

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR VERSLO FAKULTETAS

Donata Rakauskaitė

KOMERCINIŲ BANKŲ VEIKLOS ĮTAKOS ŠALIES EKONOMIKAI
VERTINIMAS

MAGISTRO DARBAS

Darbo vadovė doc. dr. Jovita Vasauskaitė

KAUNAS 2015

**KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR VERSLO FAKULTETAS**

**KOMERCINIŲ BANKŲ VEIKLOS ĮTAKOS ŠALIES EKONOMIKAI
VERTINIMAS**

Verslo ekonomika

MAGISTRO DARBAS

Studentė

Donata Rakauskaitė VMGLVE - 4
2015 m. gruodžio ___d.

Vadovė

doc. dr. Jovita Vasauskaitė
2016 m. sausio ___d.

Recenzentė

doc. dr. Alina Stundžienė
2016 m. sausio ___d.

KAUNAS 2015

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS

Ekonomikos ir verslo fakultetas

Donata Rakauskaitė
Verslo ekonomika, 621L17001

Baigiamojo magistro darbo „Komerčių bankų veiklos įtakos šalies ekonomikai vertinimas“

AKADEMINIO SAŽINGUMO DEKLARACIJA

2015 m. gruodžio d.
Kaunas

Patvirtinu, kad mano Donatos Rakauskaitės baigiamasis magistro darbas tema „komercinių bankų veiklos įtakos šalies ekonomikai vertinimas“ yra parašytas visiškai savarankiškai, o visi pateikti duomenys ar tyrimų rezultatai yra teisingi ir gauti sąžiningai. Šiame darbe nei viena dalis nėra plagijuota nuo jokių spausdintinių ar internetinių šaltinių, visos kitų šaltinių tiesioginės ir netiesioginės citatos nurodytos literatūros nuorodose. Įstatymų nenumatytų piniginių sumų už šį darbą niekam nesu mokėjęs.

Aš suprantu, kad išaiškėjus nesąžiningumo faktui, man bus taikomos nuobaudos, remiantis Kauno technologijos universitete galiojančia tvarka.

(parašas)

Rakauskaitė Donata (2015) The Evaluation of the Commercial Banking Impact on Country's Economy. Master's Work in Business Economics. Study Programme 621L17001. Supervisor assoc. prof. dr. J. Vasauskaitė. Kaunas: School of Economics and Business, Kaunas University of Technology.

SUMMARY

The present research analyses an influence that commercial banks make on the country's economy. The research is divided into four parts where at the beginning the problematic areas of the banking sector and its state are described.

Throughout the analysis of literature, the works of different scholars were analyzed together with the conference notes, presentations and documents. In order to find out whether commercial banks make an influence to the country's economy, the concept of commercial banks is presented and analyzed from the theoretical perspective throughout the work.

The third part of the research represents the methodology. The study utilized the quantitative method of data analysis which let to compare which factors are the most important while influencing national economy.

The fourth part of the research analyses the dynamics of economic indicators that are related to the Lithuanian commercial banks; results allowed to better understand the country's economic situation. In order to investigate whether the commercial banks contribute to the country's economy a link between the economy and the selected indicators was compared and analyzed.

The study revealed that the financial crisis has primarily affected the country's banks; the situation was also reflected in the country's GDP. The research observed the positive correlation towards increasing bank performance and the flow of foreign direct investments; this is also reflected in the country's GDP. Seven years after the crisis neither the banks, nor the economic indicators were restored.

The Master's thesis contains 66 pages with 6 tables, 20 graphs and 2 appendixes

TURINYS

ĮVADAS.....	8
1. LIETUVOS BANKŲ VYSTYMASIS IR PROBLEMATIKA	10
1.1. Bankininkystės raida Lietuvoje.....	10
1.2. Lietuvos bankų sektoriaus probleminės sritys	12
1.3. Bankų veiklos ir ekonomikos vystymosi ryšio tyrimų apžvalga	15
2. KOMERCINIŲ BANKŲ ĮTAKOS EKONOMIKAI TEORINIAI ASPEKTAI.....	18
2.1. Komercinių bankų reikšmė ekonomikai	18
2.2. Komercinių bankų samprata ir veiklos ypatumai	22
2.2.1. Komercinių bankų patikimumas ir stabilumas	29
2.2.2. Komercinių bankų plėtra naudojant IT	33
2.3. Komercinių bankų veiksniai lemiantys šalies ekonomikos vystymąsi.....	35
3. KOMERCINIŲ BANKŲ ĮTAKOS ŠALIES EKONOMIKAI TYRIMŲ METODOLOGIJA ..	42
4. KOMERCINIŲ BANKŲ ĮTAKOS LIETUVOS EKONOMIKAI VERTINIMAS.....	45
4.1. Komercinių bankų ir šalies ekonomikos rodiklių dinamika	45
4.2. Komercinių bankų ir šalies ekonomikos rodiklių koreliacinė analizė	52
IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS	59
LITERATŪRA.....	59
PRIEDAI.....	65

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1. lentelė. Lietuvos finansų sistemos struktūra 2014 metų pab.....	13
2. lentelė Bankų sektoriaus plėtros rodikliai	20
3. lentelė. Kredito rinką bei vystymąsi lemiantys veiksniai.....	39
4. lentelė. Tyrimo duomenų analizės metodų aprašymas.....	42
5. lentelė. Rodikliai, naudojami vertinant komercinių bankų įtaką šalies ekonomikai.....	43
6. lentelė. Koreliacijos koeficiento kokybinė charakteristika	44

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1. pav. Komercinių bankų turtas ir pokytis nuo 2005 iki 2015 II ketv.	11
2. pav. Komercinių bankų pelnas nuo 2005 iki 2015 II ketv.	11
3. pav. Svarbiausi ES finansų reformos elementai	27
4. pav. Bankų turto santykis su šalies BVP nuo 2007 iki 2014 metų.....	45
5. pav. Suteiktų būsto ir verslo paskolų dinamika bei palūkanų pokyčiai	46
6. pav. Indėlių ir akredityvų sumų pokyčiai bei jų palūkanų norma	47
7. pav. Ekonomikos rodiklių dinamika nuo 2007 iki 2014 metų	48
8. pav. Registruoti pirkimo pardavimo sandoriai bei būsto kainų pokyčiai.....	49
9. pav. Tiesioginės užsienio investicijos šalyje.....	50
10. pav. Privačių įmonių apyvartos, grynojo pelno ir skaičiaus dinamika.....	51
11. pav. Bankų pelno ir BVP ryšys	52
12. pav. Pirkimo-pardavimo sandorių ir suteikiamų paskolų būstui ryšys	53
13. pav. Infliacijos ir būsto paskolų palūkanų normos ryšys	54
14. pav. Indėlių ir akredityvų laikomų banke ir BVP/1 gyventojui ryšys.....	54
15. pav. Indėlių ir akredityvų bei tiesioginių užsienio investicijų ryšys	55
16. pav. Suteiktų paskolų verslui ir tiesioginių užsienio investicijų ryšys.....	55
17. pav. Šalies infliacijos ir suteiktų paskolų verslui ryšys.....	56
18. pav. Bankų pelno ir NT kainų pokyčių ryšys.....	57
19. pav. Darbuotojų skaičiaus banke ir tiesioginių užsienio investicijų ryšys	57
20. pav. Darbuotojų skaičiaus ir BVP 1 gyventojui ryšio analizė.....	58

IVADAS

Temos aktualumas. Šiuolaikinėje ekonomikoje bankų sektorius dažnai sudaro didžiausią finansų sistemos dalį. Banko veikla yra laikoma viena svarbiausių ir pagrindinių verslo sričių. Stabilus šalies bankų sektorius yra labai svarbus finansiniam tarpininkavimui ir šalies ekonominiam stabilumui. Komercinių bankų patikimumas ir stabilumas rodo šalies patrauklumą užsienio investuotojams. Tai lyg finansų sistemos centras. Pagal Balkevičių (2012) komercinių bankų įtaka gali būti ne tik ekonomikos plėtros rezultatas, bet ir priežastis.

Komerciniai bankai sukuria papildomą vertę visuomenei per paskolų, indėlių surinkimo, investavimo, rizikos valdymo bei kitas paslaugas. Šiai dienai nėra priimta išvada ar ekonomikos plėtra daro įtaką finansų sistemai, ar finansų sistema lemia ekonomikos plėtrą. Žinoma yra tai, kad teigiami šių kintamųjų veiklos rezultatai daro teigiamą įtaką vienas kitam.

Empyriniais tyrimais bandoma išsiaiškinti kaip bankų sektoriaus veikla prisideda prie ekonomikos plėtros skatinimo. Pastarųjų metų bankų bei finansų krizės taip pat sąlygoja šios srities tyrimų aktualumą. Didelis autorių dėmesys skiriamas ne tik šių krizių priežasčių nustatymui, bet ir ekonominiam vertinimui.

Problema. Komercinis bankas yra pelno siekianti organizacija. Vykdamt veiklą komerciniai bankai siekia savo veiklos gerovės. Šalies ekonominė plėtra lieka antrame plane. Mokslininkai pastebi, kad komercinių bankų veiklos augimas ir ekonominė plėtra yra glaudžiai susiję ir daro įtaką vienas kito rezultatams. Tačiau komerciniai bankai neretai atsižvelgia labiau į savo interesus siekdami geresnių savo veiklos rezultatų.

Moksliniuose tyrimuose retai būna apibrėžta, kokie bankų veiksniai daro įtaką šalies ekonomikai. Komercinių bankų veiksmų, kurie turi įtakos šalies ekonomikai įvardinimas leistų ekonomistams atlikti detalesnes analizes bei išvalgas. Tai padėtų atrasti naujas galimybes, kaip komerciniai bankai galėtų prisidėti prie šalies ekonomikos plėtros.

Tyrimo objektas – Komercinių bankų veiksniai darantys įtaką šalies ekonomikai.

Tikslas – Įvertinti komercinių bankų veiksmų įtaką šalies ekonomikai.

Uždaviniai:

1. Apžvelgti Lietuvos bankų sektoriaus vystymosi tendencijas ir problemines sritis;
2. Išnagrinėti komercinių bankų sampratą ir jų reikšmę šalies ekonomikai;
3. Išskirti ir susisteminti komercinių bankų veiksmus lemiančius šalies ekonomikos vystymąsi;
4. Sudaryti komercinių bankų įtakos šalies ekonomikai tyrimo metodologiją;
5. Atlikti komercinių bankų ir ekonomikos rodiklių dinamikos analizę;
6. Atlikti komercinių bankų ir šalies ekonomikos rodiklių koreliacinę analizę.

Tyrimo metodai:

1. Teoriniai: mokslinės literatūros ir mokslinių straipsnių nagrinėjimas ir sisteminimas, lyginamoji analizė ir apibendrinimas.
2. Statistiniai: statistinių tyrimo duomenų kiekybinė analizė atlikta Microsoft Excel 2010 programa, grafinis duomenų atvaizdavimas.

1. LIETUVOS BANKŲ VYSTYMASIS IR PROBLEMATIKA

1.1. Bankininkystės raida Lietuvoje

Pagal Lietuvos banko teikiamą informaciją 1989 metais pradėta steigti pirmuosius komercinius bankus Lietuvoje. Bankų veikla bei plėtra buvo panaši į kitų pereinamųjų ekonomikos šalių patirtį. 1993 metais Lietuvoje veiklą vykdė 27 komerciniai bankai. 1994 metais prasidėjo sisteminė bankų krizė. Iki 1997 metų 13 bankų buvo atimtos veiklos licencijos ir iškeltos bankroto bylos. 1995 metais gruodžio 21 dieną Seime buvo priimtas Gyventojų indėlių draudimo įstatymas bei sukurtas indėlių draudimo fondas.

1996 metais bankų sumažėjo, liko – 13, taip pat buvo įsteigta turto valdymo bendrovė. 1995 metais, kaip alternatyva bankams buvo įkurta pirmoji kredito unija. Jų skaičius nuolat augo ir 2015 metų liepą veiklą vykdė 74 kredito unijos.

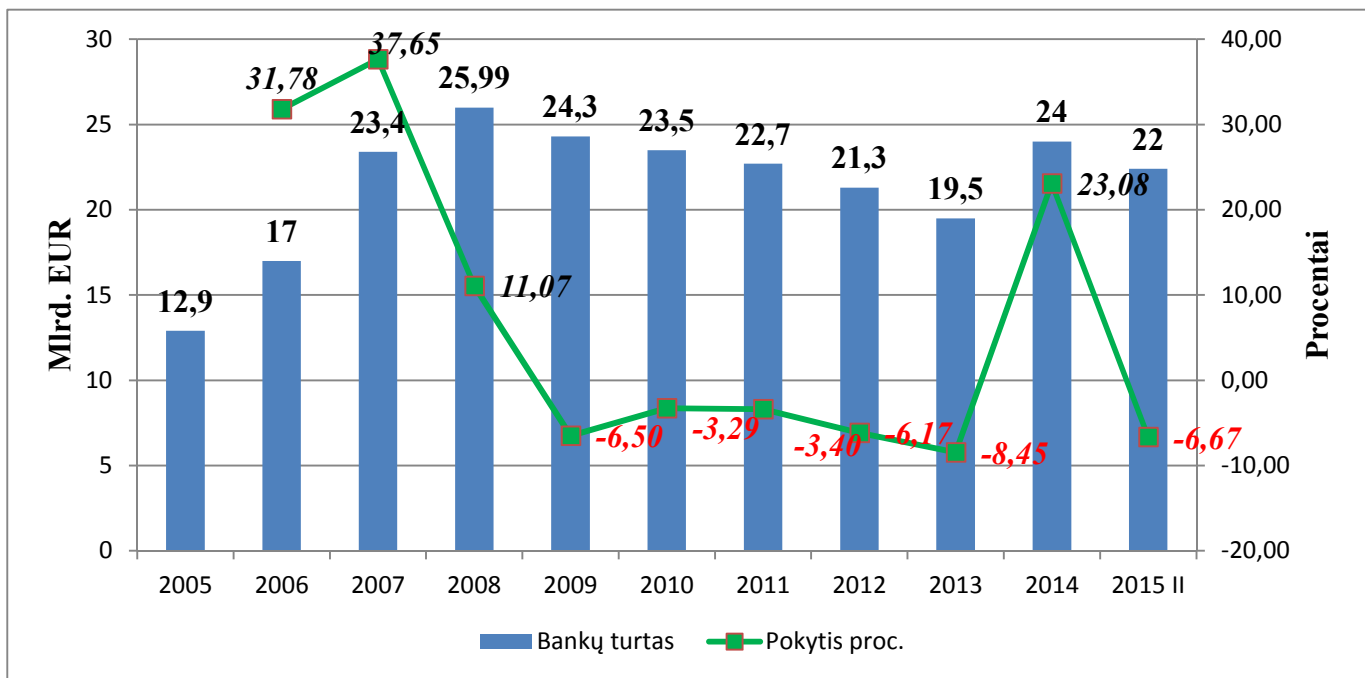
1998 metais į Lietuvos bankų sektorių atėjo pirmieji užsienio investuotojai. Jų įsiliejimas, mažesnių komercinių bankų sujungimas, konservatyvesnis bankų požiūris teikiant paskolas bei sugriežtinta komercinių kontrolė sustiprino šalies bankininkystės sistemą. Taip buvo sukurta sistema laiku nustatyti ir suvaldyti rizikas finansiniam stabilumui, kilusias dėl kai kurių bankų finansinės veiklos nesėkmių.

2011 metų pabaigoje sustabdyta AB banko Snoras veikla, o 2013 metų vasario mėnesį buvo atšaukta UAB Ūkio banko veiklos licencija.

Šiuo metu veiklą vykdo 7 komerciniai bankai. Užsienio kapitalo veiklą vykdančių bankų dalis Lietuvos rinkoje nuolat augo. Du didieji bankai „Swedbank“ ir SEB priklauso Švedijos investuotojams. „Citadelė“ bankas yra latviško kapitalo, o Dnb – Norvegijos. Lietuviško kapitalo bankai šalyje yra trys: Medicinos bankas, Šiaulių bankas ir Finasta. Užsienio bankai pirmus savo filialus atidarė 1997 metais. Šiuo metu šalyje veikia 8 filialai.

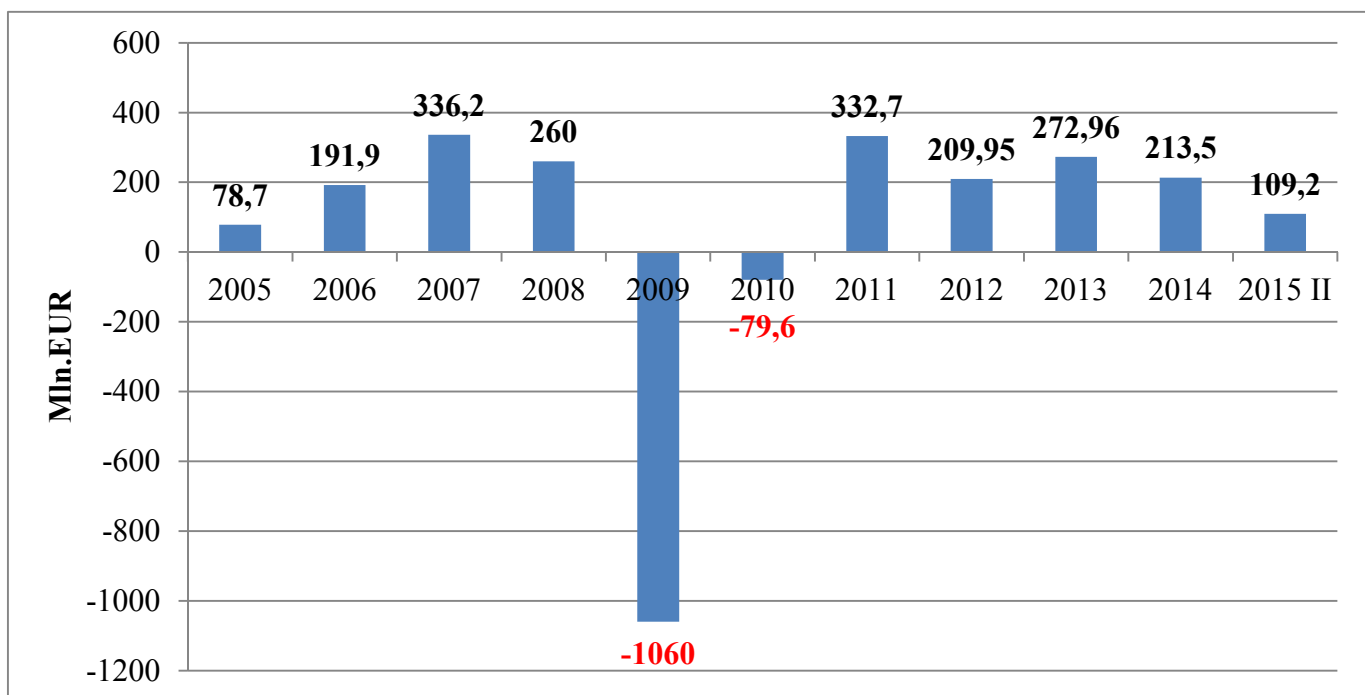
Pagal Balkevičių (2012) Lietuvos bankams būdinga didelė koncentracija. Trys didžiausi bankai užima apie 60 proc. rinkos. Todėl didėja sisteminė rizika, nes vieno iš bankų bankrotas stipriai atsilieptų visam bankų sektoriui, taip pat mažina konkurenciją.

Iš pirmo paveikslėlio matyti, kad nagrinėjamu laikotarpiu komercinių bankų turtas didėjo nuo 2005 metų iki 2008 metų. 2008 metais bankų turtas buvo didžiausias per visą nagrinėjamą laikotarpį ir siekė – 25,99 mlrd. EUR. Prasidėjus pasaulinei krizei bankų turtas mažėjo iki 2013 metų ir siekė 19,5 mlrd. EUR. Krizės metu mažėjo suteikiamų paskolų portfelis, griežtėjo paskolų išdavimo sąlygos. 2014 metais gerėjant ekonominei situacijai augo komercinių bankų turtas, tačiau prieš krizinis lygis pasiektas nebuvo. 2014 metų pabaigoje komercinių bankų turtas sudarė 24 mlrd. EUR. Už 2015 metų II ketvirtį fiksuojamas 22 mlrd. EUR bankų turtas, 6,67 procentais mažesnis nei 2014 metais.

1 pav. Komercinių bankų turtas ir pokytis nuo 2005 iki 2015 II ketv. (sudaryta autoriaus pagal LBA informaciją)

Komercinių bankų pelno dinamika leidžia pamatyti, kaip ilguoju laikotarpiu Lietuvos komerciniams bankams sekėsi uždirbti pelną bei įveikti ekonimines krizes.

2 pav. Komercinių bankų pelnas nuo 2005 iki 2015 II ketv. (sudaryta autoriaus pagal LBA informaciją)

Iš antro paveikslėlio matyti kaip kito bankų pelnas nuo 2005 iki 2015 metų II ketvirčio. Iki 2008 metų ekonominio pakilimo metu bankų pelnas didėjo ir 2008 metais pasiekė 336,2 mln. EUR. Prasidėjus krizei, Lietuvos komerciniai bankai patyrė nuostolį - 1060 mln. EUR. 2010 metais šalies komerciniams bankams nuostolį pavyko sumažinti iki 79,6 mln. EUR. Galima daryti prielaidą, kad tam turėjo įtakos paskolų atidėjiniai. 2010 metais paskolų portfelis mažėjo lėčiau, o sumažėjusios indėlių palūkanos neturėjo įtakos, bankuose laikomų indėlių daugėjo. 2011 metais komerciniai bankai jau siekė 332,7 mln. EUR. pelną, tai didžiausias pelnas po krizės. 2012 metais bankų pelnas mažėjo iki 209,95 mln. EUR. Tokiai situacijai galėjo turėti įtakos lėtėjanti paskolų rinka bei išaugęs atidėjinių skaičius. 2013 metais gerėjant ekonominei situacijai, bankų pelnas padidėjo iki 272,96 mln. EUR, o 2014 metais pelnas vėl mažėjo iki 213,5 mln. EUR.

Apibendrinant galima teigti, kad Lietuvos komerciniai bankai vis dar nesugeba pasiekti prieškrizinio lygio. 2007 metai buvo patys geriausi, tačiau prasidėjus pasaulinei bankų krizei, mažėjo naujų paskolų portfelis, buvo griežtinamos kreditavimo sąlygos. Nemažai seniau suteiktų paskolų buvo nepadengtos. Didelė dalis įmonių stabdė veiklą, neapajėgė bankams padengti įsipareigojimų.

1.2. Lietuvos bankų sektoriaus probleminės sritys

Lietuvoje bankai sudaro didžiausią finansų sistemos dalį (žr. 1 lentelė). 2014 metais bankuose laikomų indėlių suma padidėjo 18,1 proc. Didelę įtaką turėjo euro įvedimas, kurio metu gyventojai ir įmonės siekė paprasčiau ir greičiau pasikeisti valiutą.

Bankų sektoriaus turtas per metus išaugo 7,4% ir 2015 metų sausio 1d. buvo 24,1 mlrd. EUR. Paskolų portfelis sumažėjo 0,2 procentais iki 14,7 mlrd. EUR. Būsto rinka aktyvėjo, todėl būsto paskolų portfelis augo. Privačių įmonių paskolų portfelis išliko nepakitęs.

2014 metais 6 iš 7 bankų ir 5 iš 8 bankų filialų veikė pelningai uždirbo 213,5 mln. EUR, 6,2 % mažiau nei 2013 metais.

Visi bankai 2014 metais su atsarga vykdė nustatytus likvidumo ir kapitalo pakankamumo normatyvus. Bendras bankų kapitalo pakankamumo rodiklis buvo 21,3 % (reikalaujamas – 8 %), bendras bankų likvidumo rodiklis – 43,6 % (reikalaujamas – 30 %).

1 lentelė. Lietuvos finansų sistemos struktūra 2014 metų pab. (Lietuvos banko informacija)

	2014 m.				
	Skaičius	Turtas, mln. EUR	Turtas, proc.	Turto pokytis	Turtas, proc.
Bankai	15	24 076	81,1	7,4	66,3
Bankai, išskyrus užsienio šalių filialus	7	19 098	64,3	5,3	52,6
Užsienio šalių bankų filialai	8	4 978	16,8	15,9	13,7
Kredito unijos	74	617	2,1	-0,6	1,7
Centrinė kredito unija	1	111	0,4	4,9	0,3
Lizingo bendrovės	9	1 333	4,5	0,3	3,7
Draudimo rinka	8	1 023	3,4	19	2,8
Gyvybės draudimo įmonės	5	648	2,2	14,5	1,8
Ne gyvybės draudimo įmonės	3	376	1,3	27,6	1
Kapitalo rinkos dalyviai	104	621	2,1	3,9	1,7
Finansų maklerio įmonės	8	5	0	-14,1	0
Valdymo įmonės	13	19	0,1	-21	0,1
Kolektyvinio investavimo subjektai	28	261	0,9	7,4	0,7
Užsienio kolektyvinio investavimo subjektai	55	336	1,1	3,4	0,9
Kontroliuojančiosios investicinės bendrovės	-	-	-	-	-
Pensijų fondai	38	1 915	6,4	18,6	5,3
II pakopos pensijų fondai	26	1 868	6,3	18,4	5,1
III pakopos pensijų fondai	12	48	0,2	26	0,1
Finansų sistema	249	29 697	100	7,8	81,8
Vertybinių popierių biržos kapitalizacija	-	5 719	-	15	15,7
<i>Listinguojamosios akcijos</i>	-	3 330	-	14,6	9,2
<i>Listinguojamieji skolos vertybiniai popieriai</i>	-	2 388	-	15,6	6,6

2015 metais I pusmetį bankų sistema veikė pelningai, tačiau bendras pelnas mažėjo. Lietuvoje veikiantys bankai bei užsienio filialai uždirbo 109,2 mln. eurų pelno, 22,5 mln. eurų mažiau nei prieš metus. Tokią situaciją lėmė mažėjusios grynosios palūkanų pajamos bei grynosios paslaugų ir komisinių pajamos. Natūralu, jog sumažėjusios palūkanos neigiamai paveikė grynąsias palūkanų pajamas. Palūkanų pajamos 2015 metų I pusmetį sumažėjo 41,7 mln eurų (-14,7 %) ir sudarė 241.2 mln eurų. Grynosios palūkanų pajamos susitraukė 2,9 mln. eurų (-1,6 %) ir siekė 176.2 mln eurų.

Paslaugų ir komisinių grynųjų pajamų pokytis mažino pelną. Nepaisant plačiau pradėtų taikyti tam tikrų paslaugų mokesčių (pvz., už sąskaitų tvarkymą), bankų grynosios pajamos iš paslaugų ir

komisinių taip pat mažėjo. Dalies pajamų šioje srityje bankai neteko nebelikus poreikio konvertuoti litus į eurus, taip pat mažėjo pajamos iš tarptautinių pavedimų. Paslaugų ir komisinių pajamos 2015 m. I pusmet., palyginti su laikotarpiu prieš metus, sumažėjo 15,4 mln. eurų (12,0 %) ir sudarė 112,7 mln. eurų, o išlaidos, priešingai, augo – jos padidėjo 1,8 mln. eurų (6,5 %) ir sudarė 29,4 mln. eurų. Vykstant tokiems pokyčiams, grynosios paslaugų ir komisinių pajamos sumažėjo 17,2 mln. (–17,1 %) ir sudarė 83,3 mln. eurų.

Kredito rinkos augimas siejamas su augančia paklausa. Įmonės daugiau skolinosi investicijoms, nevengė skolintis lėšų ir apyvartinėms lėšoms padengti. Nors palūkanų normos šiuo metu yra mažos, atsiranda prognozių, jog netolimoje ateityje palūkanų normos turėtų didėti. Pasak Vasiliausko (2015) kredito plėtra šiuo metu tvari, tačiau situacija yra nuolat stebima.

Lietuvos banko valdyba patvirtino atnaujintus Atsakingo skolinimo nuostatus (ASN)³, kuriais siekiama sumažinti gyventojų perteklinio įsiskolinimo riziką. Pagal Lietuvos banko informaciją pirmą kartą šie nuostatai buvo parengti 2011 m. rudenį, o atnaujinti įsigaliojo 2015 m. lapkričio 1 d. Šie nuostatai parengti atsižvelgiant į šiuo metu esančias mažas palūkanų normas bei tokios aplinkos keliamą riziką, siekiant apsaugoti gyventojus nuo galimų palūkanų normų pokyčių ateityje. Atnaujintuose ASN lieka galioti reikalavimas, kad maksimali paskolos grąžinimo ir palūkanų įmokų suma negali viršyti 40 proc. tvarių ir pastovių paskolos gavėjo mėnesio pajamų. Atsirado papildomų reikalavimų kredito įstaigai patikrinti: ar paskolos gavėjas ateityje bus finansiškai pajėgus atlaikyti palūkanų normos šuolius. Įvestas reikalavimas užtikrinti, kad paskolos gavėjas neturėtų skirti daugiau nei 50 proc. gaunamų mėnesinių pajamų kredito įmokoms mokėti, kai paskolos palūkanų norma pakyla iki 5 proc. Be to, nustatyta, kad maksimali kredito trukmė negalės viršyti 30 metų (anksčiau galiojo 40 m. terminas). Papildomai nuostatuose numatyta išimtis, kuri suteiks galimybę kredito įstaigoms daliai klientų taikyti iki 60 proc. tvarių mėnesio pajamų ribą.

Apibendrinant galima teigti, kad būsto paskolų augimą galime sieti su atsakingo skolinimosi nuostatų pakeitimais. Remiantis Lietuvos banku, matyti, kad naujieji pakeitimai turės neutralų poveikį gyventojų galimybėms pasiskolinti norimą sumą. Tačiau ši žinia paskatino kai kuriuos neatidėliotinai įsigyti būstą. Skolinimas didėjo ir verslo sektoriuje, atsiranda prielaida, kad situacija paskolų rinkoje gerėja. Žemų palūkanų norma yra vienas iš motyvuojančių veiksnių skolintis, tačiau prognozės Lietuvos ir užsienio rinkų yra atsargios.

Kadangi bankuose trumpalaikių indėlių daugėja, atsiranda kita problema – paskolų rinkos stagnacija. Pagal S. Kropą (2015) rinkoje nematyti konkrečios strategijos, ji kol kas laukia ir tikisi natūraliai susiformavusios paklausos augimo arba aktyvių priemonių jai pagyvinti. Paskolų rinkos stagnacija yra ne vien Lietuvos problema. OECD ir euro zonos šalyse atliktos apklausos rodo, kad kreditavimo sąlygos prastėja, ypač smulkiam ir vidutiniam verslui. Lietuvos bankų asociacijos prezidentas S. Kropas (2015) pabrėžia, kad bankų teikiamos paskolos yra būtina sąlyga stabiliam

ekonomikos augimui užtikrinti. Remiantis Lietuvos bankų asociacijos informacija galima teigti, kad bankų kreditai laikomi pagrindiniu formavimo šaltiniu, todėl vienas pagrindinių Lietuvos bankų sektoriaus tikslų - skatinti paskolų rinkos atsigavimą.

Kita probleminė sritis yra pelno mažėjimas, kuris nepaisant išaugusių suteiktų paskolų ir indėlių sumų - mažėja. Viena iš priežasčių yra paminėta Lietuvos banko valdybos pirmininko V. Vasiliausko – tai palūkanų pajamų sumažėjimas: dėl pablogėjusių kai kurių skolininkų būklės, papildomų rezervų panaudojimo nuostoliams dengti.

Apibendrinant galima sakyti, kad Lietuvos banko sektorius susiduria su paskolų rinkos stagnacija, probleminių finansų institucijų veikla bei sumažėjęs konkurencingumas bankų sektoriuje. Siekiant, kad bankų sektoriaus dalyviai būtų patikimi ir finansiškai pajėgūs, o jų veikla būtų skaidri, Lietuvos bankas ir toliau turi kontroliuoti finansų institucijų veiklą, be to jis turėtų sudaryti sąlygas į bankų sektorių ateiti naujiems dalyviams ir taip paskatinti didesnę konkurenciją rinkoje. Be to, turėtų būti siekiama paskolų rinkos atsigavimo, tai ne tik pagerintų bankų veiklos rezultatus, bet ir prisidėtų prie šalies ekonomikos augimo ir ūkio plėtros.

Taigi, sugriežtėję skolinimosi reikalavimai bei prognozuojamas palūkanų normų augimas gali mažinti skolinimosi tempus, todėl gali lėtėti verslo plėtra, nekilnojamojo turto rinka bei vartojimas.

1.3. Bankų veiklos ir ekonomikos vystymosi ryšio tyrimų apžvalga

Stabilus finansinis sektorius yra labai svarbus kiekvienos šalies ekonomikai. Jame kylančios problemos gali sukelti dideles problemas šalies ekonomikoje. Kadangi komerciniai bankai neretai sudaro finansų sistemos didžiąją dalį, atliekamame tyrime jie bus analizuojami atskirai nuo finansų sistemos.

Komerciniai bankai nuo atsiradimo buvo labai svarbūs objektai, darantys įtaką ekonomikai bei jos plėtrai. Natūralu, kad nemažai mokslininkų analizavo bankų veiklą bei jų raidą.

Yra nemažai atliktų tyrimų, kurie analizuoja tam tikrą vieną bankų sektoriaus veiklos rodiklį; palūkanų normų pokyčius (Jasienė, Čapskas (2008), Douch (1998), Roch (1995) ir kiti), kredito rinką (Binkienė, Lakštutienė, Savickienė (2012), Farvara (2003), Beck ir Levine (2004) ir kiti), bankų stabilumą (Ginevičius, Podvieszko (2012), Garcia Saal (1996) ir kiti). Šiuose tyrimuose vyrauja nuomonė, kad bankų veiksniai yra nulemti ekonominės padėties. Apie tai, kad bankų veiksniai galėjo būti ekonominės padėties priežastimi yra užsimenama keletą kartų.

Atliktuose tyrimuose (Garbavičius ir Kuodis (2002), Levine (1997), Zhang (2012), Balkevičius (2012)) analizuojama finansų sektoriaus įtaka ekonomikos plėtrai. Komercinių bankų įtaka ekonomikai aptariama, kaip šalutinė tema. Kadangi komerciniai bankai sudaro didžiąją finansų sistemos dalį ir yra jos branduolys, reiktų išskirti konkrečią jų įtaką ekonomikai bei ekonomikos plėtrai.

Lietuvos mokslininkų atliktuose tyrimuose dažnai analizuojama tik finansų sektoriaus raida (Kuodis (2008), Garbavičius ir Kuodis (2002), Martinaitytė, (2003)), arba makroekonomikos raida (Starkevičiūtė (2011), Aslund (2011), Vasiliauskas ir Vilkas (2002), Leontjeva 2012). Taip pat Lietuvoje buvo atlikti tyrimai apie finansų sektoriaus plėtros įtaka ūkio plėtrai (Dzdudzevičiūtė (2006), Balkevičius (2012)) ir daugelis užsienio mokslininkų (Levine (1997), Kendall (2009), Enisan (2010) bei kiti).

Lakštutienė, Krušinskas, Platenkovienė (2011) atliko tyrimą tarp BVP ir kreditavimo privatiems bei verslo subjektams. Tyrimas parodė, kad nuo 2001 iki 2011 metų paskolų augimas įmonėms sutapo su ekonominio pakilimo laikotarpiu, o paskolų augimas privačiam sektoriui prasidėjo anksčiau. Tai rodo, kad komercinių bankų teikiamų paskolų augimas ir ekonominis augimas tarpusavyje susiję veiksniai.

Bankų sektoriaus veiklos bei ekonomikos vystymosi ryšio nustatymui bei vertinimui dėmesys skiriamas jau seniai. Buvo atlikti įvairūs tyrimai (Castello-Branco ir kt. (1996), Hoggarth ir kt. (2001), Koivu (2002), Levine (2004), Gupta (2005), Dudzevičiūtė (2006), Botrić, Slijepčević (2008), Dell' Aricca ir kt. (2008), Low ir kt. (2010), Monnin, Jokipii (2010), Laeven, Valencia (2010), Hartšenko (2011), Choong, Chan (2011) ir kt.), kuriais buvo siekiama įvertinti bankų sektoriaus bei ekonomikos vystymosi ryšį. Šių tyrimų pagrindinė problema – rezultatų nepritaikomumas visoms šalims, dėl skirtingų institucinių struktūrų, taikomų politinių priemonių, ekonomikos išsivystymo lygio ir panašiai. Nėra numatyta, kokie bankų veiklos ir ekonomikos rodikliai turėtų būti naudojami kaip kintamieji veiksniai. Dažniausiai kiekvienas autorius tyrimo metodiką pasirenka pagal nagrinėjamą valstybę, regioną, o gautus rezultatus interpretuoja pagal konkrečių valstybių ekonomiką bei situaciją.

Taip pat nėra apibrėžta kokie bankų veiklos bei ekonominiai rodikliai turėtų parodyti egzistuojantį ryšį. Dažniausiai analizuojami rodikliai yra pasirenkami prieš tai autorių atliktų analizių bei papildomi vienu ar kelių savo siūlomų rodikliu. Labai svarbu yra pasirinkti kintamuosius rodiklius, kurie padėtų išsiaiškinti egzistuojantį ryšį tarp bankų veiklos bei ekonomikos plėtros.

Nemažai tyrimų buvo atlikta siekiant įvertinti krizių poveikį konkrečiam šalies ekonomikos sektoriui, pavyzdžiui BVP augimui ((Koivu (2002), Dudzevičiūtė (2006), Botrić, Slijepčević (2008), Hartšenko (2011) ir kt.), gamybos augimui (Hoggarth ir kt. (2001), Serwa (2010)). Tyrimuose atsižvelgiama į krizių trukmę, sprendimų politikų kryptis, tačiau mažesnis dėmesys buvo skiriamas atskirų krizių įvertinimui makroekonominių kintamųjų (pavyzdžiui, vidaus skolinimas, indėliai) atžvilgiu.

Svarbu yra atlikti gilesnę bankų sektoriaus ir šalies ekonomikos ryšio vertinimo analizę, kurioje būtų naudojami ne tik makroekonominiai bankų sektoriaus veiklos rodikliai, bet ir kitokie kintamieji. Taip pat dėmesį reiktų skirti ne tik kintamųjų tarpusavio ryšio stiprumui įvertinti, bet ir priežastinio ryšio nustatymui.

Dudževičiūtė (2006) atlikusi bankininkystės sektoriaus poveikio ekonomikos augimui analizę teigia, kad tarp bankininkystės sektoriaus plėtros bei ekonomikos augimo egzistuoja glaudus ryšys, tačiau priežastinio ryšio nustatymas liko atviru klausimu.

Nuo 2008 metų daugelyje pasaulio šalių yra susiformavusi nepalanki makroekonominė situacija: lėtėjantis BVP augimas, didėjantis nedarbo lygis, sumažėjusios valstybės biudžeto pajamos, defliacija. Galima teigti, kad paminėti rodikliai yra pagrindiniai rodikliai, kurie parodo šalies ekonominę padėtį bei daro įtaką ne tik šalies ekonomikai, bet ir komercinių bankų veiklai.

Taigi atliekant komercinių bankų įtakos šalies ekonomikai tyrimą svarbu yra susisteminti kintamuosius bei ieškoti ne tik esamo ryšio, bet ir priežastinio.

2. KOMERCINIŲ BANKŲ ĮTAKOS EKONOMIKAI TEORINIAI ASPEKTAI

2.1. Komercinių bankų reikšmė ekonomikai

Bankai visais laikais vaidino svarbų vaidmenį šalies ekonomikoje bei visuomenės gyvenime. Pinigai turi labai didelę reikšmę, todėl bankai tapo vieni svarbiausių finansines paslaugas teikiančių organizacijų.

Pagal Deltuaitę (2009) susidomėjimas bankų stabilumu didėja, kadangi ir bankų vaidmuo finansų sistemoje bei ekonomikoje auga. Viena iš priežasčių – spartus pasauliniu mastu veikiančių bankų turto augimas. Dudzevičiūtė (2015) teigia, kad visa finansų sistema, ypač bankų sektorius yra labai svarbūs ekonomikos plėtrai, nes tik patikima ir saugi finansų sistema užtikrina darnią ekonomikos plėtrą bei prisideda prie ilgalaikių ekonomikos tikslų įgyvendinimo.

Maldeikio (2002) nuomone bankų sektorių neigiamai paveikti gali bet kokie makroekonominėje aplinkoje atsiradę pokyčiai: infliacijos stabilizavimas, palūkanų normų pokyčiai, valiutų kursų pasikeitimas, kurie nebuvo numatyti rinkos dalyvių. Augantis skolinimasis tarptautinėse rinkose gali neigiamai paveikti bankų plėtrą, jei netikėtai pasikeistų išorinės rinkų sąlygos. Pagal Balkevičių (2012), bankų sektorius yra labai svarbus finansiniam tarpininkavimui. Jo nuomone darna finansų sektoriuje turi įtakos ekonominei plėtrai. Pagal Jasienę, Staroselską, Sobianiną (2013), komercinių bankų veiklos patikimumas ir stabilumas yra labai reikšmingi šiuolaikiniame ekonominiame kontekste, nes lemia šalies patrauklumą internacionalizacijos kontekste.

Lastausko (2010) nuomone komerciniai bankai kuria vertę klientams, akcininkams, darbuotojams - visuomenei per paskolų, indėlių surinkimo, investavimo, rizikos valdymo bei kitas paslaugas. Bankų veikla daro poveikį ne atskiram pramonės sektoriui, o visai ekonominei sistemai. Todėl bankui yra svarbu užtikrinti savo veiklos rodiklių optimalų rezultatą.

Martynaitytė, Katkus, Nausėda, Keleras (2001) mano, kad finansų sektorius turi užsienio ir šalies investicijas skirti produktyviems pramonės bei paslaugų sektoriams, kurie didins savo produkciją bei gerintų jų kokybę. Autorių nuomone šis sprendimas lemia BVP augimą. Finansų sektorius ne tik daro įtaką ekonomikos plėtrai, bet ir lemia ekonomikos plėtros augimo tempus.

Ramonas (2002) pritaria, komerciniai bankai yra ekonominės gerovės veiksnys. Jo nuomone įmonės, kurios valdo pinigus bei skirsto kreditus yra ir buvo labai svarbios visais laikais. Povilaitis (2008) mano, kad pinigai dalyvauja visuose finansiniuose sandėriuose, todėl komerciniai bankai yra finansinių įvykių centras. Anot jo bankai yra ašis, apie kurią sukasi visas ekonominis gyvenimas. Dudevičiūtė (2006) teigia, kad bankų pagrindinis produktas yra pinigai ir būtent jie lemia šalies ekonominę gerovę bei vystymąsi. Tinkamai paskirti pinigai kuria vertybes bei virsta kapitalu.

Balkevičius (2012) mano, kad bankai keisdami skolinimosi sąlygas daro įtaką ūkio augimui. Jis teigia, kad vis dažniau išsakomas požiūris, jog stiprus finansų sektorius gali būti, ne tik ekonomikos plėtros rezultatas, bet ir jo priežastis, kuris gali daryti veiksmingą įtaką ekonomikos augimui. Dudzevičiūtė (2006) antrina, jog bankų vaidmuo ekonomikoje yra reikšmingas. „Bankai yra svarbiausi šalies ūkio centrai, kurie leidžia pinigų į ekonominę gamybos darbą“. Ginevičius, Podvieszko (2012) yra įsitikinę, jog be stabilios finansų sistemos neįmanomas ekonomikos funkcionavimas, nes išsivysčiusi finansų sistema skatina ekonominį augimą. Prasidėjus finansų krizei ekonomika lėtėja.

Pagal Dudzevičiūtę (2015) nėra priimta išvada, ar ekonomikos plėtra lemia finansų sistemos veiklą, ar finansų sistemos veikla lemia ekonomikos plėtrą. Šį ryšį autorė mėgina paaiškinti tuo, jog abu kintamieji yra veikiami tų pačių susipynusių veiksnių, kurių įtaką galima įvertinti tik kompleksiškai. Aišku yra tai, kad stabili finansų sistema daro teigiamą poveikį ekonomikos augimo greičiui ir jos plėtrai, kaip ir ekonomikos plėtra teigiamai veikia finansų sistemą.

Lastauskas (2010) teigia, kad tik „sveikas“ bankinis sektorius gali prisidėti prie tvarios ekonomikos plėtros, kuri būtų paremta realiais dydžiais, gamybos plėtra, produktyvumo augimu bei optimaliu išteklių paskirstymu.

Povilaitis (2008) išskiria rinkos ekonomikoje vyraujančius komercinės bankininkystės aspektus:

1. Komerciniai bankai yra labai svarbūs siekiant sumažinti rizikas, nes laikomasi įvairesnių aktyvų paketas nei tai gali daryti privatus asmuo turinti laisvą lėšų.
2. Indėlininkams yra pasiūlomas geresnis likvidumas, nustatomos fiksuoto dydžio palūkanos. Komerciniai bankai sukuria likvidumą, sudarydami skolinėjams galimybes skolintis trumpam laikui, o skolininkams skolintis ilgam laikui. Tai išsprendžia prieštaravimą: skolintis ilgesniam laikui nei norima skolinti.
3. Mažinamos sandėrių išlaidos padidina ilgalaikių paskolų likvidumą bei mažina riziką. Sukaupę daug paskolų, mažina skolinėjų riziką.

Konovalova, Rozgina, Zelgave (2012) mano, kad taupymas, investavimas, skolinimas yra įmanomas, tik tarpininkaujant finansiniai institucijai. Jų teigimu yra labai daug priežasčių, dėl kurių visuomenė renkasi bankus : patikima mokėjimų sistema, pasitikėjimas bankų veikla.

Dudzevičiūtė (2006) mano, kad stiprus ekonomikos ir finansų sektoriaus ryšys yra todėl, nes abiejų veiksnių augimą skatina panašūs veiksniai. Jeigu yra žinoma vieno veiksnio raida, galima daryti prielaidą kokia bus ir kito veiksnio plėtra.

Apibendrinant galima teigti, kad ekonomikos plėtra ir stabilus bankininkystės sektorius yra glaudžiai susiję veiksniai. Vienam gerėjant, gerėja ir kitas. Komerciniams bankams siekiant prisidėti prie ekonomikos plėtros reikia atsakingai bei tinkamai skirti turimus išteklius, kurie teiktų naudą ne tik komercinių bankų veiklai bet ir ekonomikai. Jų stabilumas ir patikimumas leidžia manyti, jog ir šalies situacija yra stabili bei patikima.

Pagal Dudzevičiūtę (2015) norint įvertinti finansų sektoriaus plėtrą, išsivystymo lygį bei vaidmenį šalies ekonomikoje reikia atlikti jo atliekamų funkcijų svarbą, mastą ir efektyvumą. Autorės nuomone ekonomistai nėra priėmę bendros išvados dėl bankininkystės sektoriaus matavimo metodikos, nes yra sunku nustatyti net ir labai išsivysčiusiose ekonomikose, kuriose yra ilgalaikės ir patikimos statistinių duomenų bazės. Duzzevičiūtė (2015) išskiria bankininkystės plėtrą remiantis dydžio, aktyvumo, efektyvumo bei stabilumo rodikliais (žr. 2 lentelę).

2 lentelė. Bankų sektoriaus plėtros rodikliai (Sudaryta Dudzevičiūtės, 2015)

Dydžio ir aktyvumo rodikliai	Efektyvumo rodikliai	Stabilumo rodikliai
Bankų, jų filialų ir skyrių skaičius	Grynoji palūkanų marža (palūkanų pajamų ir palūkanų sąnaudų santykis) / turtas	Kapitalo pakankamumas
Likvidūs įsipareigojimai / BVP		Likvidumas
Paskolos / BVP	Pridėtinės išlaidos / turtas	Neveiksnius paskolos / visas paskolų portfelis
Indėliai / BVP		
Turtas / BVP	Koncentracija rinkoje (trijų didžiausių bankų turtas / visas bankų turtas)	Paskolų pokytis per metus
Pinigų kiekis ekonomikoje (P2)* /BVP		Turto grąža (ROA)
Kapitalizacija / BVP	Pajamų suteikiantis turtas / visas turtas	Paskolos / indėliai

Pagal antrą paveikslėlį P1- pinigai, kuriuos sudaro pinigai apyvartoje ir indėliai iki pareikalavimo. P2 – tai P1 pinigai papildyti kvazipinigais, kuriuos sudaro terminuoti ir taupomieji indėliai.

Dudzevičiūtės (2015) manymu dydžio ir aktyvumo rodikliai rodo bankininkystės sektoriaus svarbą bei apimtį šalies ekonomikai, Efektyvumo rodikliai rodo bankų kaip finansinių tarpininkų veiklą, o stabilumo – finansų sistemos saugumą ir patikimumą.

Pagal Dudzevičiūtę (2015) finansų tarpininkai sukaupę daug lėšų paverčia jas indėliais arba paskolomis, taip siekdami finansinės naudos. Tokiu būdu auga šalies ekonominės perspektyvos, skatinama plėtra. Autorės nuomone ekonomikoje veikiant pasiūlos ir paklausos dėsniams finansinių lėšų perskirstymas bei panaudojimas per finansų tarpininkus yra akivaizdžiai efektyvesnis nei tiesioginis jų paskirstymas. Taip yra todėl, kad finansų tarpininkai turi reikiamos patirties, kuri leidžia tinkamai įvertinti bei padėti rinkos dalyviams priimti ekonomiškai pagrįstus ir mažiau rizikingus sprendimus.

Pagal Martynėnaitę *et. al.* (2001) efektyvi finansų šalies sistema yra tada, kai yra sudarytos priimtinos sąlygos įmonėms pasiskolinti reikiamas lėšas, o investuotojams yra įmanoma pasiekti

atitinkamą pelningumą. Rodiklis matuojantis efektyvumą turi atvaizduoti sistemos konkurentiškumą bei finansinių sandorių sąnaudas, kurių reikia sektoriui išlaikyti.

Dudzevičiūtė (2015) teigia, kad svarbus vaidmuo finansų rinkoje atitenka, tiems, kurie perskirsto lėšas ekonomikoje: pritrauktas lėšas investuoja, teikia paskolas, įsigyja vertybinių popierių. Remiantis mokslininkų atliktais tyrimais finansų tarpininkai atlieka efektyvų lėšų perskirstymą.

Liustrovaitė ir Kaulienė (2015) teigia, kad didelę įtaka šalies ekonomikai daro smulkus ir vidutinis verslas. Augant verslui greičiau auga BVP, mažėja nedarbas, didėja surenkami mokesčiai. Liustrovaitė ir Kaulienė (2015) mano, kad besivystančiose šalyse verslui augti reikalingas kreditavimas. Bankų finansavimas įmonėms leidžia padidinti gamybos apimtį. Įmonėms negavus paskolų veiklai vykdyti mažėja jų veiklos efektyvumas.

Apibendrinant galima teigti, kad smulkiam ir vidutiniam verslui labai svarbios yra palankios kreditavimo sąlygos. Naudojant skolintas lėšas įmonės gali sparčiau plėsti gamybą bei kitas savo sritis.

Lakštutienė (2008) teigia, kad ekonomistai mėgina atrasti bankinės ir rinkos finansinės struktūros pranašumą viena kitos atžvilgiu. Lakštutienė (2008) aptaria mokslininkų teorijas:

1. R. Lewine (1997) teigia, kad informacijos įsigijimo ir sandorių sudarymo kaštai daro įtaką finansinių rinkų ir finansų institucijų vystymuisi, taip skatindamas formuotis skirtingas finansų struktūras.
2. C. Merton, Z. Bodie (1995) atkreipė dėmesį, kad finansų rinkos, efektyviau valdydamos informacijos įsigijimo ir sandorių sudarymo kaštus, kartu atlieka ir išteklių pasiskirstymą esant neužtikrintai aplinkai.
3. Zervos (1998) aptarė vertybinių popierių rinkų bei bankų įtaką ekonomikos plėtrai. Buvo nustatyta, kad rinkos likvidumas yra glaudžiai susijęs su ekonomine plėtra, kapitalo kaupimu bei produktyvumu, o vertybinių popierių rinka susijusi buvo mažiau.
4. Odedokun (1996) atlikęs tyrimą 71 besivystančioje šalyje padarė išvadą, kad bankų tipo finansų sistemos finansinis vystymasis dažniau turi teigiamą ekonomikos poveikį augimui tose besivystančiose šalyse, kuriose yra gaunamos mažesnės pajamos.

Lakštutienė (2008) daro išvadą, kad kai yra žemas ekonominis vystymosi lygis, kapitalo rinkos yra mažai naudojamos. Tada pagrindinis dėmesys yra skiriamas paskoloms, nes vystantis ekonomikai mažėja kapitalo kaštai, tai sukelia tikrinimo kaštų didėjimą.

Lietuvos bankų asociacijos tinklalapyje (2015) rašoma, kad komercinių bankų taikomų išgryninimo mokesčių padidinimas daro įtaką šalies šešėlinės ekonomikos mažinimui. Bankai skatina keisti įpročius, prisidėti prie šešėlinės ekonomikos mažinimo ir grynaisiais pinigais atsiskaityti vis mažiau.

Apibendrinant galima teigti, kad komerciniai bankai prisideda prie kovos su šešėline ekonomika skatindami naudotis mokėjimo kortelėmis, taikydami didesnius mokesčius išgryninimui bei organizuodami įvairias akcijas, kuriomis skatinta pereiti į elektroninius kanalus.

Taigi, tiek ekonominė padėtis daro įtaką bankams, tiek bankai daro įtaką ekonomikai. Sunki padėtis šalyje neišvengiamai paliečia ir komercinių bankų stabilumą. O kilusios problemos bankiniame sektoriuje neigiamai paveikia ekonomiką bei jos plėtrą. Sunkmečiu bankai stabdo kreditavimo procesus tiek privačiam, tiek verslo sektoriui, to pasėkoje lėtėja gamyba, vartojimas, verslo plėtra. Bankams laisviau teikiant paskolas didėja perkamoji galia, vartojimas, verslumas. Galime teigti, kad šie veiksniai turi stiprų ryšį tarpusavyje.

2.2. Komercinių bankų samprata ir veiklos ypatumai

Mokslinėje literatūroje (Valužis ir Gudelytė (2012), Snieška ir Čiburienė (2011) ir kiti) rašoma, kad komercinis bankas, tai kredito įstaiga, kuri turi licenciją verstis indėlių ar kitų grąžintinų lėšų priėmimu iš neprofesionalių rinkos dalyvių ir jų skolinimu bei prisiima su tuo susijusią riziką bei atsakomybę. Kadangi komerciniai bankai veiklą vykdo skolintomis lėšomis yra paskirtos institucijos, kurios prižiūri šią veiklą.

Terminų žodyne komercinio banko sąvoka apibrėžta kiek plačiau. Komercinis bankas, tai juridinis asmuo turintis akcinį kapitalą, priima indėlius bei kitų grąžintinas lėšas, teikia paskolas bei prisiima su tuo susijusią riziką bei atsakomybę, taip pat išduoda piniginius laidavimus, garantijas ir kitus laidavimo įsipareigojimus, leidžia mokėjimo dokumentus, perka ir parduoda tauriuosius metalus, išleidžia ir tvarko kreditines pinigines priemones, teikia paslaugas ir konsultacijas finansiniais klausimais, nuomoja seifų kameras klientų vertybėms laikyti, atlieka operacijas su vertybiniais popieriais bei operacijas užsienio valiuta.

Lietuvos banko teikiamoje informacijoje rašoma, kad 1977 metais buvo priimta Pirmoji bankininkystės direktyva, kurioje buvo numatomi vieningi bankininkystės principai. Jose buvo numatyta, kad bankai bei finansinės institucijos veiklą gali vykdyti, tik turėdamos licenciją.

Pagal Dudzevičiūtę (2015) finansų tarpininkai sukaupę daug lėšų paverčia jas indėliais arba paskolomis, taip siekdami finansinės naudos. Tokiu būdu auga šalies ekonominės perspektyvos, skatinama plėtra. Autorės nuomone ekonomikoje veikiant pasiūlos ir paklausos dėsniams finansinių lėšų perskirstymas bei panaudojimas per finansų tarpininkus yra akivaizdžiai efektyvesnis nei tiesioginis jų paskirstymas. Taip yra todėl, kad finansų tarpininkai turi reikiamos patirties, kuri leidžia tinkamai įvertinti bei padėti rinkos dalyviams priimti ekonomiškai pagrįstus ir mažiau rizikingus sprendimus.

Gudelytė ir Valužis (2012) teigia, kad bankas yra lyg tarpininkas: surenka lėšas iš indėlininkų, o tiems, kuriems trūksta lėšų skolina. Mačerinskienė ir Ivaškevičiūtė (2000) mano, komerciniai bankai tai finansiniai tarpininkai, kurie „perka“ lėšas (indėlius), o parduoda (skolina) tiems, kam jų trūksta.

Milerio (2009) teigimu, suteiktos paskolos sudaro didžiausią bankų turto dalį ir yra pati rizikingiausia. Pagal Valvonį (2009) jeigu komerciniai bankai siekia stabiliai vykdyti veiklą, vienas iš pagrindinių tikslų turi būti tinkamas rizikos valdymas.

Mileris (2012) teigia, kad komerciniai bankai savo veiklą vykdo indėlių ar kitų gražintinų lėšų priėmimu iš privačių bei verslo subjektų, taip pat teikia paskolas bei prisiima su tuo susijusia riziką. Mokslinėje literatūroje yra išskiriamos dvi bankų atliekamos operacijos:

1. Pasyvinės – kaupiamos lėšos per indėlius skolinimui, vertybinių popierių emisijos bei kt.
2. Aktyvinės – teikiamos paskolos fiziniams bei juridiniams asmenims.

Jasienė ir Staroseskaja (2010) teigia, kad banko veikla gali būti:

1. Specializuota;
2. Universal;

Specializuota – veikia pagal centinio banko suteiktą licenciją, kuri leidžia teikti, tik tam tikras veiklas ar paslaugas. Šie bankai priskiriami prie didesnę riziką apimančių bankų, nes yra labiau jautrūs ekonominiams pokyčiams. Specializuoti banką negali nukreipti savo lėšų į kitą veiklos sritį.

Universalūs bankai yra konkurencingesni. Platus paslaugų ir prekių spektras leidžia diversifikuoti riziką. Tačiau šie bankai reikalauja daugiau lėšų steigimui.

Bagdavičius *et. al.* (1999) išskiria bankų tikslą: pelningai naudoti turimas lėšas bei gražinti surinktas lėšas pareikalavus. Povilaitis (2008) teigia, kad komercinio banko finansinis tikslas yra didinti akcininkų turtą ir bankų rinkos vertę, kuri likvidžiose vertybinių popierių rinkose nustatoma kaip išleistų akcijų skaičiaus ir vienos akcijos rinkos kainos sandauga.

Pagal Davulį (2009), komerciniai bankai, tai akcinės bendrovės, kurios veiklą vykdo kaip finansiniai tarpininkai. Povilaičio (2008) nuomone, svarbiausia komercinių bankų funkcija yra teikti paskolas patikimiems klientams. Paskolos leidžia plėsti gamybą, didėja kapitalas, pasiekiamas aukštesnis pragyvenimo lygis.

Davulis (2009) išskiria dvi pagrindines funkcijas, kurias atlieka komercinis bankas:

1. Gauti indėlius, atidaryti ir tvarkyti jų sąskaitas;
2. Teikti paskolas su nustatytais palūkanų normomis.

Vaserevičienė (2009) mano, jog bankų veikla yra pagrįsta grynųjų ir negrynųjų pinigų srautais. Galima teigti, kad komercinis bankas tai, finansinis tarpininkas teikiantis kreditus bei renkantis indėlius.

Pagal Povilaitį (2008) komercinių bankų funkcijos yra pinigų surinkimas iš visuomenės bei paskirstymas verslui bei kitiems subjektams. Komerciniai bankai yra labai svarbūs visiems

ekonomikos dalyviams, nes surinktos lėšos skiriamos ekonominiams bei socialiniams poreikiams tenkinti.

Komercinių bankų priežiūrą atlieka šalių centriniai bankai. Taip pat apima bankų sistemos veiklos analizę, galimų išorės ir vidaus sukrėtimų finansų sistemai nustatymą, jų poveikio pavienėms finansų institucijoms ir visai finansų sistemai vertinimą, taip pat mokėjimų sistemos tobulinimą, priežiūrą bei testavimą nepalankiomis sąlygomis.

Apibendrinant galima teigti, komercinis bankas, tai lyg finansinis tarpininkas, kuris tarpininkauja tarp subjektų, kurie laiko indėlius banke ir subjektų, kurie gaunančių iš banko paskolas. Tai yra pelno siekianti organizacija, kurios pagrindinis tikslas yra pelnas. Veiklos pagrindas – įmonių, organizacijų, privačių asmenų kreditavimas.

Pagrindinė veikla yra iš gautų indėlių teikti paskolas. Pagrindinis tikslas – pelnas. Komercinių bankų veiklą prižiūri centriniai bankai.

Visi rinkų dalyviai siekia ir nori, kad bankų veikla būtų patikima ir stabili, nes tai turi įtakos šalies politinam, socialiniam ir ekonominiam stabilumui.

Povilaičio (2008) nuomone, svarbiausia komercinių bankų funkcija yra teikti paskolas patikimiems klientams. Paskolos leidžia plėsti gamybą, didėja kapitalas, pasiekiamas aukštesnis pragyvenimo lygis.

Pagrindinis komercinių bankų pelnas gaunamas iš grynujų palūkanų bei komisinių pajamų. Likusios pajamos: iš prekybos vertybiniais popieriais, investicijų, operacijų užsienio valiuta bei parduodant finansinį turtą yra trumpalaikės bei sunkiai prognozuojamos.

Martynaitytė *et. al.* (2001) mano, kad reali marža arba palūkanų skirtumas tarp depozitų ir kreditų rodo bankų efektyvumą, o vertybinių popierių rinkos efektyvumą nusako informacijos apie bendrovę kaina bei tos informacijos patikimumas ir pačios vertybinių popierių infrastruktūros išlaikymo sąnaudos.

Bankas suformavęs privalomąsias atsargas ir grynujų pinigų rezervus, gali pradėti suteikti paskolas savo klientams. Katkus (2000) teigia, kad kreditų išdavimas yra pagrindinė komercinio banko veiklos rūšis ir bankui duoda didžiausią pajamų dalį. Kreditavimas yra pati rizikingiausia banko veikla. Bankai nuolat stengiasi išlaikyti pusiausvyrą tarp kreditavimo veiklos, rizikos ir pelno.

Pasak Dudzevičiūtės (2006) bankai yra finansiniai tarpininkai, kurie sukaupe lėšas paverčia jas paskolomis arba investicijomis ir, siekdami finansinės naudos, taikydami lėšų pasiūlos ir paklausos mechanizmą finansų rinkoje kryptingai paskirto kapitalą bei suformuoja racionalesnę skolintų lėšų ir investavimo struktūrą, sumažindami kredito, investicijų portfelio ir likvidumo rizikos.

Jasienė *et. al.* (2013), išskiria šias bankų funkcijas:

1. Telkti laisvas lėšas ir santaupas;
2. Iš sukauptų lėšų teikti paskolas;

3. Tarpininkauti piniginiuose atsiskaitymuose ir mokėjimuose;
4. Leisti į apyvartą pinigus, vertybinius popierius;
5. Konsultuoti klientus, suteikiant ekonominę bei finansinę informaciją.

Povilaitis (2008) teigia, kad bankų tikslas yra pritraukti lėšas, gyventojų santaupas ir teikti jas laikinai naudotis tiems ūkio subjektams, kuriems reikalingas papildomas kapitalas.

Apibendrinant galima teigti, kad bankui yra labai svarbu teikti patikimas paskolas, nes iš paskolų komercinis bankas gauna daugiausiai pajamų. Todėl paskolų teikimas yra pati rizikingiausia banko veikla. Taigi, bankų pagrindinės funkcijos yra skolinti sukauptas lėšas bei telkti laisvas lėšas. Svarbu paminėti, kad bankų teikiamos paskolos daro teigiamą įtaką šalies ekonomikos plėtrai.

Jasienė ir Staroselskaja (2010) mano, kad komerciniai bankai konkuruojantys tarpusavyje ir siekiantys užtikrinti stiprias pozicijas siūlomų produktų bei paslaugų rinkoje užtikrina didesni produktų ir paslaugų pasirinkimą ir geresnes jų kainų reguliavimo galimybes. Minėtų autorių nuomone konkurencija tarp bankų lemia veiksmingesnius būdus, kurie padeda parduoti savo prekes ar paslaugas: sudaromos sąlygos tobulėjimui.

Jasienė ir Satroselskaja (2010) mano, kad bankų konkurenciją reikia reguliuoti, nes bankai sudaro svarbią finansų sektoriaus dalį, turi didelę įtaką jo stabilumui bei funkcionavimui. Bankų veikla priklauso ir nuo klientų pasitikėjimo, todėl labai svarbus yra valstybės įsikišimas, kuris nustatytų privačių ir juridinių asmenų santykius su kredito įstaigomis. Jasienės ir Staroselskajos (2010) teigimu visuomenės sumažėjęs pasitikėjimas bankų sistema gali neigiamai paveikti ekonomiką.

Jesevičienė ir Valvonis (2003), mano, kad viena iš pagrindinių banko žlugimo priežasčių yra netinkamas kredito rizikos valdymas, nes didžiąją dalį bankų turto sudaro paskolos. Pagal Lietuvos banką kredito rizika, tai kredito gavėjas nesugebės atsiskaityti su kredito davėju laiku.

Valvonis (2004) kreditų rizikos vertinimą atlieka banko stebėtojų tarnybos, valdybos, rizikos valdymo komitetas, banko struktūrinio padalinio veikla. Rizikos vertinimas susideda iš:

1. Paskolos ir skolinimo rizikos vertinimo;
2. Įsipareigojimų neįvykdymų tikimybė;
3. Nuostolis įsipareigojimų neįvykdymo atveju;
4. Reitingų sistema;
5. Paskolos dydis įsipareigojimų neįvykdymo atveju;

Leipus ir Valužis (2006) mano, kad kredito rizikas ir jos valdymas yra gana sudėtingas procesas. Be šios rizikos bankas taip pat patiria valiutos kurso, palūkanų normų, nuosavybės vertybinių popierių, kainų pokyčio, likvidumo, operacine rizikomis, tačiau kredito rizika yra rizikingiausia. Taip yra, nes atsiranda pavojus bankui neatgauti suteiktų lėšų. Todėl viena iš sąlygų yra rizikos priemoka-palūkanos.

Rumšaitė ir Krušinskas (2012) sako, kad paskolų teikimas banko klientams gali būti ne tik banko pelno, bet ir nuostolio priežastimi. Kredito rizika visada išauga, jeigu paskolos yra suteikiamos nedideliame gavėjų skaičiui ir vienai verslo šakai. Pagal Rumšaitę ir Krušinską (2012) bankas turi įvertinti šiuos veiksniai:

1. Ekonominę būklę bei jos kitimą;
2. Turimą paskolų portfelį pagal klientus, kategorijas;
3. Kreditų geografinį pasiskirstymą;
4. Valiutą;
5. Vertybinių popierių kursų ir palūkanų lygį;
6. Skolininkų patikimumą ir kreditingumą;
7. Paskolos paskirtį ir trukmę;
8. Paskolos grąžinimo būdą;
9. Užstato vertę ir kokybę;
10. Suteikiamų kreditų sumą.

Pagal Ramoną (2002), nors bankininkystės istorijoje ir gausu įvairių istorijų apie bankų bankrotą, sistemingas griūtis, tačiau visuomenė vis dar pasitiki bankų sukurtą sistemą.

Balkevičius (2012) teigia, kad vykstant finansinei krizei Rytų ir Vidurio Europos šalyse didėjo infliacija, augo nekilnojamojo turto kainos, mažėjo gamyba, augo nedarbas. 2008 metais bankrutavus JAV investiciniam bankui pasaulinė krizė dar labiau pagilėjo. Butkus, Naruševičius (2012) mano, kad bankų sektoriaus stabilumui finansų krizės yra reikšmingos, todėl būtina atlikti makroekonominis testavimus, kurių dėka būtų galima nustatyti kylančias grėsmes, išvengti krizių bei užtikrinti finansų sistemos stabilumą.

Kiyak, Labanauskaitė, Reichenbacha (2012) mano, kad bankų krizės gali būti:

1. Visuomenei staiga pareikalavus grąžinti indėlius (tam yra nustatyti įvairūs normatyvai, indėlių draudimas);
2. Dėl per didelės paskolų ekspansijos prasidėjus ekonominiam sunkmečiui dalis paskolų negrąžinama, bankai susiduria su rizika tapti nemokiais (esant šiai krizei vyrauja nepalankūs palūkanų pokyčiai);

Maldeikis (2002) tikina, kad praėjus krizei visada yra tvirtinama, kad bankų sektorius labiau konsolidavosi, pasitikėjimas bankine sistema didėja, sukurtos įvairios prevencijos. Autorius sutinka, kad po krizių komerciniai bankai labiau geba valdyti politines, makroekonominės ar kreditavimo rizikas, tačiau visada atsiranda naujos rizikos, kurioms dažnai bankai dėmesio nebūna skyrę.

Jasienės *et. al.* (2013) manymu, ekonominio nuosmukio laikotarpiu išryškėjo komercinių bankų veiklos trūkumai: sumažėjo pasitikėjimas bankų sistema, tai turėjo įtakos bankų stabilumui.

Galima išskirti, jog bankų veikla daro teigiamą įtaką ekonomikai suteikdama palankiomis sąlygomis paskolas verslui. Neigiamą – jog per tam tikrą laiką įvyktą bankinės krizės, kurios stabdo ekonomikos augimą.

Svarbu paminėti, jog komercinių bankų teikiamos paskolos gali duoti ne tik teigiamų bet ir neigiamų padarinių: gali susiformuoti nekilnojamo turto burbulas, neatsakingas finansavimas verslui, vėliau gali lemti įmonių bankrotus. Minėti veiksniai lemtų blogėjančią suteiktų paskolų portfelio kokybę. Tokiu atveju bankai griežtintu paskolų reikalavimus ir ekonomikos plėtra sulėtėtų.

Kuodis (2004) išskiria veiksnius, kurie daro įtaką **nekilnojamojo turto burbulų** formavimuisi:

1. Teikiami kreditai gyventojams, kurie gauna itin mažas pajamas.
2. Mažos palūkanos – suteikia galimybę gauti didesnę paskolos sumą;
3. Nuomos mokestis toks pat arba didesnis negu mėnesinė būsto paskolos įmoka;
4. Didesnis statybos rentabilumas.

Tupėnaitė ir Kanapeckienė (2009) išskiria pagrindines pasekmes įvykus nekilnojamojo turto sproгимui:

1. Palūkanos bei kainų kritimas nekilnojamojo turto segmentuose;
2. Statybos apimties ir statybos įmonių veiklos rodiklių prastėjimas;
3. Spekuliantų pasitraukimas iš nekilnojamojo turto rinkos;
4. Pardavėjų rinkos virtimas pirkėjų rinka;
5. Augantis nemokių gyventojų skaičius;
6. Ekonominis lėtėjimas.

Danio (2010) teigimu, pagrindinė problema dėl **kreditavimo verslui** tai nesugebėjimas atskirti kokiam verslui galimas finansavimas, o kokiam verslui per rizikingas skolinimas. Svarbu nustatyti ar įmonės gautas pelnas bus pakankamas paskolos grąžinimui.

Pagal pateiktą informaciją Lietuvos banko svetainėje (2014) problemos finansų sektoriuje kyla netikėtai ir plinta labai greitai. Krizės plitimo greitis labai priklauso nuo bankų ir kitų finansų institucijų tarpusavio koreliacijos. Kuo ryšys stipresnis, tuo didesnė sisteminės krizės tikimybė. Norint sumažinti krizės padarinius svarbu laiku nustatyti krizės priežastis bei stengtis numatyti jos eigą.

2014 metais Europos komisija nutarė, kad šalys, kurių yra bendra valiuta bei bendra tarpusavio priklausomybė turi veikti aktyviau. Buvo nutarta panaikinti ydingas bankų ir nacionalinių finansų tarpusavio sąsajas (3 pav.). Tikslas – bankams centralizuotai taikyti europines taisykles – tai bankų sąjungos pagrindas. Tai padės užkirsti kelią bankų krizėms bei iškilus problemoms bus numatyta bendra proceso tvarka. Ši sistema padės atkurti bankų stabilumą, bus sudaromos sąlygos finansų sektoriui skolinti realiajai ekonomikai ir skatins ekonomikos atsigavimą bei darbo vietų kūrimą.

3 pav. Svarbiausi ES finansų reformos elementai (Europos komisija, 2014)

Pagal Maldeikį (2002) visos šalys yra patyrusios bankinio sektoriaus krizių. Bankinių problemų priežastys būna įvairios: besivystančiose šalyse - vyriausybės veikla sektoriuje, jo priežiūra, bankų valdymas, išsivysčiusiose makroekonominės priežastys. Maldeikio (2002) nuomone, bankų sektoriaus krizių priežasčių, tėkmės ir pasekmių pobūdis bei ypatumai šalies krizių tyrimus paverčia įdomia patirtimi tiek praktiniu, tiek istoriniu požiūriu.

Galima daryti išvadą, kad finansinės krizės neigiamai veikia bankų sektorių. Ekonominio sunkmečio metu komerciniai bankai gali bankrotuoti. Kyla nemažai problemų, kurios mažina visuomenės pasitikėjimą bankine sistema.

Apibendrinant svarbu paminėti, kad komerciniam bankui yra labai svaru tinkamai valdyti kredito riziką, nes tinkamas jos valdymas garantuoja stabilų banko veiklą. Tačiau keičiantis ekonominiai padėčiai neretai nebūna išvengta banko bankrotų. Nuo bankrutavusio banko dydžio priklauso kokia žala bus padaryta šaliai ar net visam pasauliui. Tiek finansinės krizės, tiek bankų bankrotai neigiamai veikia ekonomiką, nes lėtėja verslo plėtra, gamyba, vartojimas. Prasideda stagnacija. Nors stengiamasi sukurti kuo daugiau bankų priežiūrą vykdančių institucijų bei veiklą ribojančių teisės aktų dažniausiai teigiama, kad krizė įvyko staiga ir netikėtai, kad mažai buvo skiriama dėmesio vienam ar kitam banko sektoriaus veiklos rodikliui.

Susisteminius mokslinėje literatūroje išvardintus veiksnius galima išskirti teigiamą ir neigiamą komercinių bankų įtaką ekonomikai:

1. Teigiama įtaka: palankiomis sąlygomis tiekiamos paskolos skatina verslo plėtrą, aktyvėja vartojimas, nekilnojamojo turto rinka.
2. Neigiama įtaka: prastai valdoma kredito rizika, griežtėjantys paskolų teikimo reikalavimai, bankinės krizės, lėtina ekonominę plėtrą, atsiranda nekilnojamojo turto burbulai.

2.2.1. Komercinių bankų patikimumas ir stabilumas

Pagrindiniai finansų rinkos objektai yra bankai bei pinigai. Tai yra neatsiejama dalis visose veiklos srityse. Tik stabili bankinė sistema, kuri sugebėtų susitvarkyti su finansų sistemos sutrikimais bei krizėmis, gali užtikrinti efektyvų bankų ir pinigų funkcionavimą.

Komerciniai bankai sudaro didžiąją dalį finansų sistemos, todėl jų veiklos stabilumas atspindi ir visos sistemos stabilumą. Bankai yra pagrindiniai finansų dalyviai, jų pagrindinis tikslas – kuo efektyviau ir stabiliau valdyti savo išteklius. Svarbu paminėti, kad komerciniai bankai veiklą vykdo nuolat besikeičiančioje nestabilioje aplinkoje, kuri yra nuolat kintanti: keičiasi visuomenės poreikiai, rinkos sąlygos.

Siekiant, kad visuomenė naudotųsi bankinėmis paslaugomis, patikėtų savo lėšas bankui, reikia sukurti stabilią bei patikimą bankinę sistemą. Pagal Povilaitį (2008), bankų veikla bus sėkminga, tik tuo atveju, jeigu visuomenė pasitikės jų veikla, nes jų veikla yra grindžiama iš visuomenės indėlių pavidalu pasiskolintų lėšų.

Jasienė *et. al.* (2013) teigia, kad bankininkystės aktualumas visuomenėje yra labai didelis, todėl atsirandant įvairioms technologijoms, didėjant finansinių operacijų mastui bei joms sudėtingėjant yra labai svarbu garantuoti ir užtikrinti vientisą, stabilią bei patikimą bankinę sistemą.

Deksnytė (2010) mano, kad centriniai bankai daugiau dėmesio pradėjo skirti bankų stabilumui, tik padažnęjus ekonominėms krizėms. Tada ir mokslininkai pradėjo ieškoti būdų, kurie padėtų finansų rinkoms ekonominio sunkmečio metu.

Europos centrinis bankas stabilią finansų sistemą apibūdina kaip:

1. veiksmingą ir sklandžiai sugebančią perskirstyti finansinius išteklius ir kreditorių skolininkams;
2. Kylančios rizikos yra tinkamai valdomos bei įvardinamos;
3. Finansų sistema yra pasiruošusi bei sugeba tinkamai reaguoti į galimus ekonominius nesklandumus.

Novickytė ir Pavlik (2014) teigia, kad norint išlaikyti finansų sistemos stabilumą bei iš anksto nustatyti grėsmes labai svarbu atkreipti dėmesį ne tik į finansų rinkos bet ir ekonomikos bei verslo rodiklius:

1. Makroekonominės grėsmės (naftos kainų pokyčiai, technologinių inovacijų bei politikos veiksnių pokyčiai, didelių įmonių bankrotas);
2. Išoriniai veiksniai (netikėtas kapitalo srauto netekimas; prekybos apribojimų šalinimas, karai, stichinės nelaimės).

Deksnytės (2010) nuomone, norint, kad finansų sistema būtų stabili reikia, kad finansų ministerijos, centrinis bankas bendradarbiautų. Išskiriamas Centrinio banko tikslas – stabili finansų sistema, kuri gerina ekonominę plėtrą bei siekia išvengti įvairių nesklandumų.

Apibendrinant galima teigti, kad komercinių bankų stabilumas yra labai svarbus, tačiau vis dar siektinas dalykas. Bankų stabilumui užtikrinti yra paskirtas centrinis bankas. Jeigu bankų sistema bus nestabili, tai pasitikėjimas šia sistema taip pat nebus sukurtas. Svarbu paminėti, kad siekiant užtikrinti bankų stabilumą vienas iš pagrindinių veiksnių yra kuo greičiau aptikti galimas grėsmes, teisingai jas identifikuoti bei pašalinti.

Pagal Ramanauską (2005) didėti finansinio nestabilumo rizika gali, kai yra nesuderinti bankų savininkų ilgalaikiai strateginiai tikslai su bankų vadovų tikslais. Ramanausko (2005) nuomone, kai banko darbuotojų užmokestis priklauso nuo banko veiklos rezultatų pirmenybė gali būti teikiama trumpalaikiams rezultatams.

Lileikienė ir Kovalčik (2014) teigia, kad komerciniams bankams yra nustatomi veiklos riziką ribojantys normatyvai, kurių pagalba bankai yra pasiruošę tam tikrai rizikai. Europos centrinis bankas įvertindamas vykusias finansų krizes bei jos padarinius nuolat atnaujina bei kuria naujus veiklos riziką ribojančius normatyvus, kurių tikslas sukurti efektyvią bankininkystės sistemą, kuri būtų pajėgi išvengti bankroto ar sisteminės krizės.

Pagal Ambrasą (2012) visos finansų krizės yra stiprus išbandymas visiems rinkos dalyviams. Įvykus krizei bankrutuoti gali ne tik verslo įmonės, bet ir bankai. Banko bankrotas neretai ekonominę padėtį krizės metu dar labiau pablogina.

Deltuvaitė (2009) išskiria, jog bankų koncentracija bankiniam sektoriui daro labai didelę įtaką. Bankų koncentracija pastebima visame pasaulyje. Tai neigiamai vertinamas reiškinys, kadangi kelia riziką bankų sektoriaus stabilumui. Vieno iš rinkos dalyvių bankrotas, stipriai paveiktų likusius rinkos dalyvius.

Nausėda ir Tauraitė (2010) mano, kad esant dideliai šalies bankų koncentracijai pastebima didelė konkurencija, tai gali daryti įtaką mažesniems klientams taikomiems mokesčiams. Jos teigimu mažiau koncentruotas bankų sektorius gali sunkiau atsilaikyti įvykus finansų krizei nei didelės koncentracijos sektorius. Novyckytė (2010) su anksčiau paminėtu teiginiu nesutinka. Jos atliktų tyrimų rezultatų išvados teigia, kad didelė koncentracija neigiamai veikia ne tik šalies stabilumą bet ir paslaugų įkainius, kurie tokiu atveju yra didesni. Deltuvaitė (2009) savo atliktame tyrime nenustatė, kad bankų koncentracija daro įtaką bankų stabilumui. Povilaitis (2008) teigia, kad didėjanti konkurencinė kova verčia mažinti palūkanų normas už bankų teikiamas paskolas.

Kapavičienė, Smilga ir Žirgūtis (2004) mano, kad finansų rinkos yra pakankamai atviros, o tai skatina konkurenciją, todėl siekiant trumpalaikio efekto tai gali paskatinti bankus priimti rizikingus

sprendimus. Labai svarbu yra įvertinti galimas rizikas, jas laiku aptikti bei nepakenkiant sektoriaus stabilumui pašalinti.

Bazelio priežiūros komitetas atlieka bankų veiklos priežiūrą bei nustato veiklos riziką ribojančius normatyvus šalyje. Nuo 2014 metų sausio mėnesio įsigaliojo CRD paketo direktyvos, kuriomis yra ribojama valstybių narių kompetencija priimti individualias nacionalines komercinių bankų reglamentuojančias normas, siekiant maksimalios konvergencijos ES mastu. Panaikinta galimybė komerciniams bankams keltis į kitas ES valstybes, kuriose finansų sektoriui nustatyti švelnesni normatyvai. Lileikienės ir Kovalčik (2014) nuomone, šia reforma labiau siekiama sustiprinti euro valiutą, tačiau ji yra labai svarbi, kadangi kitų krizių pasekmės ją įgyvendinus turėtų būti ženkliai mažesnės.

Karpavičienė *et. al.* teigia, kad Bazelio kapitalo sutartis yra lankstesnė, nei buvusi Bazelio I sutartis. Taip pat naujoje sutartyje yra įvertinama daugiau rizikų, patobulinta kapitalo pakankamumo skaičiavimo metodika, o pagrindinis dėmesys skiriamas metodų pasirinkimo laisvei bei vidiniams rizikos vertinimo metodams. Anot minėtų autorių, ši sutartis turi ir neigiamų pastebėjimų dėl kapitalo dydžio nustatymo, tarptautinės konkurencijos iškreipimo, naujų rizikų matavimo metodikos efektyvumo, mažų bankų konkurencijos susilpnėjimu.

Užtikrinti komercinių bankų stabilią veiklą yra taikomi tam tikri reikalavimai:

1. Nuosavų lėšų reikalavimai –

- a) 4,5% 1 lygio nuosavo kapitalo rodiklį
- b) 6% 1 lygio kapitalo pakankamumo koeficientą
- c) 8% bendro kapitalo pakankamumo koeficientą.

2. Likvidumo reikalavimai – padengimo likvidžiuoju turtu rodiklio reikšmė neturi būti mažesnė nei 100%.

3. Maksimalios paskolos sumos vienam skolininkui normatyvas – paskolų suma vienam skolininkui neturi būti didesnė nei 25 proc. banko reikalavimus atitinkančio kapitalo.

Lileikienė ir Kovalčik (2014) išskiria šiuos normatyvus:

1. Likvidumo normatyvas (≥ 30 proc.) – komercinio banko gebėjimas finansuoti įsipareigojimus turtu, nepatiriant nuostolių.
2. Kapitalo pakankamumo normatyvas (≥ 8 – krizės laikotarpiu 10 proc.)- reikalinga norint apsaugoti bankų veiklos tęstinumą nepalankiomis sąlygomis;
3. Maksimalios atviros pozicijos užsienio valiuta ir/arba tauriaisiais metalais normatyvas;
-bendros pozicijos dydis (<25 proc. kapitalo);
-1 valiutos ir/arba tauriųjų metalų (<15 proc. kapitalo).
4. Maksimalios paskolos vienam skolininkui normatyvas (<25 proc. kapitalo);
5. Kiti priežiūros institucijos teisės aktų nustatyti normatyvai.

Pagal Deksnytę (2010), krizės bankiniame sektoriuje neretai būna labai brangios. Reikia apie 3 metų, kad BVP imtų augti. Jeigu bankų krizė įvyksta likus metams iki valiutų krizės, tuomet, ekonomikos nuostoliai būdavo dar didesni.

Deksnytė (2010) pateikia 2008-2009 metų finansinės krizės nuostolius: 7300 mlrd. EUR vienam pasaulio gyventojui sumažėjimas, buvo išleikta nemažai pinigų siekiant sustabdyti bankų bankrotus.

Pagal Ginevičių ir Podvieszko (2012) bankų stabilumas analizuojamas daugiau nei 100 metų. Analizavimo pradžioje dar nebuvo technologinių resursų, kurie leistų įvertinti bankų stabilumą įvairiuose ekonomikos perioduose. Jie išskiria tris šiuo metu taikomas bankų stabilumo kategorijas:

1. Reitingavimo agentūros;
2. Statistiniai-ekonometriniai metodai;
3. Daugiakartiniai sprendimų paramos metodai.

Deksnytė (2010) mano, kad finansų sistemas stabilumas neapsiriboja vien tik krizių nebuvimu, tai:

1. Palankių sąlygų veiksmingai paskirstyti ekonominius išteklius geografiniu ir laiko aspektu;
2. Įvertina, įkainoja, paskirsto ir valdo finansinę riziką;
3. Minėtos funkcijos atliekamos neatsižvelgiant į atsiradusius trikdžius.

Jasienė *et. al.* (2013) išskiria CAMELS reitingų apskaičiavimo metodiką, kuri plačiai taikoma JAV bankų sektoriuje. Ši metodika apima:

1. Kapitalo pakankamumą;
2. Turto kokybę;
3. Valdymo kokybę;
4. Pajamas;
5. Likvidumą;
6. Jautrumą rinkos rizikai.

Reitingavimo agentūros. Teikiama informacija apie finansinį įmonių patikimumą. Vertinimo agentūros: Dun Bradstreet, Moody's Investors Service InC, Fitch Raitings Ltd., Standart & Poors. Nustatyti reitingus naudojama kiekybinio vertinimo metodika. Kadangi reitingai yra aktualūs investuotojams į kapitalą ar į vertybinius popierius, todėl pagrindinis dėmesys skiriamas ilgalaikiams reitingams. Komerciniams bankams priskirti reitingai labai retai gali būti aukštesni nei šaliai priskirti. Reitingai neatskleidžia visų atsilikimo priežasčių. Yra susiformavusi reitingų agentūrų oligopolija. Pagal Povilaitį (2008) kredito reitingas komerciniams bankams yra labai svarbus, nes parodo kaip bankas bus pajėgus gražinti įsipareigojimus nustatytu laiku. Autoriaus nuomone, reitingavimo agentūrų teikiama informacija nėra tiksli, nes jis įvertina esamą banko padėtį (kredito reitingas buvo sumažintas, tik po JAV korporacijų bankrotų). Šis reitingas yra svarbus ir pačiam bankui, nes leidžia

kitiems rinkos dalyviams įvertinti patikimumą neatlikus savarankiškos analizės. Taip pat geras reitingas padeda lengviau pritraukti pinigus tarptautinėse rinkose. Povilaičio (2008) teigimu, pavykus pritraukti pigiau finansavimo išteklių, pigiau bus teikiamos paskolos, greičiau augs turimas turtas.

Statistiniai ekonometriniai metodai. Taikomi klasifikuojantys, statistiniai metodai. Naudojant Cox proporcingų rizikos modelį yra nustatoma tikimybė, kad bankas su tam tikromis kriterijų reikšmėmis nebankrutuos nustatytą laiką. Logit ir probit metodai nustato šalies ir bankų stabilumo laipsnį.

Daugiakartiniai sprendimų paramos metodai. Galima naudoti skirtingus kriterijus su įvairiomis dimensijomis. Šie metodai sujungia skirtingus tarpusavyje konfliktuojančius tikslus į vieną apibendrintą kriterijų, tai leidžia pasiekti komercinio banko stabilumą. Šie metodai gali būti taikomi, tik gerai išmanant jų taikymą.

Apibendrinant galima teigti, kad komercinių bankų stabilumą bei patikimumą vertina labai daug suinteresuotų šalių. Nustatomi įvairūs limitai bei metodai, kurie leidžia pamatyti banko padėtį, tačiau jie ne visada gali įspėti apie artėjančią krizę.

Kiekvienai šaliai yra labai svarbu turėti patikimą bei stabilią bankinę sistemą, kadangi neišsivysčiusi bankinė sistema stabdo užsienio investicijas. Užsienio investuotojai renkasi šalis, kuriose yra stipri ir stabili bankininkystė. Šalyje veikiantys dideli užsienio bankų kapitalo bankai taip pat skatina užsienio investuotojus. Neretai užsienio komerciniai bankai pradeda diegti įvairias naujoves, teikia naujas paslaugas, stabilizuoja bankų sektorių. O tai sudaro sąlygas greičiau augti ekonomikai bei skatina užsienio investicijas.

2.2.2. Komercinių bankų plėtra naudojant IT

Sparčiai keičiantis ir tobulėjant technologijoms, natūralu, jog ir komerciniai bankai pradėjo tobulėti bei keistis. Nuo banko „langelio“ iki finansinio patarėjo, nuo mokėjimų grynais iki paslaugų perkėlimo į virtualias erdves.

Andrijauskas, Jasienė, Staroselskaja (2014) teigia, kad inovacijų diegimas komercinių bankų veikloje lėmė spartesnį bankų tobulėjimą: bankų sistemos pokyčius, naujų produktų bei paslaugų atsiradimą, naujų galimybių klientams. Autorių nuomone, inovacijos neatpažįstamai pakeitė mažmeninės bankininkystės veidą, buvo sukurti nauji kanalai: telefoninė bankininkystė, internetinė bankininkystė, mobili bankininkystė, bankomatai, daugiafunkciniai bankomatai, kortelių skirstytuvai.

Diegiant naujoves bei skatinat naudotis jomis visuomenė auga finansinis raštingumas. Vartotojai sugeba patys atlikti elementarias operacijas: nusiimti pinigų, padaryti pavedimą. Į banko specialistus kreipiasi, dėl svarbių finansinių klausimų. Praktikoje vis daugiau bankų taiko naują metodiką – kasdienių paslaugų atlikimas savarankiškai. Įvairių apklausų duomenimis vartotojai yra patenkinti tokiu sprendimu, kadangi tai padeda taupyti laiką bei pinigus. Pagal Lastauską (2010) šiais laikais be

interneto banko nebūtų galimybės tvarkyti namų ūkio finansų būnant bet kurioje pasaulio vietoje. Tai rodo visuomenės ne tik gebėjimą naudotis sukurtomis naujomis technologijomis bet ir ekonominį suvokimą.

Andrijauskas *et. al.* (2014) sako, kad komerciniai bankai siekia didinti darbo našumą bei efektyvumą, stengiasi išplėsti paslaugų spektrą, aptarnauti didesnę kiekį vartotojų, todėl nemažai lėšų investuoja į technologijų vystymą. Pagal Povilaitį (2008) bankininkystės ateitis yra elektroninės paslaugos. Žmonių, kurie apmoka sąskaitas internetu nuolat daugėja. Pagrindinis bankų tikslas atliekant įvairias operacijas grynųjų pinigų atsisakyti visai. Bankuose atsirandančios naujos paslaugos bei produktai yra vienintelis būdas išlaikyti esamus bei pritraukti naujus klientus.

Andrijauskas *et. al.* (2014) mano, kad išaugęs bankų konkurencingumas inovacijų pagrindu lėmė perėjimą nuo tradicinės bankininkystės prie modernios. Kuriant įvairias inovacijas bankai keitėsi, tobulėjo sistemos, aptarnavimas, paslaugų spektras.

LBA (2015) skelbia, kad komerciniams bankams yra būtina investuoti į pažangias technologijas bei priimti inovatyvius sprendimus, kadangi tai lemia tobulėjimą bei klientų poreikių patenkinimą. Visuomenei dažniau atsiskaitant mokėjimo kortelėmis didėja mokėjimo efektyvumas.

Pagal Barbor (2015) vienas iš elektroninės bankininkystės privalumų yra sąnaudų mažėjimas, kadangi nemaža dalis kaštų patiriama dėl padalinių bei aukštos kvalifikacijos darbuotojų išlaikymo, o internetinės bankininkystės dėka šie kaštai mažėja, nes mažėja savikaina paslaugų, tad internetu teikiamas paslaugas galima siūlyti už mažesnę kainą. Machoku ir Okiko (2015) teigia, jog bankams naudojant interneto banką stiprėja įvaizdis, to pasekoje stiprėja vartotojų lojalumas bei pasitikėjimas banku. Tai yra labai svarbu siekiant sukurti ilgalaikį bei tvarų ryšį su visuomene. Vartotojai prioritetą teikia gerą reputaciją bei stiprų prekinį ženklą turintiems bankams, todėl pastariesiems yra labai svarbu nuolat tobulinti elektronines platformas. Joseph ir Stone (2003) mano, kad internetinė bankininkystė didina paslaugų kokybę. Kadangi paslaugų kokybė gerėja, interneto banko naudotojų vis daugėja, o tai leidžia atlikti įvairius vartotojų tyrimus patiriant kuo mažiaus sąnaudų, galima atsižvelgti į vartotojų poreikius ir tobulinti paslaugų portfelį.

Qing Amie Porte (2005) teigia, kad svarbiausias veiksnys, siekiant, kad vartotojai pasitikėtų elektroninės bankininkystės paslaugomis, yra įmonės reputacija, tik ilgai ir sėkmingai dirbantis bankas bus patikimas vartotojams. Barbour (2015) mano, kad vartotojai naudodamiesi internetine bankininkyste paslaugas renkasi savarankiškai, patys tampa atsakingi už savo sprendimus, todėl sumažėja jų lojalumas vienam ar kitam bankui. Siekiant sumažinti šį barjerą bankai vis daugiau darbuotojų samdo dirbti su klientais per atstumą, šie teikia konsultacijas telefonu ar internetu realiu laiku, klientui prisijungus prie internetinės bankininkystės.

Madaling (2015) teigia, kad pagrindinė neišnaudota ir labiausiai perspektyvi niša šiuo metu-mobilusis bankas. Ši sritis yra visiškai nauja ir pirmosios mobiliosios programėlės rinkai buvo

pristatytos visai neseniai, tačiau daugėjant išmaniųjų telefonų skaičiui vis didesnė svarba tenka prieinamumo šiuo kanalų didinimui. Manoma, kad ateityje mobilusis bankas savo populiarumu turi pralenkti internetinę bankininkystę.

Andrijauskas *et. al.* (2014) mano, kad komerciniai bankai optimizuodami bankinių kanalų sistemą gerina vartotojų nuomonę apie gaunamas paslaugas, o komerciniams bankams tai padeda plėsti masto ekonomiją, didinti pajamas ir taupyti kaštus.

Komerciniai bankai skatina mažinti grynujų pinigų atsiskaitymus ir rinktis alternatyvą, mokėjimus atlikti virtualioje erdvėje. Tokiu sprendimu tikimasi sumažinti šešėlinės ekonomikos mastus.

Apibendrinant galima teigti, kad bankams yra labai svarbu tenkinti esamų vartotojų poreikius bei pritraukti naujus vartotojus. Informacinių technologijų plėtra bankiniame sektoriuje yra labai svarbi, todėl komerciniai bankai turi skirti investicijų nuolat naujinti ir tobulinti elektronines erdves, kad neprarastų klientų bei pasiektų norimų rezultatų. Svarbu paminėti, kad inovacijos didina visuomenės išprusimą, kadangi visos operacijos atliekamos savarankiškai. Manoma, kad perkeliant operacijas į virtualią erdvę - mažinama šešėlinė ekonomika. Privačios įmonės ir visuomenė yra skatinama atsisakyti grynujų pinigų ir pereiti prie elektroninių.

2.3. Komercinių bankų veiksniai lemiantys šalies ekonomikos vystymąsi

Bankinis sektorius yra labai susijęs su ekonomine plėtra. Kylant šalies ekonomikai, bankų valdomas turtas bei efektyvumas taip pat kyla bei atvirkščiai. Komerciniai bankai stipriai daro įtaką įmonėms ir visuomenei per finansinį tarpininkavimą. Pagal Lakštutienę (2008), bankinio sektoriaus būklę parodo bankų aktyvų dydis, dideli privataus sektoriaus mastai bei konkurentabili palūkanų norma bei žemi kaštai.

Susisteminius mokslinę literatūrą galima išskirti komercinių bankų veiksniais, kurie daro įtaką ekonomikai:

1. Palūkanų normų pokyčiai;
2. Kreditavimo pasiūla;

Palūkanų normos pokyčiai. Rumšaitė ir Krušinskas (2012) teigia, kad kreditas įpareigoja gavėją mokėti palūkanas ir grąžinti tokią pat sumą per nustatytą laikotarpį. Pagal Jasieneį ir Čapsaką (2008) palūkanos, tai mokestis mokamas skolintojui už galimybę tam tikrą laiką naudotis pinigais, „skolinimosi kaina“. Palūkanos tai lyg uždarbis paskolos teikėjui, kuris generuoja pajamas, o kredito gavėjui palūkanos yra papildomos išlaidos. Nors autoriai pabrėžia, kad praktikoje būna neigiamų realių palūkanų normų, o dėl didelės kredito rinkos gali būti nevykdomi tam tikri įsipareigojimai arba negrąžinami indėliai.

Jasienė ir Čapskas (2008) teigia, kad palūkanų normos finansiniam tarpininkavimui yra labai svarbios, nes visi skolinimo sandoriai susiję su palūkanų mokėjimu bei gavimu. Minėti autoriai mano, kad palūkanų normos atlieka paskirstomąją funkciją ekonomikoje.

Pagal Barkauskaitę (2015) palūkanų normos yra nustatomos visuose skolinimo sandoriuose tarp finansinės institucijos bei skolintis ketinančio asmens. Barkauskaitė (2015) išskiria veiksnius, kurie daro įtaką palūkanų normos pokyčiams: infliacija, BVP, bazinė palūkanų norma ir biudžeto deficitas.

Jasienė ir Čapskas (2008) išskiria palūkanų normos ekonomines funkcijas:

1. Užtikrina sukauptų lėšų tapimą investicijomis bei skatina ekonomikos augimą;
2. Formuoja kredito pasiūlą;
3. Subalansuoja šalies pinigų pasiūlą su paklausa;
4. Svarbi vyriausybės politikos priemonė, kuri veikia per taupymo bei investicijų apimtis.

Pagal Barkauskaitę (2015) palūkanų norma yra labai svarbi skatinant verslo aktyvumą bei šalies ekonomikos vystymąsi. Palūkanų normų analizė padeda įvertinti esamą padėtį bei ją lėmusius veiksnius. Dažniausiai palūkanų norma būna apibrėžiama, kaip pinigų kaina, kurią privalo sumokėti lėšų gavėjas davėjui.

Pagal Jasienę ir Čapską (2008) palūkanų normos veikiantys veiksniai skirstomi į ekonominius, politinius bei socialinius.

Ekonominiai:

1. Infliacija. Kai infliacija mažėja krenta ir palūkanų normos, kainom kylant infliacija - didėja. Ekonomikos istorijoje yra buvę, kai infliacijai didėjant palūkanų normos krito, tai lėmė visuomenės poreikis taupyti, kad ateityje galėtų įsigyti prekę ar paslaugą. Augo skolinamų lėšų pasiūla.

2. Šalies ekonomikos aktyvumo laipsnis. Palūkanų norma bei ekonomikos ciklas koreliuoja ilguoju laikotarpiu. Palūkanos auga kartu su didėjančiomis išlaidomis ir krinta kai bendrosios išlaidos mažėja. Tai įvyksta todėl, kad ekonomikos sunkmečio metu visuomenė linkusi taupyti labiau, nei ekonominio pakilimo metu.

3. Užsienio finansų rinkų įtaka. Kintant palūkanų normai užsienio finansų rinkose, šalies viduje palūkanos taip pat keičiasi.

4. Vyriausybės vertybinių popierių paklausos ir pasiūlos pokyčiai.

Politiniai veiksniai:

1. Pinigų kiekio kontrolė. Ją atlieka centrinis bankas.
2. Mokestinė aplinka. Mokesčių lengvatos bei apmokestinimas daro įtaką palūkanų normos pokyčiams.
3. Privalomųjų atsargų norma. Centrinis bankas lemia skolinamųjų lėšų pasiūlą.
4. Politiniai veiksniai, rinkimų rezultatai. Pastebėta, kad prieš rinkimus palūkanos mažėja, po rinkimų auga.

Socialiniai veiksniai:

1. Visuomenės amžiaus struktūra. Taupyti linkę yra vidutinio amžiaus žmonės. Vyresni bei jauni žmonės linkę labiau vartoti.

2. Gyventojų užimtumo lygis. Dviprasmiškai veikia palūkanų normą – didėjantis užimtumas turėtų skatinti vartojimą, o didėjantis nedarbas mažinti skolinamų lėšų pasiūlą.

Pagal Barkauskaitę (2015) didėjant šalies infliacijai, palūkanų norma padidėja mažiau. Jos teigimu bazinių palūkanų didėjimas mažina infliacijos įtaką. Tačiau palūkanų normų lygis didėja kai bendrosios išlaidos didėja ir atvirkščiai.

Ramanauskas (2005) teigia, kad sumažėjusios palūkanų normos pasiskolinusių grynajai vertei daro teigiamą poveikį:

1. Ūkio subjektams lieka mažesnės kintamųjų palūkanų paskolų grąžinimo išlaidos. Pigesnis trumpo laikotarpio paskolos refinansavimas.
2. Didėja pajamos kuriančio turto (akcijų, žemės, nekilnojamojo turto).
3. Gerėja ūkio subjektų finansinė būklė, auga paklausa.

Jasienė ir Čapskas (2008) tvirtina, kad palūkanų normos komponentą atspindi valstybės skolinimosi sąnaudos. Kokia bus palūkanų norma priklausys nuo bazinės palūkanų normos ir rizikos priedo, kuris priklausys nuo skolininko galimybių grąžinti įsipareigojimą. Jasienė ir Čapskas (2008) daro išvadą, kad kuo didesnės palūkanų normos teikiamos valstybei, tuo didesnės palūkanos bus teikiamos ir privatiems bei juridiniams asmenims.

Pagal Barkauskaitę (2015) atlikus Baltijos šalių tyrimą apie palūkanų normas buvo padaryta išvada, kad užsienio palūkanų normų pokyčiai daro didesnę įtaką šalių vidaus palūkanų normoms nei vidaus šalies infliacija.

Jasienė ir Čapskas (2008) išskiria tris pagrindines teorines prielaidas, kurios aiškina palūkanų normų kaitą:

1. Racionali lūkesčių teorija – jeigu yra numatomas palūkanų normų didėjimas ateityje, ilgo termino palūkanų normos bus didesnės negu trumpo.
2. Likvidumo preferencijos teorija – jeigu numatomos pajamos iš kelių trumpalaikių investavimo šaltinių yra lygios vienos ilgalaikės priemonės, pirmenybė teikiama trumpalaikėms priemonėms. Tokiu atveju palūkanų norma gali būti išskaidyta į dvi dalis: trumpalaikių palūkanų normą ir likvidumo priedą.
3. Rinkos segmentavimo teorija – skolininkai ir investuotojai mano, kad skirtingų terminų priemonės negali vienos kita pakeisti ir skirtingų segmentų palūkanų normas lemia specifinės sąlygos.

Apibendrinant galima teigti, kad palūkanų dydis yra labai svarbus. Kuo jis mažesnis, tuo dažniau verslas bei visuomenė skolinasi lėšas. Aukšta palūkanų normos yra vienas iš pagrindinių veiksnių, kodėl priimamas sprendimas nesiskolinti.

Kredito pasiūla. Binkienė, Lakštutienė, Slavicikienė (2012) mano, kad kredito rinka yra stipriai susijusi su ekonomine padėtimi. Ekonominio pakilimo metu bankai aktyviai teikia paskolas, o krizės metu paskolų teikimas yra ribojamas. Esant ekonominiam nuosmukiui, bankai susidūria su kredito rizikos valdymo problema ir siekiant išvengti nuostolių yra mažinama kredito pasiūla bei griežtinamos paskolų teikimo sąlygos. Pagrindinė šių veiksnių priežastis – prastas kredito rizikos valdymas.

Pagal Ramanauską (2005) yra sudėtinga nustatyti ar greitą ekonomikos augimą lemia konkurencingumo didėjimas, naujų technologijų diegimas ar bankų kreditų teikimas. Taip yra todėl, nes vertinant projekto atsipirkimą nei bankai, nei skolininkai neturi pakankamai informacijos apie kitų rinkos dalyvių planus, todėl pelningais laikyti sprendimai gali nepasiteisinti ir duoti neigiamų (nuostolingų) rezultatų.

Katkus (2000) teigia, kad kreditų išdavimas yra pagrindinė komercinio banko veiklos rūšis ir bankui duoda didžiausią pajamų dalį. Kreditavimas yra pati rizikingiausia banko veikla. Bankai nuolat stengiasi išlaikyti pusiausvyrą tarp kreditavimo veiklos, rizikos ir pelno. Povilaičio (2008) nuomone, paskolos leidžia plėsti gamybą, didėja kapitalas, pasiekiamas aukštesnis pragyvenimo lygis.

Lastauko (2010) nuomone, skolinti pinigai sukuria papildomą perkamąją galią. Didėjanti kredito pasiūla mažina palūkanų normą. Esant tokiai situacijai aktyvėja skolinimasis ir skolinami pinigų srautai yra nukreipiami į sektorius bei sritis, kurių veikla nevyktų bei nebūtų pradėta, jei būtų priešinga situacija. Tokioje situacijoje yra plėtojamos sritys, kurios nebūtų plėtojamos, taip skatinamas realus ekonomikos augimas, nedidėjant produktyvumui. Tačiau Lastauskas (2010) akcentuoja, kai skolininkai pradeda reikalauti grąžinti paskolintas lėšas, bankai stabdo skolinimą, mažina naujų paskolų išdavimą. Tai įvyksta todėl, kad bankų nesugebėjimas grąžinti indėlių gali pasibaigti bankrotu. To paties autoriaus teigimu, tam tikri verslai ir projektai, kurie nesulaukia investicijų, o veiklą plėtoja iš skolintų lėšų neretai nesugeba grąžinti įsipareigojimų ir bankrutuoja. Tokių verslų plėtra tampa netvari, todėl prastėja banko paskolų portfelio kokybė, o kreditavimas stabdomas.

Žaltauskienė, Masionyte (2008) pritaria, kad bankų sistemos plėtrą skatina palankios makroekonominės sąlygos. Taip atsiranda palankios skolinimosi sąlygos, kurios lemia paskolų portfelio augimą, žemės, nekilnojamojo turto ir akcijų kainų kilimą. Dėl mažų palūkanų normų kyla investicijos, didėja vartojimo išlaidos.

Ramanauskas (2005) mano, kad ekonominio pakilimo metu atsiranda finansinis akceleratorius. Jam atsiradus sustiprėja verslo ciklo svyravimai ir pasiskirsto į du etapus:

1. Kreditų portfelis didėja, sparčiau auga ekonomika;

2. Lėtėja verslo ciklas, kreditai normuojami, kyla palūkanos, turto kainos išlieka stabilios arba krenta, bankų prisiimta rizika tampa akivaizdi.

Pagal Ramanauską (2005) finansinis akceleratorius, tai – sumažėjusios palūkanų normos ir pagerėjusios skolinimosi sąlygos, kai padaugėja pajamas kuriančio turto: nuosavybės vertybinių popierių, žemės, nekilnojamojo turto. Tokiu atveju didėja skolininkų grynoji vertė, mažėja nepalankaus pasirinkimo problemos, atsiranda galimybės skolintis daugiau.

Ramanauskas (2005) teigia, kad finansinio akceleratoriaus metu dėl bankų teikiamų paskolų ekonomikos augimas būna spartesnis, o verslui lėtėjant neretai pasitaiko kredito normavimo atvejų, auga palūkanų normos. Šis reiškinys neigiamai veikia ekonomikos plėtra ir gali sukelti krizę.

Neretai atveju, įvyksta ekonominis nuosmukis, krizė. Krizės metu šalies bankai gali nekredituoti net aukštos kokybės investicinių projektų, todėl gali susitraukti verslo sritys.

Pagal Binkienę *et. al.* (2012) kredito rinką bei vystymąsi privačiam sektoriui lemia (3 lentelė):

3 lentelė. Kredito rinką bei vystymąsi lemiantys veiksniai (Binkienė, Lakštutienė, Slavickienė, (2012))

Kredito rinką lemiantys veiksniai	Kredito vystymąsi lemiantys veiksniai
BVP vienam gyventojui;	BVP vienam gyventojui;
Realiosios ir nominaliosios palūkanų normos;	Vidaus investicijų santykis su BVP
Namų kainos	Infliacija
Indėlių augimo tempai	Realioji palūkanų norma
Nedarbo lygis	Nedarbo lygis
Pramonės produkcija	Vyriausybės išlaidų santykis su BVP
Darbo užmokestis	Vidutinis darbo užmokestis
Infliacijos koeficientas	Indėliai

Lileikienė ir Kovalčik (2014) išskiria veiksnius, kurie daro įtaką kredito institucijų veiklos efektyvumui: žmogiškųjų išteklių valdymas, IT pažanga, novatoriškumas, konkurencija, racionalūs sprendimai, valdymo sistema.

Ramanauskas (2005) nagrinėdamas kredito ciklą aprašė JAV mokslininkų Richard Cantor ir John Weniinger 1993 metais atrastus kredito ciklo etapus, kurie iš dalies tinkami ir šiuolaikinėje ekonomikoje:

1. Auga naujų investicinių prekių paklausa bei investicijos;
2. Finansavimas vyksta skolintomis arba savo lėšomis, mažėja likvidumas;

3. Didėja įmonių pažeidžiamumas, dėl išorės veiksnių;
4. Eigoje pradeda keistis lūkesčiai dėl pelno didėjimo arba turto vertės;
5. Akcijų ir turto vertė krenta, o kai kurių skolininkų grynoji vertė tampa neigiamos išraiškos.
6. Didėja skirtumas tarp indėlių ir paskolų palūkanų normų, mažėja paskolų refinansavimo galimybės – stringa paskolų grąžinimas;
7. Turtas, kuris buvo naudojamas kaip užstatas parduodamas, tai sunkina ūkio subjektų padėtį;
8. Negrąžintų paskolų apimtys auga, bankai jas nurašo;
9. Atsiranda bankų kapitalo pakankamumo problemų, naujų paskolų teikimas stabdomas net ir labai geriems klientams.
10. Mažėja vartojimas bei ūkio subjektų investicijos.

Pagal Ramanauską (2005) kredito bumai gali nuslopti pamažu arba sukelti neigiamas pasėkmes – recesiją, gali būti sukelta dviguba valiutos ir finansų krizė.

Martinaitytė *et. al.* (2001) teigia, kad teikiamos paskolos turi labai didelę reikšmę naujų įmonių steigimosi procesui bei veikiančių įmonių plėtočiai. Komerciniai bankai turi būti pajėgus finansuoti visus įmonių plėtojimo etapus: pradedančių įmonių – veiklos pradžia, didelių verslo subjektų – tarptautinei plėtrai. Pasak Martinaitytės *et. al.* (2001) nuo šalies finansinio sektoriaus plėtotės labai priklauso mažų ir vidutinių įmonių plėtra, nes didelės įmonės turi galimybę pasiskolinti užsienio kapitalų rinkose.

Listrovaitė, Martinkutė –Kaulienė (2015) mano, kad didelė įtaka kreditavimo sąlygos daro smulkiam ir vidutiniam verslui. Pagrindinės problemos: kredito nepasiekiamumas, aukšta palūkanų norma, didelis pradinis įnašas, sudėtingos teisinės procedūros.

Ramanauskas (2005) savo atliktame tyrime aptarė Modigliani-Miller teoremą, kuri teigia, kad įmonių vertė bei jų veiklos rezultatai nepriklauso nuo finansuojamų veiklos būdų: išleisdamos akcijas, obligacijas ar imdamos kreditus. Pagal minėtą teoremą išeina, kad bankai pridėtinės vertės vertės nesukuria teikdami paskolas, nes įmonės gali veiklą vykdyti be bankų pagalbos, tiesiog pritraukdamos lėšas iš finansų rinkos.

Pagal Ramanauską (2005) informacijos asimetriškumas riboja įmonių galimybes pritraukti lėšas tiesiogiai iš finansų rinkos. Taigi, galime teigti, kad bankai teikiamos paskolos yra labai svarbus veiksnys, kuris skatina ekonomikos plėtrą.

Apibendrinant galima teigti, kredito teikimas yra pagrindinė komercinių bankų veikla, kuri teikia pelną. Ši veikla yra pati rizikingiausia, neatsakingai valdoma gali sukelti daug nuostolių. Galima išskirti teigiamus ir neigiamus aspektus teikiant kreditus privatiems bei verslo subjektams.

Teigiami- auga perkamoji galia, gamyba, kapitalas, plečiasi įvairūs sektoriai, daugėja naujo nekilnojamojo turto. Neigiama – bankams ribojant kreditų teikimą nemažai įmonių sunkmečio metu nebesugeba vykdyti veiklos, lėtėja gamyba, ekonomika.

Pagrindiniai veiksniai skatinantys skolintis yra BVP, darbo užmokestis, palūkanų normos, infliacija nekilnojamojo turto kainos.

3. KOMERCINIŲ BANKŲ ĮTAKOS ŠALIES EKONOMIKAI TYRIMŲ METODOLOGIJA

Lietuvoje komerciniai bankai sudaro didžiausią finansų sistemos dalį. Apie šių bankų svarbą moksliniuose tyrimuose yra užsimenama pakankamai dažnai. Tyrimui atlikti buvo pasirinkti šalies ekonomikos ir komercinių bankų rodikliai, kurie galėtų atskleisti ryšį tarp komercinių bankų veiklos bei ekonomikos vystymosi.

Tyrimo objektas – komercinių bankų veiksmų įtaka ekonomikai.

Tyrimo tikslas – įvertinti komercinių bankų veiksmų įtaką šalies ekonomikai.

Temos ir problemos atskleidimui naudojami šie **tyrimo metodai**:

4 lentelė. Tyrimo duomenų analizės metodų aprašymas

Metodas	Aprašymas
Procentinė-grafinė analizė	Procentinė-grafinė analizė skirta dokumentų analizės tyrimo rezultatų pristatymui.
Koreliacinė analizė	Koreliacija parodo ar egzistuoja ryšys tarp veiksnių, kokia jų kryptis ir stiprumas. Ryšis tarp dviejų veiksnių gali būti tiesioginis arba atvirkštinis. Koreliacijos koeficientas r parodo veiksnių tarpusavio stiprumą. Yra du būdai apskaičiuoti: Pirsono arba Spirmeno koreliacijos koeficientai. Pirsono koreliacijos koeficientas rodo ryšį tarp dviejų kiekybinių požymių; Spirmeno koreliacijos koeficientas rodo ryšį tarp dviejų ranginių požymių.
Neparametriniai kriterijai:	Kriterijai yra interpretuojami labai panašiai: jeigu kriterijų atitinkanti p reikšmė (patikimumas) yra mažesnė už 0,05 (arba (0,01) lyginamos imtys skiriasi statistiškai reikšmingai.

Tyrimo tipas – darbui atlikti naudojamas taikomasis (empyrinis) tyrimas, buvo taikyti kiekybiniai tyrimo metodai. Išanalizavus buvo siekiama empiriškai ir statistiškai įvertinti veiksmus darančius daro įtaką šalies ekonomikai.

Tyrimo imtis – kiekybiniam tyrimui parinkta Lietuvos komercinių bankų 2007-2014 m. metinės finansinės ataskaitos, 2007-2014 metų šalies statistiniai duomenys.

Tyrimo atrankos būdas – tikslinis. Mėginama surinkti absoliučius duomenis banko ir šalies ekonomikos rodiklių apskaičiavimui ir jų dinamikos vertinimui, todėl svarbu nagrinėti tipiškus šių duomenų šaltinius.

Tyrimo vieta ir laikas. Tyrimas atliktas 2015 metų lapkričio mėnesį.

Šioje darbo dalyje pateikiami komercinių bankų veiksmų įtakos šalies ekonomikai tyrimo rezultatai.

Tyrimo metu buvo siekiama išsiaiškinti kaip kito komercinių bankų veiksniai per nagrinėjamą laikotarpį bei kokią įtaką ekonomikai jie turėjo.

5 lentelė. Rodikliai, naudojami vertinant komercinių bankų įtaką šalies ekonomikai

Bankų rodikliai	Ekonomikos rodikliai
Palūkanų normos pokyčiai	BVP, Infliacija
Suteiktos būsto ir verslo paskolos	Sudaryti pirkimų - pardavimų sandoriai, būsto kainų pokyčiai, įmonių apyvarta, grynas pelnas.
Indėliai	BVP vienam gyventojui, tiesioginės užsienio investicijos
Darbuotojų skaičius	Nedarbo lygis
Bankų turtas	BVP, BVP tenkantis vienam darbuotojui, infliacija
Bankų pelnas/nuostolis	

Siekiant atskleisti komercinių bankų veiksmų įtaką ekonomikai analizuojami Lietuvos bankų bei Lietuvos ekonomikos pasirinkti rodikliai. Rodikliai bus analizuojami nuo 2007 iki 2014 metų. Statistinių rodiklių, apibūdinančių reiškinį kitimą laiko atžvilgiu analizei atlikti buvo lyginami absoliutiniai nagrinėjamų rodiklių dydžiai bei šių rodiklių pokytis. Pokyčiams analizuoti buvo apskaičiuoti pakitimo (padidėjimo/sumažėjimo) tempai. Dokumentų rinkiniai išanalizuoti naudojant duomenų apdorojimo (skaičiavimų), sisteminimo, grupavimo, lyginimo, apibendrinimo, grafinius metodus. Naudojant Excel programą atlikti skaičiavimai, o naudojant grafinį metodą pateikti grafikai bei lentelės.

Vėliau atliekama komercinių bankų ir šalies ekonomikos rodiklių analizė pagal koreliacinio ryšio skaičiavimus bei regresinės lygties nustatymus. Statistinis ryšys – tai kintamojo y priklausomybė nuo kintamojo x. Tarp kintamųjų esant priklausomybei kintamojo x pokyčiai sukelia priklausomo dydžio y pasiskirstymo dėsnio pasikeitimą. Porinis tiesinis koreliacijos koeficientas apskaičiuojamas pagal formules (Bartosevičienė, 2011):

$$r_{xy} = \frac{\overline{xy} - \bar{x} * \bar{y}}{\sigma_x * \sigma_y}, r \text{ kinta } - 1 \leq r \leq 1 \quad (1)$$

Čia: r_{xy} - porinis tiesinės koreliacijos koeficientas; \bar{x} - požymio x aritmetinis vidurkis; \bar{y} - požymio y aritmetinis vidurkis; σ_x - požymio x standartinis nuokrypis; σ_y - požymio y standartinis nuokrypis.

Kai yra žinomas tiesinės regresijos $y_x = a + bx$ lygties parametras b (regresijos koeficientas), tiesinės koreliacijos koeficientas gali būti apskaičiuojamas tokiu būdu:

$$r_{xy} = b * \frac{\sigma_x}{\sigma_y} \quad (2)$$

Koreliacijos reikšmės kinta intervale nuo -1 iki 1. Kai $r = 0$, reiškia nėra tiesinės koreliacijos (tiesinės priklausomybės), kai $r = 1$ arba $r = -1$, visi taškai sudaro tiesinę liniją, o kitokia r reikšmė parodo, koku laipsniu taškų išsidėstymas juda link tiesinės priklausomybės. 3 lentelėje pateikiama ryšio stiprumo kokybinė charakteristika:

6 lentelė. Koreliacijos koeficiento kokybinė charakteristika (Bartosevičienė, 2011)

<i>r</i> reikšmė	Iki 0,3	0,3-0,7	0,7-0,9	0,9-0,99
Ryšio stiprumas	Silpnas	Vidutinis	stiprus	labai stiprus

Pagal Čekanavičių ir Murauską (2002) koreliacija gali būti teigiama ir neigiama. Neigiamas koreliacijos koeficientas reiškia, kad tarp kintamųjų x ir y egzistuoja neigiamas tiesinis ryšys.

Norint patikrinti modelio tinkamumą skaičiuojamas determinacijos koeficientas. Pagal autorius Cappelli, Guglielmenti, Mattia, MELI ir Renzi (2010) determinacijos koeficientas parodo patikimumą. Šis rodiklis parodo tinkamiausias reikšmes analizei bei tų reikšmių tiesinės analizės stiprumą. Koreliacijos koeficientas pakeltas kvadratu yra determinacijos koeficientas R^2 , kuris rodo konkretaus požymio procentinę dalį tiriamojo rodiklio variacijoje. Determinacijos koeficientui esant mažesniai nei 50 proc., daroma išvada, kad susintetini matematinio ryšio modeliai neturi praktinės reikšmės. Koreliacijos koeficientas yra reikšmingas, jeigu atitinkama p reikšmė yra mažesnė už 0,05 (visi reikšmingi ryšiai paryškinti).

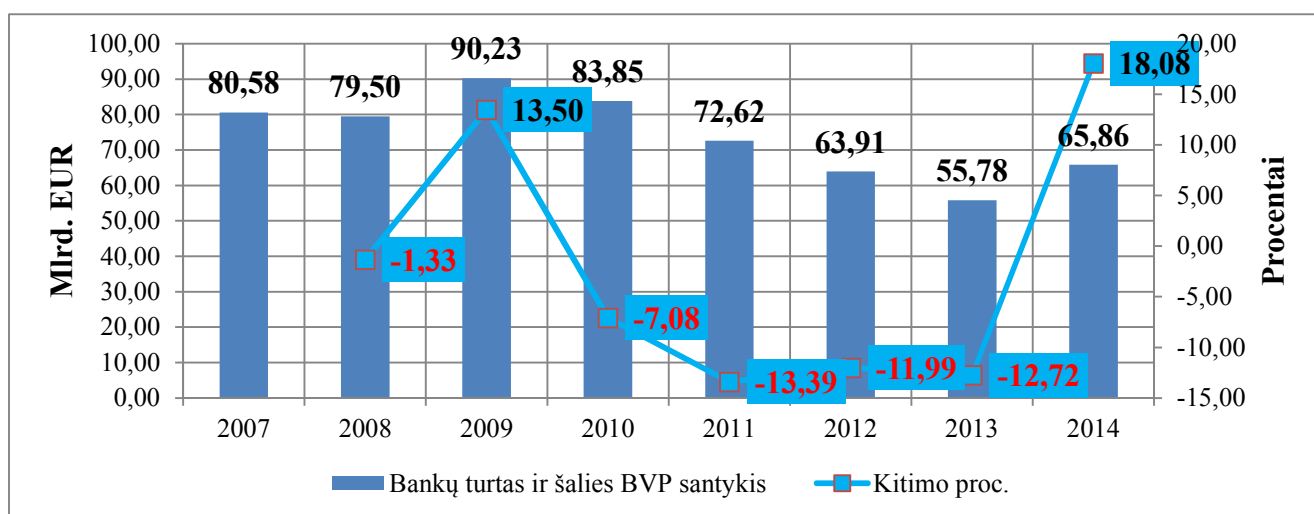
4. KOMERCINIŲ BANKŲ ĮTAKOS LIETUVOS EKONOMIKAI VERTINIMAS

4.1. Komercinių bankų ir šalies ekonomikos rodiklių dinamika

Šioje dalyje bus analizuojami komercinių bankų ir ekonomikos rodikliai. Komercinių bankų veiklos pažanga matuojama paskolų augimu, turto padidėjimu, pelnu. Ekonomikos – inovacijų plėtra, užsienio investicijomis, BVP ir kt. Prieš atliekant trečioje dalyje numatytą tyrimą bus atliekama rodiklių dinamikos analizė, siekiant įvardinti kaip ir dėl ko keitėsi pasirinkti rodikliai.

Bankų turto santykis su BVP. Šis rodiklis pasirinktas, nes pagal Balkevičių (2012) kuo didesnis bankų turto ir BVP santykis, tuo didesnis komercinių bankų indėlis ekonomikoje.

Ketvirto paveikslėlio duomenys rodo, kad bankų turto santykis su šalies BVP buvo didžiausias 2009 metais ir sudarė 90,23 proc. Nuo to meto santykis vis mažėjo, mažiausias - 2013 metais 55,78 proc. 2014 metais pastebimas 18,08 proc. punktų augimas. Galime daryti prielaidą, kad mažėjant bankų turto ir BVP santykiui mažėja ir bankų indėlis į ekonomikos plėtrą. Taip pat galime pastebėti, kad esant gerai ekonominei padėčiai bankų indėlis yra didesnis, nei esant prastai ekonominei padėčiai.

4 pav. Bankų turto santykis su šalies BVP nuo 2007 iki 2014 metų (Sudaryta autorės pagal LB ir statistikos departamento informaciją)

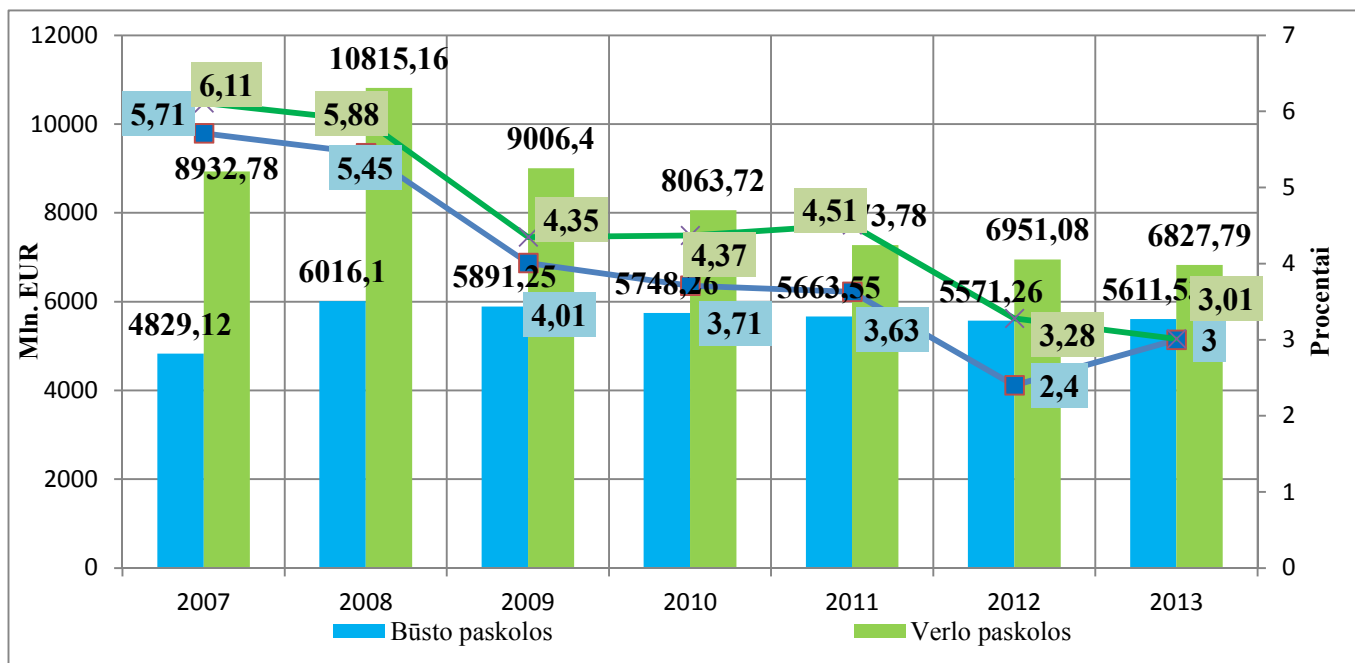
Apibendrinant galima teigti, kad gerėjant šalies ekonomikai didėja komercinių bankų indėlis į šalies ekonominę plėtrą. Prasta ekonominė padėtis daro neigiamą įtaką komercinių bankų veiklai, kaip ir tam tikri komercinių bankų priimti sprendimai neigiamai lemia ekonomikos plėtrą. Galima daryti prielaidą, kad tai yra vienas nuo kito priklausantys bei vienas kitą lemiantys veiksniai.

Palūkanų normos ir suteiktų paskolų sumų pokyčiai verslui ir būsto įsigijimui / remontui. Komercinių bankų pagrindinis pelnas yra gaunamas iš suteiktų paskolų palūkanų. Galima daryti prielaidą, kad kuo daugiau bankai suteikia paskolų verslui ir nekilnojamajam turtui, tuo šalies

ekonominė padėtis yra geresnė. (Informacija pateikiama iki 2013 metų, nes pagal Lietuvos asociaciją 2014 metais keitėsi skaičiavimo metodai ir paskolų statistiniai duomenys su ankstesniais metais nėra palyginami).

Iš penkto paveikslėlio matome, kad Lietuvos komerciniai bankai visu nagrinėjamu laikotarpiu didesnėmis sumomis finansavo privačias įmones nei teikė paskolas būsto įsigijimui. Didžiausias atotrūkis tarp šių rodiklių buvo pasiektas 2007-2008 metais beveik 2 kartus. Matoma, kad teikiamos paskolos iki 2008 metų augo. Nuo 2009 iki 2013 metų teikiamų paskolų sumos mažėjo. Tai lėmė prasta ekonominė padėtis, todėl bankai griežtino paskolų reikalavimus.

Palūkanų norma privačioms įmonėms nagrinėjamu laikotarpiu buvo didesnė negu būsto paskolų. Galima teigti, kad verslui teikiamos paskolos yra rizikingesnės. Palūkanų normos per visą nagrinėjamą laikotarpį mažėjo. 2013 metais siekė 3 procentus. Ši situacija turėjo skatinti tiek privačias įmones, tiek gyventojus skolintis, tačiau paskolų sumos mažėjo. Tai galėjo lemti griežtėjantys bankų paskolų teikimo reikalavimai.

5 pav. Suteiktų būsto ir verslo paskolų dinamika bei palūkanų pokyčiai (Sudaryta autorės pagal LB informaciją)

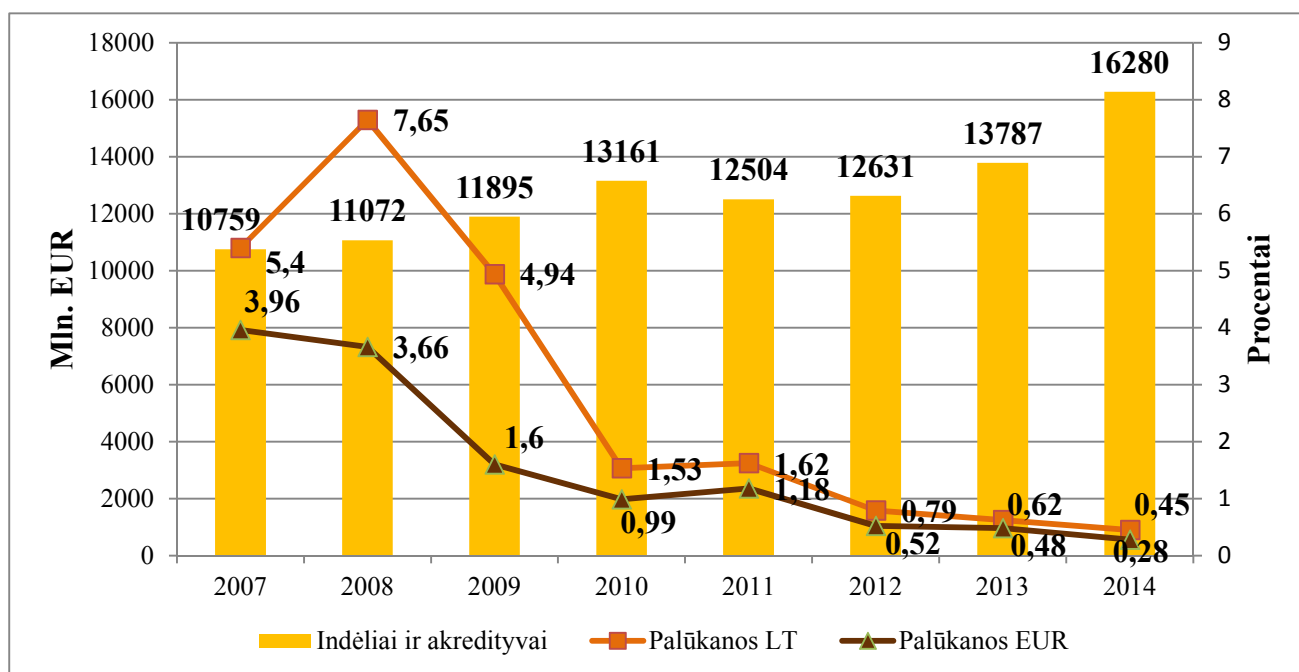
Paskolų būstui mažėjimą lėmė 2008 metais vykusios finansų krizė bei susiformavęs nekilnojamojo turto (NT) burbulas, kuomet sumažėjo NT paklausa bei pasiūla. Privačių įmonių finansavimo mažėjimą taip pat lėmė finansų krizė, nes jos metu didelė dalis įmonių stabdė veiklą ir nebepajėgė gražinti bankui įsipareigojimų. Vykstant šiai situacijai bankai atsisakė finansuoti nemažai naujų projektų.

Apibendrinant galima teigti, kad paskolų teikimui įtaką daro ekonominė situacija. Kuo didesnė paskolų paklausa, tuo didesnės palūkanos. Nagrinėjamu laikotarpiu palūkanos normos mažėjimas

turėjo skatinti skolintis, tačiau bankui priimtini klientai neturėjo poreikio arba rado pigesnių alternatyvų, o kas norėjo skolintis ne visada gaudavo, nes neatitikdavo paskolos reikalavimų.

Indėlių ir akredityvų bei palūkanų normos pokyčiai. Šis rodiklis rodo, kiek visuomenė turi santaupų. Iš šių rodiklių analizės, galima daryti išvadą, kaip visuomenė yra pasiruošusi sunkmečiui. Indėlių sumų pokyčiai nagrinėjamu laikotarpiu parodo, kaip krizės arba ekonomikos pakilimai veikia visuomenės pasirinkimą bei gebėjimą taupyti.

Iš šešto paveikslėlio matyti, kad priešingai negu anksčiau nagrinėti bankų veiklos rodikliai, indėlių sumos laikomos banke augo, o palūkanos nepalankiai dedantiems indėlius - mažėjo. Galima teigti, kad tai rodo pasitikėjimą bankine sistema. Antras teiginys galėtų būti, jog bankai yra pagrindinė pinigų laikymo vieta ir visuomenė nelabai linkusi keisti pinigų laikymo veitą. Laikomų indėlių buvo sumažėję 2011 metais ir siekė – 12504 mln. EUR. 2014 metais matome didžiausią augimą, laikoma suma siekė 16280 mln. EUR. Galima teigti, kad prie šio augimo prisidėjo 2015 metais įvedamas euras, kurio metu bankai siekė, kad visi grynieji pinigai būtų dedami į bankų sąskaitas, kad konvertacija įvyktų automatiškai.

6 pav. Indėlių ir akredityvų sumų pokyčiai bei jų palūkanų norma (Sudaryta autorės pagal LB informaciją)

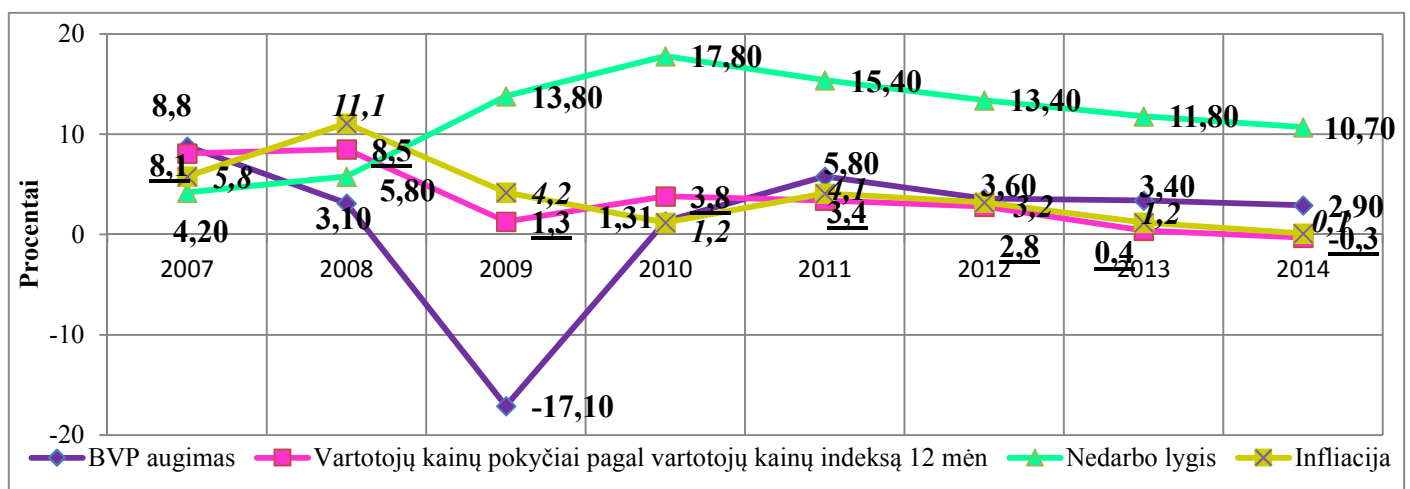
Apibendrinant galime daryti išvadą, kad nagrinėjamu laikotarpiu esanti situacija kai laikomų indėlių sumos didėja, o palūkanos mažėja gali rodyti visuomenės konservatyvumą rinktis kitus taupymo būdus. Šalies visuomenė nėra informuota arba nepasitiki kitais būdais, kurie gali padėti nukreipti savo sukauptas lėšas, kad laikomi pinigai nenuvertėtų.

BVP, nedarbo lygio, infliacijos, kainų indekso rodiklių pokyčiai. Šie rodikliai atspindi ekonominę šalies situaciją. Jų kaita rodo arba ekonominį gerėjimą, arba blogėjimą.

Iš septinto paveikslėlio matyti, kad didžiausias BVP augimas buvo 2007 metais – 8,8 proc. 2009 metais šaliai buvo patys prasčiausi ir BVP sumažėjo 17,10 proc. Iki 2011 metų BVP augo iki 5,80 proc. Nuo 2012 metų ekonomikos augimas lėtėjo BVP augo 3,4 proc. ir 2,9 proc. per metus.

Infliacija galima teigti lygiagrečiai kito su vartotojų kainų indeksu. Didžiausia infliacija buvo pasiekta 2008 metais ir siekė 11,1 proc. 2014 metais infliacija užfiksuota 0,1 proc. 2014 metų IV ketvirtį buvo pastebėta defliacija 0,3 proc.

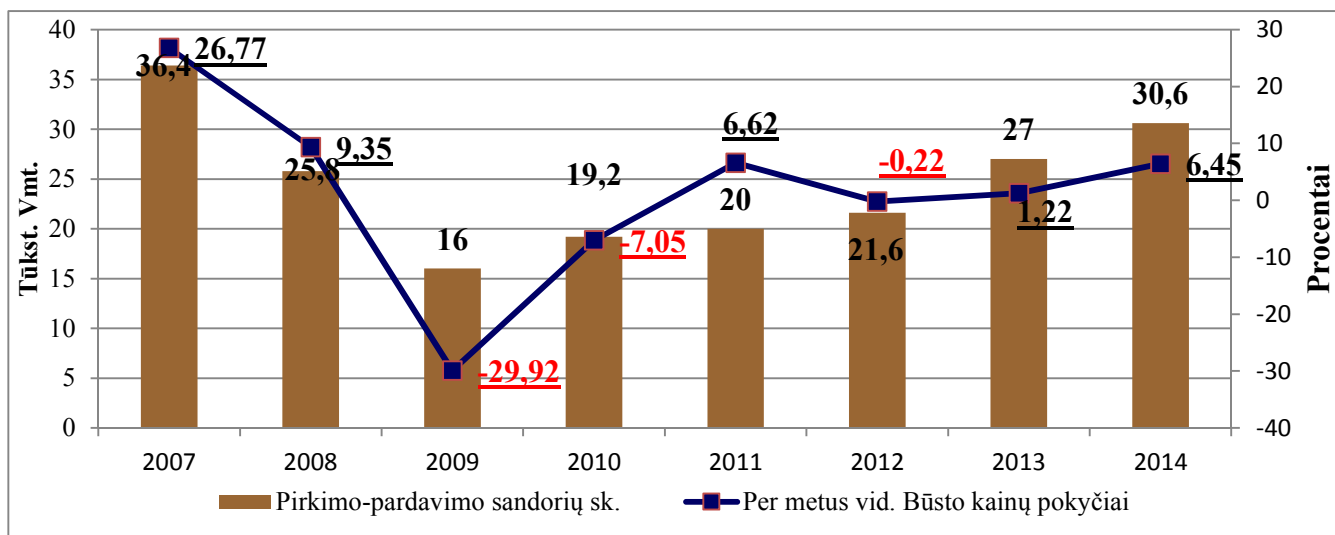
Nedarbo lygis šalyje augo iki 2010 metų ir siekė 17,80 proc. Nuo 2010 iki 2014 nedarbo lygis mažėja ir 2014 metais siekia – 10,70 proc. Prieš krizinis lygis nėra pasiektas.

7 pav. Ekonomikos rodiklių dinamika nuo 2007 iki 2014 metų (Sudaryta autorės pagal statistikos departamentą)

Apibendrinant galima teigti, kad 2008 metais prasidėjusi krizė Lietuvos ekonomikai buvo nelengva. 2009 metais Lietuvos ekonomikai buvo sunkiausi. Į prieš krizinį lygį sugrįžti nepavyko. Nedarbas Lietuvoje nors ir mažėja išlieka gana didelis. BVP augimo tempai lėtėja, o infliacija pereina į defliaciją.

NT (namų, butų) pirkimo pardavimo sandorių ir būsto kainų pokyčiai Lietuvoje. Šie rodikliai parodo, kiek yra nuperkama NT. Augant NT paklausai, auga objektų kainos bei atsiranda naujų statybų, kuriasi daugiaustatybų įmonių Staigus būsto kainų augimas gali rodyti nekilnojamojo turto burbulo atsiradimo galimybę. Laiku nesukontroliavus nekilnojamojo turto rinkos, ekonomikai gali gręsti krizė, kurios metų bankrutuoja statybų bendrovės, krenta nekilnojamojo turto vertė, daugėja neužbaigtų statybų.

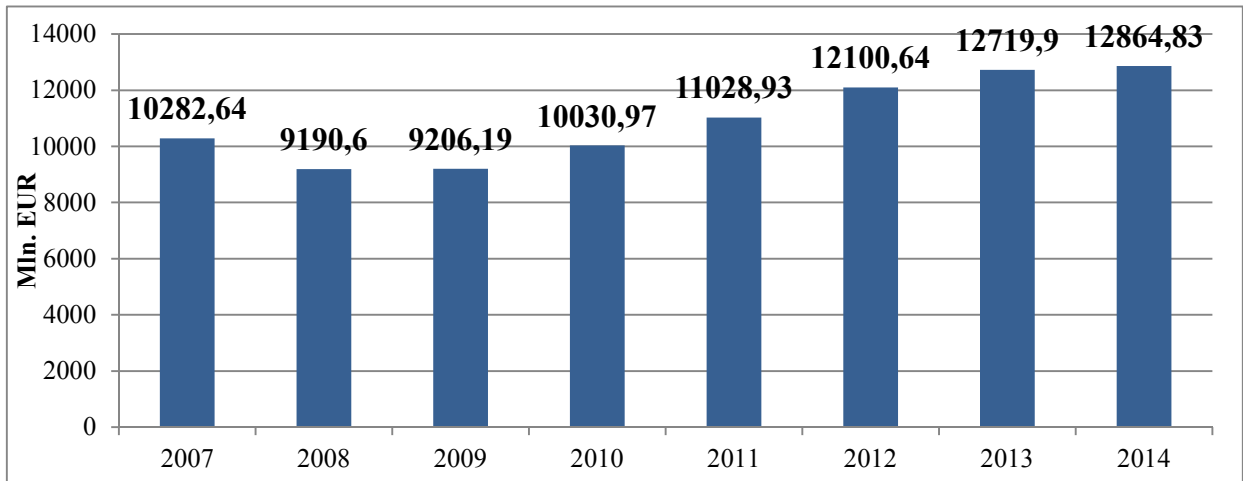
8 pav. Registruoti pirkimo pardavimo sandoriai bei būsto kainų pokyčiai (Sudaryta autorės pagal NT agentūros Real statistiką ir statistikos departamentą)

Pagal aštunto paveikslėlio duomenis matyti, kad daugiausiai sandorių sudaryta bei didžiausios būsto kainos buvo 2007 metais. 2009 metai buvo NT rinkos stagnacija. Būsto kainos sumažėjo 29,92 proc., o sudarytų sandorių buvo apie 16 tūkst. vnt. Per nagrinėjama laikotarpį matyti, kad 2007 metų lygis pasiektas nebuvo, galime daryti prielaidą, kad jo pasiekti nepavyks, nes nustatyti griežtėjantys paskolų teikimo reikalavimai mažins sandorių skaičių. Pagal statistikos departamentą šiuo metu jau yra pastatyta daugiau naujų statinių negu yra paklausa, tai galima teigti, jog kainos turėtų mažėti.

Apibendrinant galima teigti, kad 2009 metai galėjo būti labai palankūs norintiems ir galintiems įsigyti NT, nes kainos buvo labai žemos. NT sektorių galima išskirti, kaip vieną iš jautriausių sektorių, nes prastėjant ekonomikai pirkėjų ženkliai sumažėja. Statytojai neranda pirkėjų, todėl veiklą gali stabdyti statybų bendrovės.

Tiesioginės užsienio investicijos. Šis rodiklis šaliai yra labai svarbus, nes gerėja verslo aplinka, greičiau atsiperka investicijos, didėja darbo našumas. Sugebėjimas pritraukti vis daugiau investuotojų skatina greitesnę ekonomikos plėtrą.

Iš devinto paveikslėlio matyti, kad tiesioginės investicijos 2007 metais sudarė 10282,04 mln. EUR, iki 2008 sumažėjo iki 9190,6 mln. EUR. Nuo 2008 iki 2014 tiesioginės investicijos palaipsniui kilo ir pralenkė prieš krizę buvusį rezultatą. 2014 metais tiesioginių investicijų buvo – 12864,83. Nagrinėjamu laikotarpiu daugiausiai tiesioginių užsienio investicijų tekdavo: finansinių paslaugų veiklai, draudimo veiklai, NT operacijoms, naftos, chemijos produktų ir vaistų pramonei, informacijai ir ryšiams, apdirbamajai gamybai.

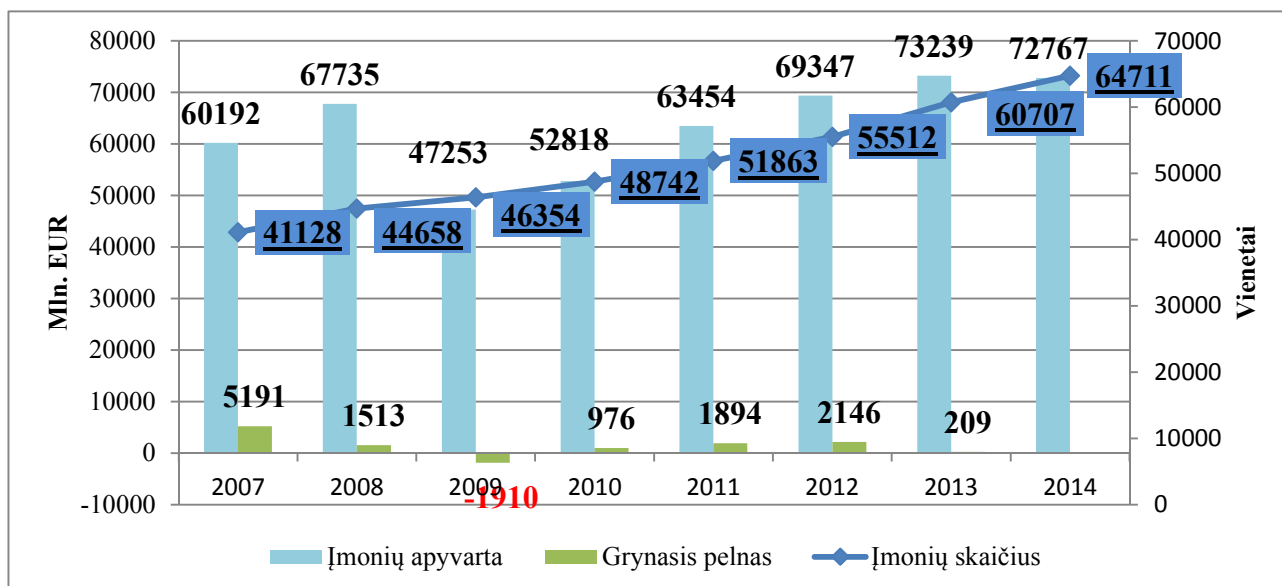

9 pav. Tiesioginės užsienio investicijos šalyje (Sudaryta autorės pagal Statistikos departamentą)

Apibendrinant galima teigti, kad nagrinėjamu laikotarpiu šalis tapo patrauklesnė užsienio investuotojams, todėl buvo pritraukta ženkliai daugiau lėšų. Nuo 2007 metų iki 2015 metų tiesioginės užsienio investicijos į Lietuvą išaugo 25 procentais. Galima daryti prielaidą, kad vienas iš veiksmų galėjo būti stabili bei patikima bankų sistema.

Įmonių skaičius, apyvarta ir grynasis pelnas. Didėjant verslo plėtrai kuriamos naujos darbo vietos, auga vartojimas, gamyba, kuriami įvairūs projektai, naudojamos inovacijos. *(Statistikos departamente 2014 metų įmonių grynasis pelnas nepateiktas).*

Iš dešimto paveikslėlio matyti, kad įmonių skaičius nuo 2007 metų – 41128 vnt. Visu nagrinėjamu laikotarpiu augo ir 2014 metais sudarė – 6477. Privačių įmonių pelnui sunkiausi buvo 2009 metai, kuomet nemaža dalis įmonių stabdė veiklą ar net pasitraukė iš rinkos. Minėtais metais buvo fiksuojamas nuostolis 1910 mln. EUR. Matyti, kad įmonių pelnas prieškrizinio lygio nepasiekė. Įmonėms taip pat nelengvi buvo 2013 metai, kai pelnas sumažėjo iki 209 mln. EUR. Įmonių apyvarta 2009 metais krito nuo 67735 mln. EUR iki 47253 mln. EUR. Nuo 2009 metų iki 2013 metų įmonių apyvarta augo ir 2013 metais siekė – 73239 mln. EUR. Įmonių apyvarta ir grynasis pelnas mažiausi buvo 2009 metais.

10 pav. Privačių įmonių apyvartos, grynojo pelno ir skaičiaus dinamika (Sudaryta autorės pagal statistikos departamentą)

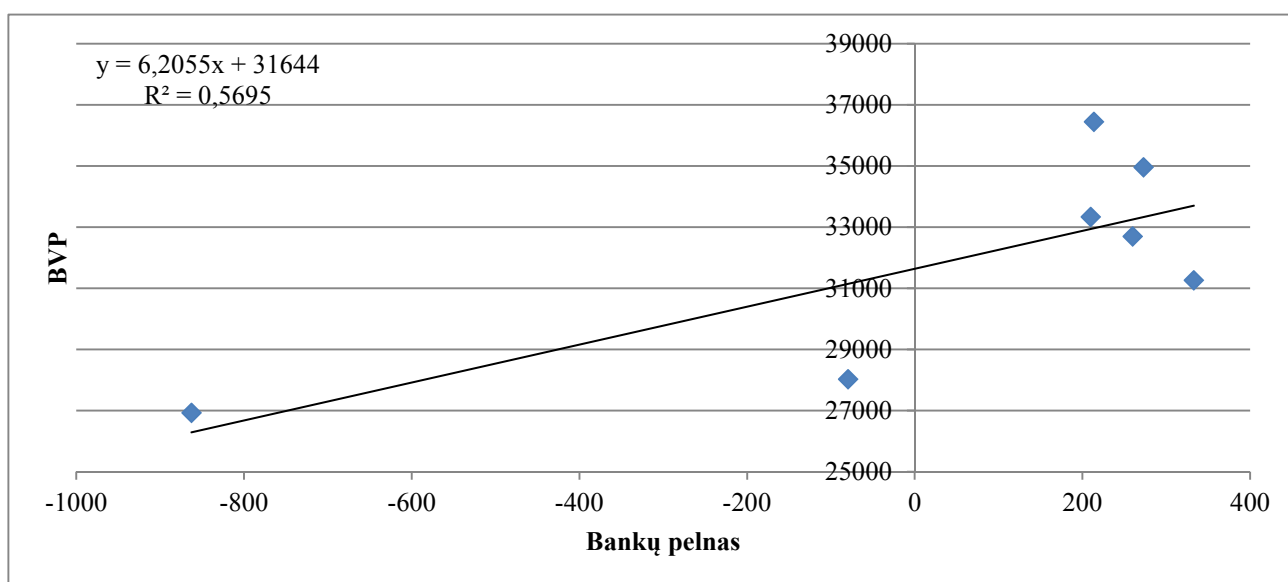
Apibendrinant galima teigti, kad Lietuvoje įmonių skaičius nuolat auga. Tai rodo, jog šalis tampa versli, o šalies gyventojai nori būti ne tik samdomi darbuotojai bet ir verslininkai, kurie patys kuria įvairių produkciją ir naujas darbo vietas.

Taigi, bankų indėlis šalies ekonomikos plėtrai yra per mažas. Mažėjančios palūkanų normos neduoda laukiamo rezultato, nes griežtėja paskolų teikimo reikalavimai. Neretai verslo ir privatiems subjektams, kurie gali skolintis palankiomis sąlygomis rinkoje atsiranda patrauklesnių pasiūlymų. Bankų sektorių krizė paveikė greičiau nei tai atsiliepė šalies BVP. Šalies ekonominis lygis kyla, tačiau 2007 metų lygis nėra pasiektas.

4.2. Komercinių bankų ir šalies ekonomikos rodiklių koreliacinė analizė

Siekiant detaliau išsiaiškinti kokią įtaką komercinių bankų rodikliai daro šalies ekonomikai buvo atlikta koreliacinė ir regresinė analizė, apskaičiuotas koreliacijos koeficientas bei tiesinės regresijos lygtys. Sudarius koreliacijos analizės lentelę (žr. 1 priedą) matyti, kokie veiksniai turi tarpusavio ryšį. Labiausiai koreliuojantiems veiksniais buvo atlikta regresinė analizė.

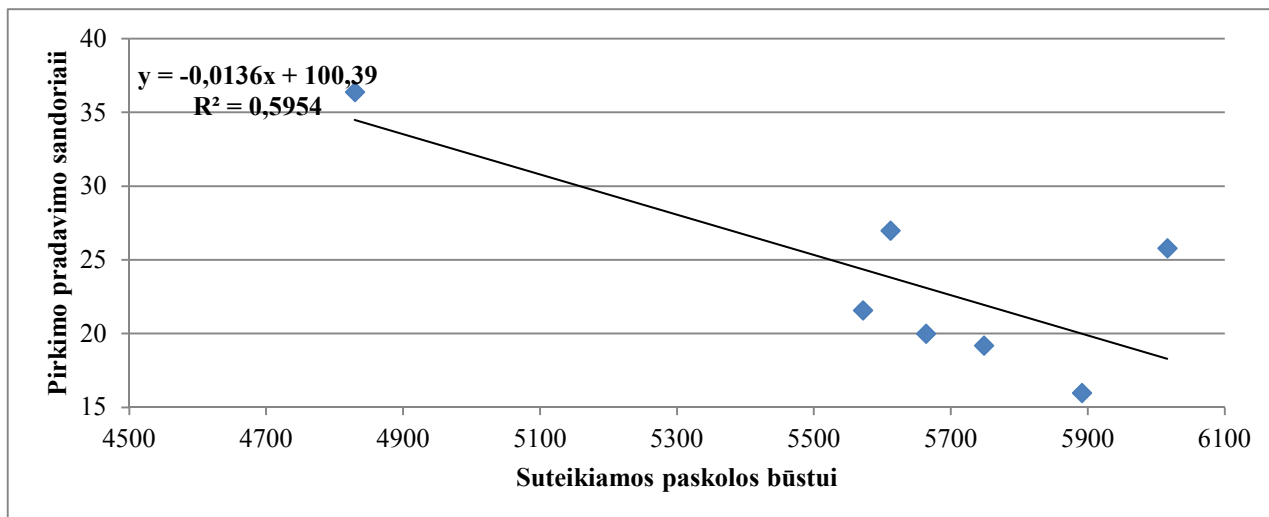
Mėginant išsiaiškinti ar komercinių bankų metų pelnas turi ryšį su šalies BVP. Atlikta koreliacijos analizė pasirinkus laikotarpį nuo 2007 iki 2014 metų parodė, kad stiprumas yra vidutinis, tačiau p reikšmė buvo didesnė už 0,05 (duomenis statistiškai nereikšmingi). Sutrumpinus pasirinktą laikotarpį nuo 2008 iki 2014 gauti duomenys pasikeitė: $R = 0.75$ rodo stiprų tiesinį ryšį, $P = 0.0499$ rodo, veiksnių reikšmingumą. Iš aštunto paveikslėlio matyti, kad determinacijos koeficientas 0.5695 procentai. Tai rodo 56 procentų tikimybę, kad BVP augimui įtaką daro bankų pelnas.

11 pav. Bankų pelno ir BVP ryšys (Sudaryta autorės pagal gautus duomenis)

Galima teigti, kad bankų pelnui padidėjus 100 mln., šalies BVP vidutiniškai padidėja 6 mln. EUR. Augant šalies bankų pelnui, didėja šalies BVP. Taigi galima teigti, kad ryšys egzistuoja. Bankų sektorių krizė palietė greičiau nei šalies BVP. Nes nuo 2007 iki 2008 metų šalies BVP augo, o bankų pelnas pradėjo mažėti.

Mėginat išsiaiškinti, kas lemia bankų veiklos ir šalies ekonomikos ryšį buvo pasirinkti du veiksniai: bankų suteiktos paskolos būstui ir pirkimo pardavimo – sandorių skaičius. Atlikus koreliacijos analizę paaiškėjo, kad R yra $-0,77$, todėl buvo atlikta regresinė analizė.

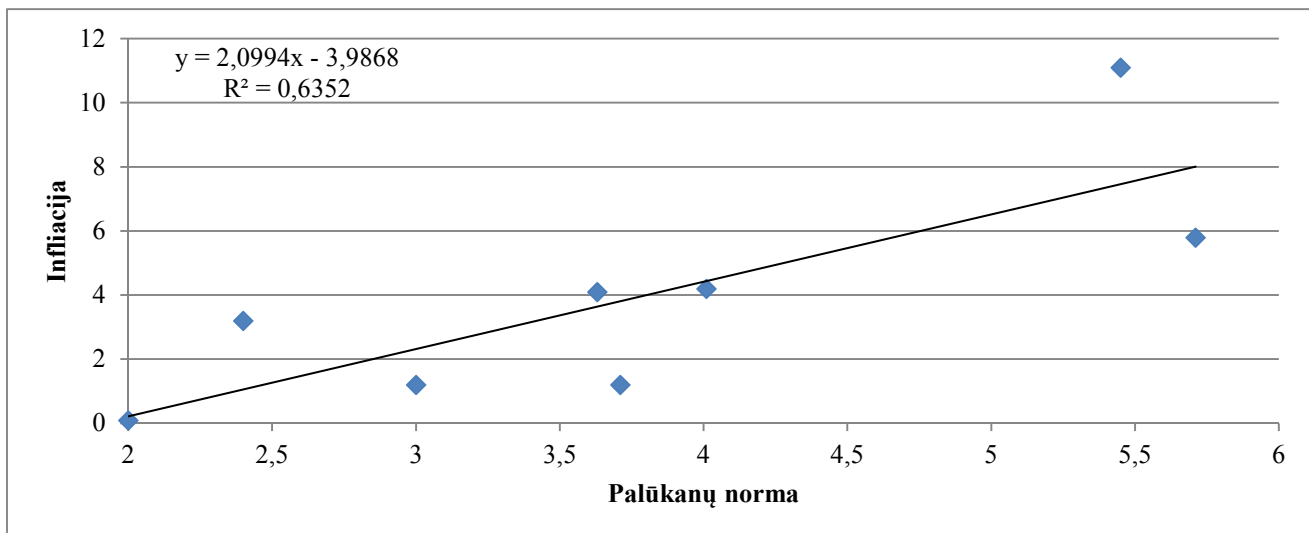

12 pav. Pirkimo-pardavimo sandorių ir suteikiamų paskolų būstui ryšys (Sudaryta autorės pagal surinktus duomenis)

Determinacijos koeficientas – 0,59 parodo, kad yra 59 procentų tikimybė, jog suteikiamų būsto paskolų mažėjimas daro įtaką didėjantiems pirkimo-pardavimo sandoriams. Galima ir kita išvada. Neigiamas ryšys atsirado todėl, kad kas metus NT kainos mažėjo. Vadinasi už mažesnę sumą buvo galima nusipirkti daugiau NT. Taip pat tikėtina, kad sunkmečio laikotarpiu žemesnėmis NT kainomis pasinaudojo tie, kurie turėjo sukaupe daugiau savų santaupų ir NT pirkimui paskolos prireikė ženkliai mažesnės arba neprireikė visai.

Nuo 2007 metų iki 2008 metų komercinių bankų suteikiamos paskolų sumos didėjo, tačiau pirkimo-pardavimo sandoriai smuko apie 11 tūkst. Tai rodo, kad komerciniai bankai negriežtino paskolų teikimo reikalavimų, neižvelgė galimos grėsmės, nors pirkėjų akivaizdžiai mažėjo. Vadinasi, NT buvo perkamas didelėmis kainomis, tai lėmė NT burbulo sproginimą. Siekiant išvengti šio įvykio, komerciniai bankai turėjo anksčiau griežtinti paskolų teikimo reikalavimus: griežčiau analizuoti nekilnojamojo turto vertinimus bei nesuteikti paskolų minimalias pajamas gaunantiems asmenims. Jeigu Lietuvos bankas būtų laiku ėmėsis veiksmų, 2008 metų krizės padariniai Lietuvai būtų buvę mažesni.

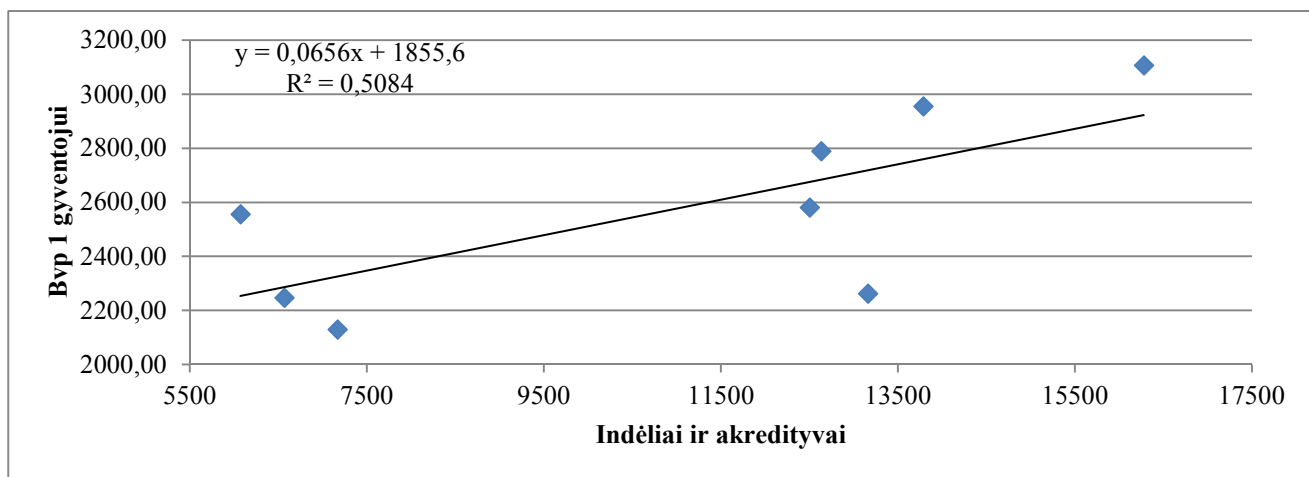
Infliacijos ir palūkanų normos ryšys parodo, kad yra ryšys tarp šių kintamųjų. $R = 0,79$ rodo, kad yra stiprus tiesinis ryšys. Iš trylikto paveikslėlio matyti, kad yra 62 procentų tikimybė, kad kintanti palūkanų norma įtakoja šalies infliaciją, o 38 procentus turi kiti veiksniai. Galima teigti, kad palūkanų normai sumažėjus vidutiniškai 1 procentu, šalies infliacija sumažėja 2 procentais. Daroma išvada, kad palūkanų normų pokyčiai daro tiesioginę įtaką šalies infliacijai.

13 pav. Inflacijos ir būsto paskolų palūkanų normos ryšys (Sudaryta autorės pagal surinktus duomenis)

Siekiant įvertinti komercinių bankų įtaką šalies ekonomikai buvo pasirinkta atlikti BVP 1 gyventojui ir indėlių sumų ryšio analizė. Ji parodė, kad tarp šių kintamųjų ryšys egzistuoja.

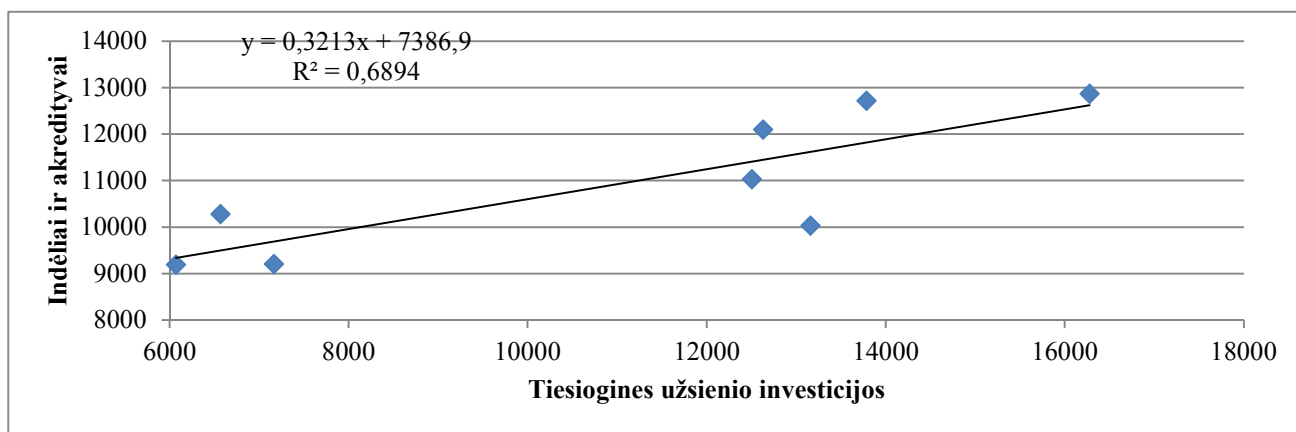
Iš 14 paveikslėlio matyti, kad indėlių ir akredityvų sumų didėjimas lemia ir BVP 1 gyventojui didėjimą. Indėliams ir akredityvams padidėjus 1 mln. BVP 1 gyventojui padidėja 0,065 EUR. R koeficientas yra lygus 0,713, tai rodo jog yra stiprus tiesinis ryšys. Determinacijos koeficientas yra 50 proc.

14 pav. Indėlių ir akredityvų laikomų banke ir BVP/1 gyventojui ryšys (Sudaryta autorės pagal surinktus duomenis)

Galima daryti prielaidą, kad didėjant indėlių ir akredityvų sumoms laikomoms banke gerėja ir šalies ekonominė padėtis, auga BVP 1 gyventojui. Prastėjant ekonominei padėčiai visuomenė mažina turimas indėlių sumas, kartu mažėja ir BVP 1 gyventojui.

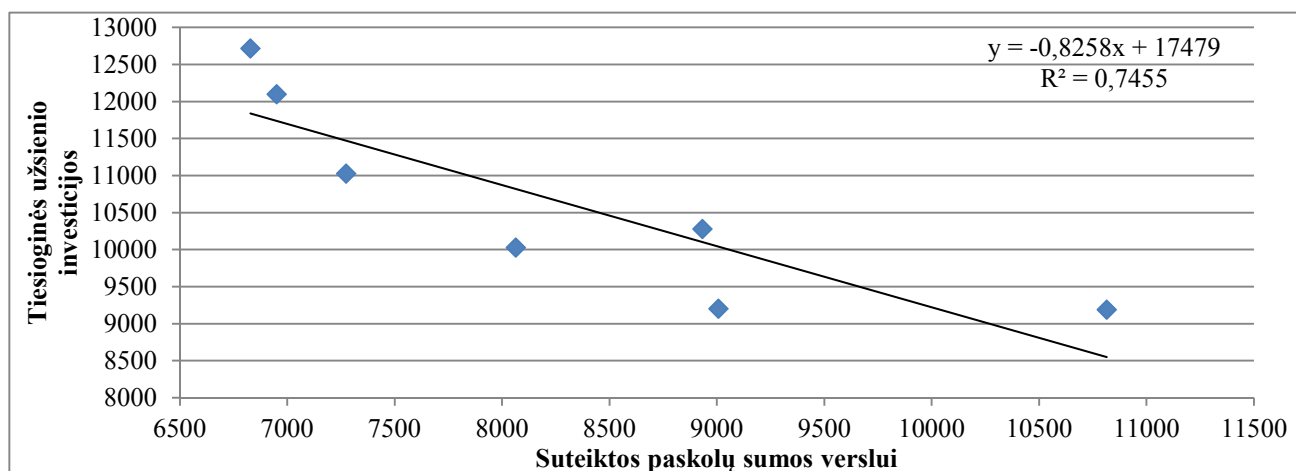
Buvo siekiama išsiaiškinti ar indėlių ir akredityvų sumos laikomos banke turi ryšį ar daro įtaką užsienio investicijoms.

15 pav. Indėlių ir akredityvų bei tiesioginių užsienio investicijų ryšys (Sudaryta autorės pagal surinktus duomenis)

Atlikus koreliacijos analizę paaiškėjo, kad tarp šių kintamųjų yra labai stiprus tiesinis ryšys $r = 0.83$. Padidėjus 1 mln. indėlių bei akredityvų tiesioginės investicijos padidėja 0,32 mln. EUR. Determinacijos koeficientas yra 68 procentai, tai rodo, kad yra 68proc. tikimybė, jog indėlių sumų didėjimas lemia užsienio investicijų didėjimą ir tik 32 procentus lemia kiti veiksniai. Galima daryti prielaidą, kad indėlių ir akredityvų sumų didėjimas skatina užsienio investuotojus rinktis Lietuvą.

Buvo siekiama išsiaiškinti ryšį tarp tiesioginių užsienio investicijų ir suteiktų paskolų verslui.

16 pav. Suteiktų paskolų verslui ir tiesioginių užsienio investicijų ryšys (Sudaryta autorės pagal surinktus duomenis).

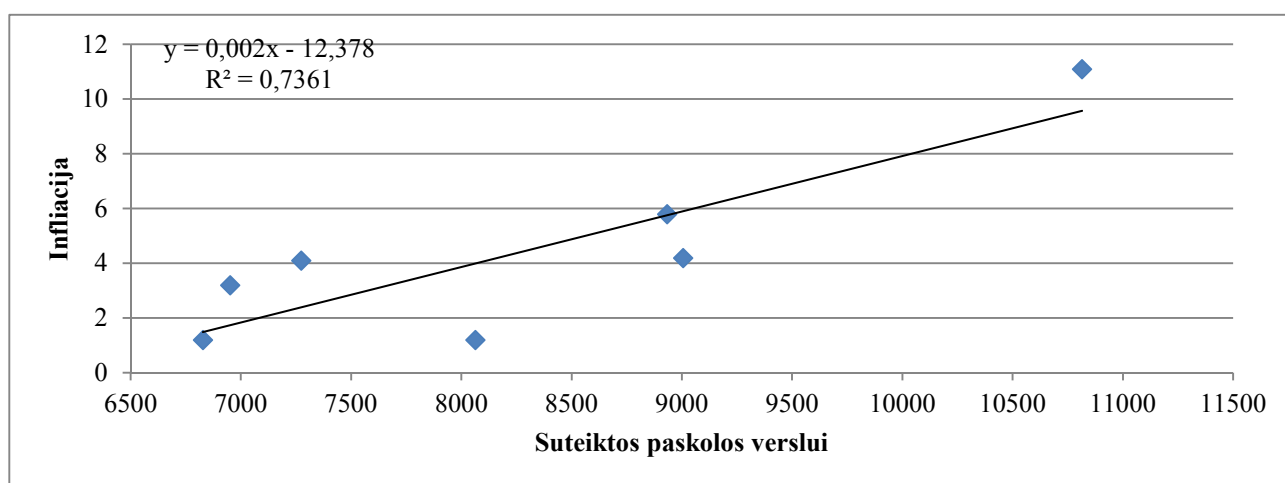
Iš 16 paveikslėlio matyti, kad egzistuoja neigiamas tiesinis ryšys tarp kintamųjų. R koeficientas yra 0,83. Galime teigti, kad egzistuoja stiprus neigiamas ryšys. Bankams kredituojant privačias įmones tiesioginių užsienio investicijų mažėja ir atvirkščiai. Galima prielaida, kad kai įmonės negauna finansavimo iš bankų, jos yra priverstos ieškoti investicijų savo gamybos plėtrai ir taip pritraukia

užsienio investuotojus arba esant aukštom paskolų palūkanoms įmonėms stengiasi ieškoti kitų finansavimo galimybių, taip pritraukdamos investuotojus. Sumažėjus bankų finansavimui privačioms įmonėms 1 mln., tiesioginės investicijos padidėja 0,82 mln. EUR.

Atliekant koreliacijos analizę tarp infliacijos ir suteiktų paskolų verslui išsiaiškinta, kad šiuos du veiksnius sieja stiprus tiesinis ryšys – $R = 0,85$. Toliau buvo atlikta regresinė analizė.

Iš septyniolikto paveikslėlio matyti, kad determinacijos koeficientas yra 73 proc. Tai rodo, kad net 73 proc. tikimybė, jog didėjant infliacijai didėja teikiamų paskolų sumos, o 27 procentus lemia kiti veiksniai.

Galima prielaida, kad augant infliacijai brangiau kainuoja reikalingos priemonės plėsti gamybą ar kitas sritis, kurioms reikia skolintų lėšų, todėl įmonėms tenka skolintis didesnes sumas ir atvirkščiai.

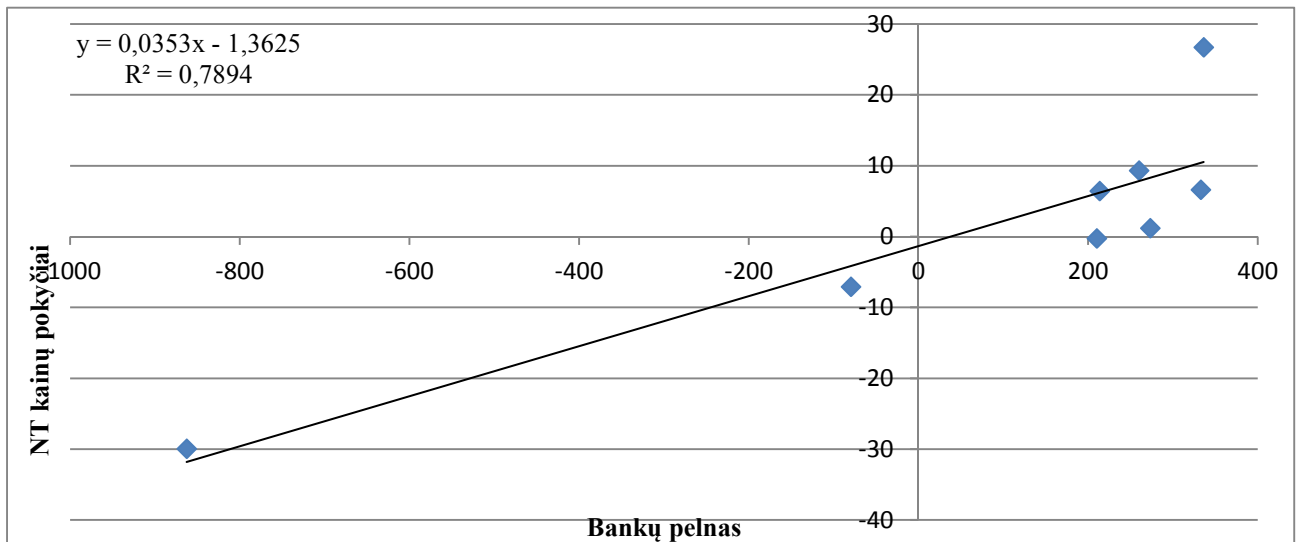

17 pav. Šalies infliacijos ir suteiktų paskolų verslui ryšys (Sudaryta autorės pagal surinktus duomenis)

Atliekant koreliacijos analizę tarp NT kainų pokyčių ir banko pelno nustatytas stiprus ryšys $R = 0,88$.

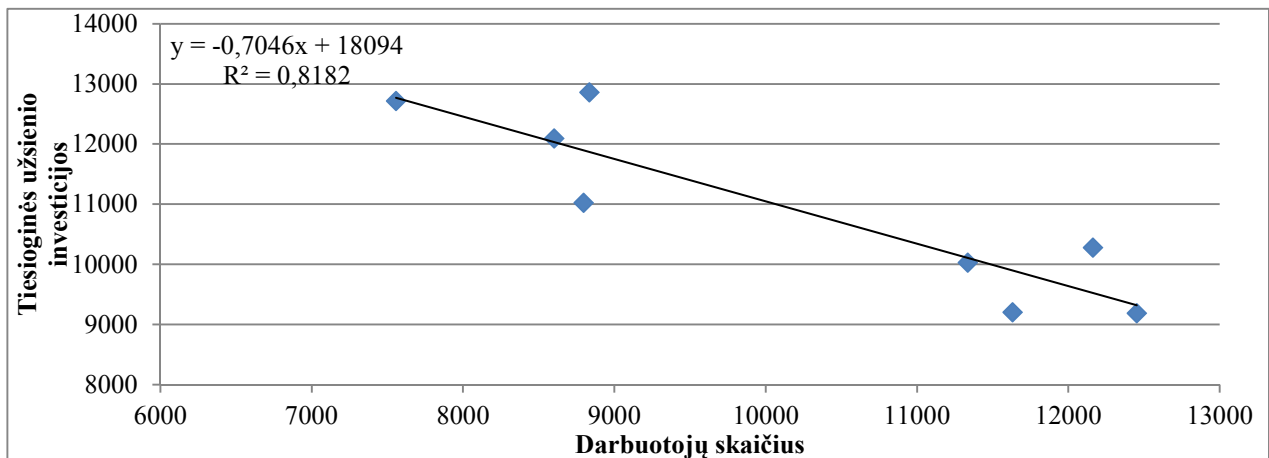
Iš 18 paveikslėlio matyti, kad ryšys tarp NT kainų pokyčio bei bankų pelno yra tiesinis. Determinacijos koeficientas yra 78 proc. Galima teigti, kad yra dvi prielaidos:

1. Žemos NT kainos daro įtaką bankų pelnui, nes bankas suteikia mažiau paskolų ir dėl to mažiau uždirba.
2. Griežtėjantys bankų paskolų teikimo reikalavimai mažina išduodamų paskolų sumas, todėl NT kainos esant mažesnei paklausai krenta.

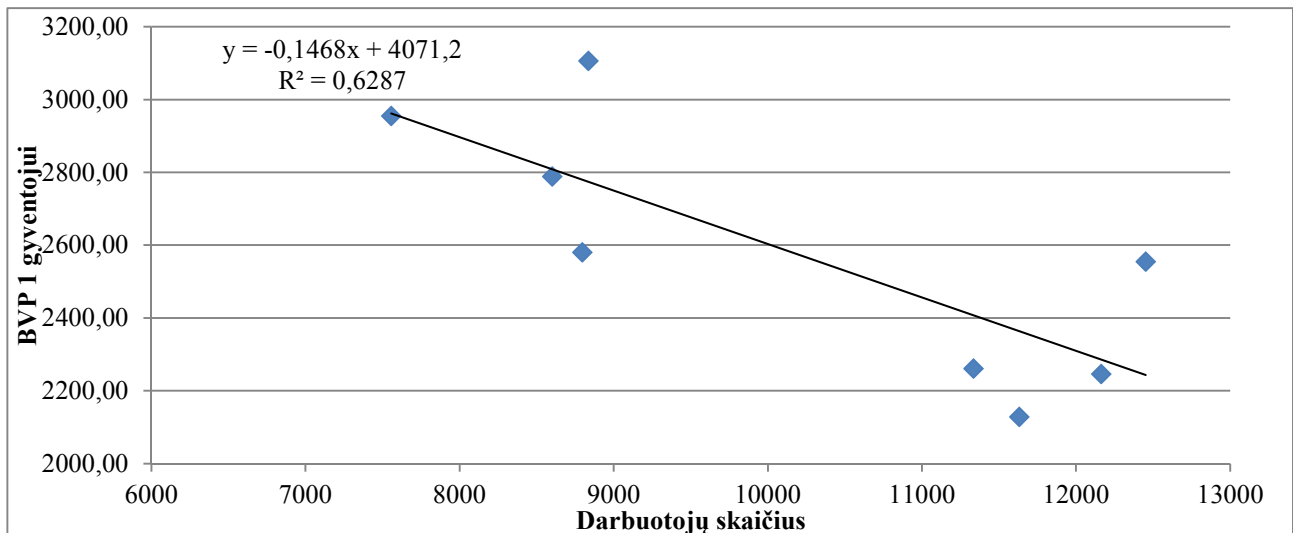
18 pav. Bankų pelno ir NT kainų pokyčių ryšys (Sudaryta autorės pagal surinktus duomenis)

Atliekant tyrimą buvo atlikta tiesioginių užsienio investicijų ir banko darbuotojų skaičiaus ryšio analizė.

19 pav. Darbuotojų skaičiaus banke ir tiesioginių užsienio investicijų ryšys (Sudaryta autorės pagal surinktus duomenis).

Pagal 19 paveikslėlį matyti, kad mažėjant darbuotojų skaičiui tiesioginės užsienio investicijos didėja. $R = 0,9$, tai rodo stiprų neigiamą tiesinį ryšį. Galima teigti, kad banke dirbančių žmonių skaičiaus mažėjimas gali rodyti, kad bankai plečia savo E-kanalus. Labiau vysto IT sprendimus (pvz. savitarnos erdvės, interneto bankas, mobili bankininkystė), todėl bankų sistema atrodo šiuolaikiška, konkurecinga, patikima. Nėra duomenų, ar užsienio investuotojai į tai kreipia dėmesį, bet tokią prielaidą galima turėti.

20 pav. Darbuotojų skaičiaus ir BVP 1 gyventojui ryšio analizė (Sudaryta autorės pagal surinktus duomenis)

Iš 20 paveikslėlio matyti, kad tarp kintamųjų egzistuoja neigiamas tiesinis ryšys. Mažėjant banke dirbančių darbuotojų skaičiui BVP 1 gyventojui didėja. $R = 0.79$ rodo stiprų neigiamą ryšį. Banko darbuotojų pokytis įtakos ekonomikai nedaro, tačiau atlikus tyrimą paaiškėjo, kad remiantis šio dydžio kitimu galime interpretuoti šalies ekonomikos gerėjimą.

Apibendrinant galima teigti, kad bankų veikla daro vidutinę įtaką šalies ekonomikai:

1. Šalies infliaciją daro įtaką palūkanų normų pokyčiams;
2. Augančios indėlių ir akredityvų sumos rodo BVP augimą, užsienio investicijų padidėjimą;
3. Darbuotojų skaičiaus mažėjimas turi ryšį su įmonių skaičiaus augimu ir tiesioginių investicijų didėjimu;
4. Mažėjant būsto paskolų normai auga tiesioginės užsienio investicijos bei įmonių skaičius;
5. Augančios indėlių ir akredityvų sumos turi ryšį su įmonių skaičiaus augimu ir mažėjančia infliacija.

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

1. Apžvelgus Lietuvos bankų sektoriaus vystymąsi paaiškėjo, kad nuo komercinių bankų įkūrimo pradžios yra siekiama tinkamai prižiūrėti bankų veiklą, tačiau dažnai spragas pastebėti pavyksta per vėlai ir belieka stengtis, kad antrą kartą situacija nepasikartotų. Lietuvoje komerciniai bankai sudaro didžiausią dalį finansų sistemos. Šiuo metu didžiąją dalį užima užsienio kapitalo bankai. Akivaizdi trijų bankų koncentracija : „Swedbank“, SEB, DNB.
2. Apžvelgus Lietuvos bankų problemines sritis paaiškėjo, kad 2008 krizė turėjo didelę įtaką sumažėjusiam bankų turtui ir pelnui. Pelnas mažėjo, dėl mažėjančių palūkanų ir komisinių pajamų. Komerciniams bankams į prieškrizinį lygį sugrįžti nepavyko. Paskolų portfelis mažėjo, dėl griežtėjančių paskolų reikalavimų. Lietuva susiduria su paskolų rinkos stagnacija ir indėlių augimu.
3. Išnagrinėjus komercinių bankų sampratą paaiškėjo, kad komercinis bankas, tai kredito įstaiga, kuri verčiasi licencijų nustatyta veikla. Dažniausiai atlieka finansinio tarpininkavimo funkciją: surenka lėšas iš indėlininkų ir perskirsto tiems rinkos dalyviams, kuriems jų trūksta.
4. Komercinių bankų reikšmė ekonomikai yra labai didelė. Tik patikima ir saugi bankų veikla užtikrina darnią ekonomikos plėtrą bei prisideda prie ilgalaikės ekonomikos tikslų įgyvendinimo. Komerciniai bankai kuria pridėtinę vertę visuomenei per paskolų teikimą, indėlių surinkimą ir kitas paslaugas. Teisingai paskirstytos investicijos lemia BVP augimą, gamybos plėtrą, produkcijos augimą, verslo plėtrą.
5. Išskyrus ir susisteminius komercinių bankų veiksnius lemiančius šalies ekonomikos vystymąsi buvo išskirti du veiksniai:
 - Palūkanų normų pokyčiai. Palūkanų normų pokyčiai atlieka paskirstomąją funkciją ekonomikoje: užtikrina sukauptų lėšų tapimą investicijomis bei skatina ekonomikos augimą, formuoja kredito pasiūlą, subalansuoja šalies pinigų pasiūlą ir paklausą, skatina verslo aktyvumą.
 - Kreditavimo pasiūla. Paskolos leidžia pėsti gamybą, didina kapitalą, gerina pragyvenimo lygį. Teisingai teikiant paskolas sparčiau auga ekonomika. Kreditavimas turi būti griežtai prižiūrimas, kad nesusidarytų kredito bumas. Atsiradus kredito bumui blogėja paskolų portfelis, naujų paskolų teikimas stabdomas, lėtėja vartojimas, ekonomika.
6. Sudarius komercinių bankų įtakos šalies ekonomikai tyrimo metodologiją buvo apibrėžta, kad atliekamas tyrimas – empirinis. Tyrimo tikslas – įvertinti komercinių bankų veiksnų įtaką šalies ekonomikai. Atliekant tyrimą buvo naudojama procentinė-grafinė analizė, koreliacinė

analizė, regresinė analizė, išskirtas neparameirinis kriterijus –p. Empyrinio tyrimo imtis – 2007-2014 metų komercinių bankų ir ekonomikos rodiklių statistiniai duomenys.

7. Atlikus komercinių bankų ir ekonomikos rodiklių dinamikos analizę paaiškėjo, kad prastėjant ekonominei šalies situacijai, bankų indėlis į ekonomikos plėtrą mažėja ir atvirksčiai. Nuo 2007 iki 2013 metų teikiamų paskolų portfelis mažėjo, palūkanų normos mažėjo iki 3 procentų. Nagrinėjamu laikotarpiu indėlių ir akredityvų sumos augo, o palūkanos mažėjo ir 2014 metų pabaigoje buvo mažesnės už 1 procentą. BVP augimo tempai lėtėjo ir 2014 metais siekė 2,96 proc. Nedarbo lygis mažėjo, tačiau išliko didelis – 2014 metais siekė 10,70 proc. Infliacija 2008 metais siekusi 11,1 proc., 2014 metais virto į 0,3 defliaciją. NT pirkimo – pardavimo sandorių skaičius auga, būsto kainos kyla, prieškrizinis lygis nepasiekiamas. Tiesioginės užsienio investicijos auga, 2014 metais sudarė 12864 mln. EUR, šalis tampa patrauklesnė užsienio investuotojams. Įmonių skaičius auga, nagrinėjamu laikotarpiu įsteigtos 23583 įmonės, šalis tampa verslesnė, kuriamos naujos darbo vietos.
8. Atlikus komercinių bankų ir šalies ekonomikos rodiklių koreliacinę analizę gauti duomenys parodė, kad stipriausiais ryšys egzistuoja tarp indėlių ir akredityvų sumų ir tiesioginių užsienio investicijų – $R = 0,83$ proc., tarp indėlių ir akredityvų ir infliacijos egzistuoja labai stiprus neigiamas ryšys $R = -0,84$ proc. Stiprus ryšys pastebėtas tarp būsto paskolų palūkanų normų pokyčių ir infliacijos $R = -0,79$. Silpniausias ryšys egzistuoja tarp banko pelno ir tiesioginių užsienio investicijų $R = 0,49$, verslo paskolų palūkanų ir vartotojų kainų indeksu $R = 0,1836$. Ryšio nepavyko rasti tarp bankų turto ir BVP, bankų teikiamų paskolų ir BVP, tarp nedarbo ir indėlių sumų.
9. Atlikus tyrimą paaiškėjo, kad gera ekonominė aplinka teigiamai veikia bankų veiklą, o gera bankų veikla teigiamai veikia ekonomikos plėtrą. Taigi, komerciniai bankai turėtų labiau prisidėti prie ekonomikos plėtros, teikti palankiomis sąlygomis paskolas verslui, skatinti verslo plėtrą. Atidžiai prižiūrėti ekonominę padėtį ir stengtis išvengti kredito bumų.

LITERATŪRA

1. Ambrasas T. (2014). Viešųjų ir privačių interesų suderinamumas banko likvidumo atveju // Jurisprudencija. Nr. 21(03), p. 822-846.
2. Andrijauskas R., Jasienė M., Staroselskaja J. (2014). Komercinių bankų konkurencingumo didinimas inovacijų pagrindu. Management theory and studies for Rural Business and Infrastruktore development. Vol.36, No 4, p. 730-734.
3. Bagdanavičius J., Stankevičius P., Lukoševičius L. (1999). Ekonomikos terminai ir sąvokos. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas.
4. Balkevičius A. (2012). Finansų sektoriaus raidos įtaka ūkio plėtrai // Business systems and economics No. 2 (2), p. 82-94.
5. Bankų sąjunga – finansinio stabilumo atkūrimas euro zonoje. (2014). Peržiūrėta 2015, lapkričio 25, adresu http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-14-294_lt.htm
6. Barbour T. (2015). Mobile business banking applications // Alaska business: Financial services. Nr. 12, p. 24-27.
7. Barkauskaitė A. (2015) Nefinansinių korporacijų paskolų palūkanų normas lemiantys veiksniai Lietuvoje. Management theory and studies for Rural Business and Infrastruktore development. Vol. 37., nr. 1, p. 17-19.
8. Binkienė D., Lakštutienė A., Slavickienė A. 2012. Kredito privačiam sektoriui rinkos vystymąsi lemiančių veiksnių bei jų kitimo tendencijų Baltijos šalims tyrimas. Management theory and studies for Rural Business and Infrastruktore development. Nr. 1(30), p. 31-34.
9. Danys A. (2010). „Swedbank“ grupė nuostolius Lietuvoje sumažino 60 procentų [interaktyvus]. Peržiūrėta 2015, lapkričio 4, adresu <http://verslas.lrytas.lt/12797804481279211169-swedbank-grup%C4%97-nuostolius-lietuvoje-suma%C5%BEino-60-procent%C5%B3.htm>
10. Davulis G. (2009). Ekonomikos teorija. Vilnius: MRU.
11. Dudzevičiūtė G. (2006). Bankininkystės sektoriaus poveikis ekonomikos augimui: teoriniai ir praktiniai aspektai // Verslas: teorija ir praktika, Nr. 2(7), p. 128-135.
12. Dudzevičiūtė G. (2015). Ekonomikos plėtros pagrindai. P. 60-72.
13. Garškienė A., Navickas V. (1999). Ekonomikos terminai ir sąvokos – mokomasis žodynas.
14. Ginevičius R., Podviezko A. (2012). Sprendimų paramos taikymo ypatumai vertinant finansinį komercinių bankų stabilumą // Verslas: teorija ir praktika. Nr. 13(04), p. 314-317.
15. Gudelytė L., Valužis M. (2012). Bankų valdymo ir jų priežiūros pagrindai. Vilnius: Socialinių mokslų kolegija.

16. Jasienė M., Čapkas G. (2008). Palūkanų normų kaitos ir jos veiksnių tyrimas Lietuvoje 1994-2006 m. Verslas, teorija ir praktika. Nr. 9(1), p. 33-35
17. Jasienė M., Staroselskaja J. (2010). Lietuvos bankų konkurencingumas ir banko pasirinkimas. Pinigų studijos: Pinigai ir bankininkystė. Nr. (12), p. 29-21.
18. Jasienė M., Staroselskaja J., Sobianina N. (2013). Komerciniai bankai Lietuvoje: patikimumas ir veiklos tobulinimas. Socialinės ir ekonominės raidos aktualijos globalizacijos ir Europos integracijos procesų kontekste. 2013(06), p. 51-54.
19. Joseph, M., Stone G. (2003). An empirical evaluation of US bank customer perceptions of the impact of technology on service delivery in the banking sector. International Journal of Retail and Distribution Management. Nr. 31, p. 190-202.
20. Kardelis K. (2007). Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai. Šiauliai: ŠU leidykla.
21. Karpavičienė E., Smilga E., Žirgūtis V. (2004). Bankų strateginis valdymas: naujos kapitalo sutarties ir subalansuotos bankininkystės principų taikymas // Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai. Nr. 32, p. 43-58.
22. Kiyak D., Labanauskaitė D., Reichenbachas T. (2012). Finansų krizių tipai, jų palyginamoji analizė // Regional formation and developments studies. Nr. 2(7), p. 57-73.
23. Konovalova N., Rozgina L., Zelgalve E. (2012). Human capital in commercial banks: development trends and problems of management in the unstable economic conditions // Journal of bussines management. Nr. 6, p. 57-59.
24. Kristoffersen K. 1999. Finansų rinkos vystymasis: Bankų sistema // Finansai ir investicijos 7. P. 14-26.
25. Lakštutienė A. (2008). Bankų sektoriaus rodiklių ir bendrojo vidaus produkto priklausomybės tendencijų vertinimas // Ekonomika ir vadyba Nr. 08, p. 62-78.
26. Lakštutienė A., Krušinskas R., Platenkovienė J. (2011). Inžinerinė Ekonomika: Economic cycle and credit volume interaction: case of Lithuania, Nr. 22 (5), p. 468-469.
27. Lastauskas P. (2010). Bankų įtaka ekonomikai: pinigai iš oro, bankų poveikio kanalai ir netvari plėtra [interaktyvu]. Peržiūrėta 2015, lapkričio 8, adresu <http://verslas.lrytas.lt/12632365831261776692-bank%C5%B3-%C4%AFtaka-ekonomikai-pinigai-i%C5%A1-oro-bank%C5%B3-poveikio-kanalai-ir-netvari-pl%C4%97tra.htm>.
28. Leipus R., Valužis M. (2006), Kredito rizika kaip pasirinkimo sandoris // Pinigų studijos, matematinė ekonomika, Nr. 06(1), p. 36-49.
29. Lietuvos bankas. 2007-2014 statistika, [interaktyvu]. Peržiūrėta 2015, lapkričio 4, adresu http://www.lb.lt/kredito_istaigu_apzvalgos
30. Lietuvos bankų asociacija. 2007-2014 statistika, [interaktyvu]. Peržiūrėta 2015, lapkričio 24, adresu <http://lba.lt/index.php?2186063544>

31. Lietuvos bankų asociacijos tinklalapis, peržiūrėta 2015, spalio 25, adresu www.lba.lt
32. Lietuvos Respublikos Bankų įstatymas // Valstybės žinios, 2004, Nr. 54-1832.
33. Lietuvos statistikos departamentas. Iš stat.gov.lt [interaktyvus] 2007-2014, Peržiūrėta 2015, lapkričio 4, adresu <http://www.stat.gov.lt/>
34. Lileikienė A., Kovalčik A.(2014). Komercinių bankų koncentracija // Vadyba. Nr. 1 (24) p. 93-96.
35. Lileikienė A., Kovalčik A.(2014). Komercinių bankų veiklos riziką ribojančių normatyvų valdymo analizė (AB Šiaulių banko pavyzdžiu) // Vadyba. Nr. 1 (24)p. 77-85.
36. Liustrovaitė J., Martinkutė-Kaulienė R. (2015). Smulkaus ir vidutinio verslo kreditavimo problemos Lietuvoje // Mokslas – Lietuvos ateitis, Nr. 7(2), p. 238-242.
37. Machoku A., Okiko L. (2015). E-banking Complexities and the Perpetual Effect on Customer Satisfaction in Rwandan Commercial Banking Industry: Gender as a Moderating Factor // Journal of internet banking and commerce. Nr. 20, p. 1-4.
38. Mačerinskienė I., Ivaškevičiūtė L. (2000). Banko paskolų portfelio valdymo tyrimo metodologiniai aspektai // Socialiniai mokslai, Nr. 5(26), p. 41-53.
39. Madalina G. A. (2015). Model of analysis of elektronical instruments services in Romania // Theoretical and applied economics. Nr. 4(605), p. 113-116.
40. Maldeikis E. (2002). Bankinės krizės pamokos ir dabartinė bankinio sektoriaus raida Lietuvoje//Finansai ir investicijos. P. 19-28.
41. Martinaitytė E., Keleras A., Katkus V., Nausėda G. (2015). Finansų sektoriaus plėtotės strategija. P. 2-5.
42. Mileris R. (2008). Požymių reikšmių pasiskirstymo ir variacijos vertinimas sudarant banko vidaus kredito reitingų modelius // Ekonomika ir vadyba Nr. 08, p. 94-104.
43. Mileris R. (2012). Įmonių finansinių įsipareigojimų neįvykdymo tikimybės vertinimas nustatant kredito reitingus // Taikomoji ekonomika: sisteminiai tyrimai, Nr. 6/2, p. 127-142.
44. Naruševičius L., Butkus V. (2015). Pinigų studijos, apžvalginiai straipsniai: Lietuvos bankų sistemos makroekonominis testavimas nepalankiomis sąlygomis: mokumo vertinimas. Nr. 2015/1, p. 74-76.
45. Nausėda, G., Tauraitė, V. (2010). Komercinių bankų sistema: dar ne kilimas, bet ir ne krizė. Lietuvos makroekonomikos apžvalga, Nr. 40, p. 17.
46. Novickytė L., Pavlik A. (2014) Agreguoto indekso taikymas finansų sistemos stabilumui vertinti (Lietuvos pavyzdžiu) // Vadyba, Vol. 24, No 1, 113–120.
47. Novickytė, L. (2010). Bankų konsolidacijos procesas ir įtaka finansų stabilumui // Verslas XXI amžiuje, Vol. 2, No. 2, p. 62 – 64.

48. Porter Qing A. (2005) Internet and competitive advantage: an empirical study of UK retail banking sector. PhD thesis, University of Warwick [interaktyvu]. Žiūrėta 2015, lapkričio 30, adresu http://wrap.warwick.ac.uk/2846/1/WRAP_THESIS_Porter_2005.pdf.
49. Povilaitis B. (2008). Kredito sistema. P. 1-29.
50. Ramanauskas T. (2005). Bankų kredito didėjimas makroekonominio požiūriu // Pinigų studijos, apžvalginiai straipsniai 2005/3
51. Ramonas K. 2002. Komeraciniai bankai ir jų priežiūros raida Lietuvoje // Pinigų studijos. Nr. 03, p. 5-8.
52. Rumšaitė D., Krušinskas R. (2012). Finansų pagrindai. Pagrindinės sąvokos ir uždaviniai. P. 23-32.
53. Snieška V., Čiburienė J. (2011). Makroekonomika. P. 255-263.
54. Tupėnaitė L., Kanapeckienė L. (2009). Nekilnojamojo turto burbulas ir jo pasėkmės baltijos šalims // Mokslas - Lietuvos ateitis. Nr. 5, p. 103-108.
55. Valvonis V. (2006). Šiuolaikinis rizikos vertinimas banke: Paskolų portfelio rizika ir ekonominio kapitalo paskirstymas // Pinigų studijos, apžvalginiai straipsniai 2006/2
56. Valvonis V. (2009). Kredito strategijos reikšmė banko veikloje // Taikomoji ekonomika: sisteminiai tyrimai, Nr. 3/2, p. 105-115.
57. Vasarevičienė B. (2009). Rizikos šaltiniai, pagrindinės komercinių bankų veiklos vieno pinigų srautų veiksniai ir priemonės // Verslas: teorija ir praktika, Nr. 1(10), p. 55-62.
58. Žaltauskienė N., Masionytė G. (2008). Finansinių institucijų paskolų kitimo tendencijos Lietuvoje // Management Theory Studies for Rural Business and Infrastructure Development. Vol. 12 Issue 1, p192-200.

PRIEDAI

1 Priedas

		BVP	Vidutinis už metus BVP/1 gyventojui	Vartotojų kainų pokyčiai pagal vartotojų kainų indeksą	Pirkimo pardavimo sandoriai	Nedarbo lygis	Grynasis pelnas, nuostolis	Per metus vid. Būsto kainų pokyčiai	Tiesioginės užsienio investicijos	Įmonių skaičius	Infliacija	Apyvarta
Bankų pelnas Mln. EUR	R reikšmė	0,620	0,554	0,309	0,626	-0,373	0,746	0,888	0,490	0,240	0,087	0,779
	P reikšmė	0,101	0,154	0,456	0,097	0,837	0,363	0,054	0,003	0,217	0,566	0,220
Bankų turtas Mln. Eur	R reikšmė	-0,329	-0,428	0,493	-0,016	-0,315	0,004	-0,019	-0,705	-0,523	0,585	0,350
	P reikšmė	0,426	0,290	0,215	0,970	0,447	0,990	0,051	0,963	0,183	0,128	0,349
Būsto paskolos Mln. EUR	R reikšmė	0,088	0,110	-0,299	-0,772	0,439	-0,793	-0,662	-0,264	0,225	0,149	-0,087
	P reikšmė	0,851	0,815	0,514	0,042	0,324	0,033	0,106	0,567	0,627	0,751	0,852
Būsto paskolų palūkanų norma EUR 12 mėn.	R reikšmė	-0,559	-0,696	0,882	0,248	-0,594	0,419	0,324	-0,794	-0,911	0,797	-0,395
	P reikšmė	0,150	0,055	0,000	0,553	0,120	0,349	0,434	0,019	0,002	0,018	0,333
Indėliai ir akredityvai	R reikšmė	0,585	0,713	-0,744	-0,057	0,567	-0,152	-0,043	0,830	<u>0,893</u>	<u>-0,844</u>	0,467
	P reikšmė	0,128	0,047	0,034	0,893	0,143	0,746	0,920	0,011	<u>0,003</u>	<u>0,008</u>	0,214
Suteiktos paskolos verslui mln. EUR	R reikšmė	-0,329	-0,522	0,726	0,184	-0,601	0,037	0,087	-0,863	-0,805	0,858	-0,286
	P reikšmė	0,471	0,230	0,065	0,692	0,153	0,936	0,853	0,012	0,029	0,014	0,534
Suteiktų verslo paskolų palūkanų norma EUR 12 mėn	R reikšmė	-0,137	-0,224	0,184	0,154	-0,353	-0,186	-0,213	-0,333	-0,270	0,216	-0,163
	P reikšmė	0,092	0,031	0,002	0,820	0,262	0,245	0,486	0,012	0,000	0,016	0,266
Darbuotojų skaičius	R reikšmė	-0,686	-0,793	0,730	0,046	-0,402	0,145	0,010	-0,905	-0,876	0,652	-0,634
	P reikšmė	0,060	0,019	0,039	0,914	0,324	0,757	0,981	0,002	0,004	0,079	0,091
Vidaus skolinimas privaciam sektoriui mln. EUR	R reikšmė	-0,137	-0,224	0,184	0,154	-0,353	-0,186	-0,213	-0,333	-0,270	0,216	-0,163
	P reikšmė	0,770	0,630	0,693	0,741	0,438	0,689	0,647	0,465	0,558	0,642	0,727

2 priedas

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Bankų pelnas Mln. EUR	336,2	260	-862,8	-79,6	332,7	209,95	272,96	213,5
Bankų turtas Mln. Eur	23400	25990	24300	23500	22700	21300	19500	24000
Būsto paskolos Mln. EUR	4829,12	6016,1	5891,25	5748,26	5663,55	5571,26	5611,53	
Būsto paskolų palūkanų norma EUR 12 mėn	5,71	5,45	4,01	3,71	3,63	2,4	3	2,00
Darbuotojų skaičius IV pab.	12163	12453	11631	11335	8797	8601	7557	8835
Indėliai ir akreditavimai mln. EUR	6568,12	6071,65	7167,02	13161,1	12504,1	12631,4	13787,2	16279,5
Suteiktos paskolos verslui mln. EUR	8932,78	10815,2	9006,4	8063,72	7273,78	6951,08	6827,79	
Suteiktų verslo paskolų palūkanų norma EUR	6,11	5,88	4,35	4,37	4,51	3,28	3,01	1,82
vidaus skolinimasis privaciam sektoriui mln. EUR	6824	8284	7802	7251	806	6596	6604	
BVP	29040,7	32696,3	26934	28027,7	31263,1	33334,7	34962,2	36444,4
Vidutinis už metus BVP/1 gyventojui	2246,83	2555,81	2128,96	2262,28	2581,07	2789,26	2955,20	3107,08
Vartotojų kainų pokyčiai paskaičiuoti pagal vartotojų kainų indeksą 12 mėn	8,1	8,5	1,3	3,8	3,4	2,8	0,4	-0,3
Pirkimo-pardavimo sandorių sk.	36,4	25,8	16	19,2	20	21,6	27	30,6
Nedarbo lygis	4,20	5,80	13,80	17,80	15,40	13,40	11,80	10,70
Grynasis pelnas, nuostolis (-) (AB, UAB, VĮ, SĮ, individualiosios įmonės ir kt.) tūkst. EUR	5191268	1513084	-2E+06	976797	1894278	2146085	209161	
Per metus vid. Būsto kainų pokyčiai palyginti su praėjusių metų atitinkamu laikotarpiu proc.	26,77	9,35	-29,92	-7,05	6,62	-0,22	1,22	6,45
Tiesioginės užsienio investicijos laik. Pab. Mln. EUR	10282,6	9190,6	9206,19	10031	11028,9	12100,6	12719,9	12864,8
Įmonių skaičius,	41128	44658	46354	48742	51863	55512	60707	64711
infliacija	5,8	11,1	4,2	1,2	4,1	3,2	1,2	0,1
Įmonių apyvarta	60192	67735	47253	52818	63454	69347	73239	72767